

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 2 (196) 2017

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF
Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*
Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar,
rectorul Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Sergiu BRÎNZA, Vitalie STATI

Cu privire la posibila neconstituționalitate a unor amendamente recente operate în Codul penal și în Codul contravențional. *Partea II.* 2

Sergiu FURDUI

Opinie cu privire la impactul activității practico-științifice a judecătorului asupra actului de justiție împlinit 13

Alexandru CUZNEȚOV

Originea contractului de vânzare-cumpărare comercial..... 19

Alexandru ZNAGOVAN, Vladimir SAFTA, Ion MEREUȚĂ, Alexandru ARSENI

Particularitățile teoretice și practice ale conceptului de drept farmaceutic în Republica Moldova 23

Angela SERBINOV

Fabricarea, repararea, comercializarea ilegală a armei de foc sau a munițiilor, precum și sustragerea lor: modalități normative de exprimare a ilicitului penal prevăzut la art.290 CP RM 28

Denis BĂBĂLĂU

Subiectul infracțiunilor prevăzute la art.241 din Codul penal 38

Jacob RUB

Evil has never left us, it seems. So there is no need for it to return. It is here, it is now, and it is since hidden in the human historical memory..... 42

Alexe JEFLEA

Vulnerabilități și amenințări de natură religioasă în mediul de securitate publică: aspecte criminologice..... 46

Augustina ȘIMAN

Doctrina clauzei *rebus sic stantibus* (Efectul schimbării esențiale a circumstanțelor asupra validității tratatelor)..... 53

Adrian BADIA

Scurtă privire asupra unor mijloace tehnico-criminalistice și reactivi de detecție a urmelor materiale infracționale 57

Alina CODREANU

Impactul și necesitatea aplicării prevederilor noilor directive europene privind achizițiile publice în legislația națională la etapa actuală 61

CU PRIVIRE LA POSIBILA NECONSTITUȚIONALITATE A UNOR AMENDAMENTE RECENTE OPERATE ÎN CODUL PENAL ȘI ÎN CODUL CONTRAVENȚIONAL

Partea II

Sergiu BRÎNZA,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

In this study it is argued that several recently made amendments to the Penal Code by means of Law no.196/2016, would contravene the provision of par.(2) art.23 of the Constitution of the Republic of Moldova. The analysis of the amendments provided by this law brought us to the conclusion that these amendments generate to the penal law a certain level of unpredictability on the following issues: 1) whether at par.(1) art.201¹ PC RM are mentioned three independent offences or three normative options of one single offence; 2) the content of the concept of „isolation”, used at lett.b) par.(1) art.201¹ PC RM; 3) the meaning of the concept of „facts”, used at par.(2), (3) and par.(4) art.201¹ PC RM; 4) whether at lett.c) par.(2), lett.a) and lett.b) par.(3) and par.(4) art.201¹ PC RM are mentioned independent offences or the normative options of the offence/offences set forth at par.(1) art.201¹ PC RM. Also in support of the idea on the possible unconstitutionality of the amendments made by means of Law no.193/2016 and Law no.196/2016, in this direction there are reminded several relevant passages from the decisions of both the Constitutional Courts of the Republic of Moldova and Romania.

Keywords: Constitution; Constitutional Court; predictability; domestic violence; psychological violence; isolation; facts; action; inaction; battery or health harm.

3. Prin Legea nr.196/2016, *inter alia* [1], articolul 201¹ a fost modificat, fiindu-i atribuit următorul conținut:

„Articolul 201¹. Violența în familie

(1) Acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:

a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;

c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății,...

(2) Faptele prevăzute la alin.(1):

a) săvârșite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei;

b) săvârșite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție;

c) care au provocat vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății,...

(3) Faptele prevăzute la alin.(1) și (2) care:

a) au cauzat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății;

b) au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere...

(4) Faptele prevăzute la alin.(1) sau (2) care au

cauzat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul victimei...”

În urma analizei amendamentelor operate prin Legea nr.196/2016, se poate susține că acestea au generat imprevizibilitatea legii penale în partea care ține de:

1) *faptul dacă la alin.(1) art.201¹ CP RM sunt descrise trei infracțiuni de sine stătătoare sau trei modalități normative ale aceleiași infracțiuni.*

Este adevărat că în art.201¹ CP RM se recurge la sintagmele: „(2) Faptele prevăzute la alin.(1):...”; „(3) Faptele prevăzute la alin.(1) și (2)...”; (4) „Faptele prevăzute la alin.(1) sau (2)...”. Prin folosirea cuvântului „fapte”, legiuitorul ar sugera că la lit.a)-c) alin.(1) art.201¹ CP RM sunt descrise trei infracțiuni de sine stătătoare, nu trei modalități normative ale aceleiași infracțiuni.

Însă, prin aceasta, legiuitorul încalcă regula, conform căreia variantele-tip de infracțiuni pot fi prevăzute de articole sau de alineate, nu însă de litere. Această regulă se desprinde din coroborarea următoarelor teze: calificarea infracțiunilor în cazul unui concurs de infracțiuni, determinat la art.33 CP RM, se efectuează cu invocarea tuturor articolelor sau alineatelor unui singur articol din legea penală care prevăd faptele prejudiciabile săvârșite (art.114 CP RM); instanțele judecătorești vor avea în vedere faptul că regulile prevăzute de art. 39 CP RM din

1961 de stabilire a pedepsei se aplică în cazurile în care persoana a fost recunoscută vinovată de săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni, prevăzute de diferite articole ale Părții speciale a Codului penal, fără să fi fost condamnată pentru vreuna din ele, precum și atunci când după pronunțarea sentinței pe marginea cauzei se va constata că acest condamnat este vinovat și de altă infracțiune săvârșită înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză cu condiția că pentru fiecare din infracțiunile ce intră în concurs nu au expirat termenele de prescripție pentru tragerea la răspundere penală și persoana nu a fost eliberată de răspundere printr-un act de grațiere sau amnistie sau din alte temeieri legale. Aceleași reguli sunt aplicate în cazurile de calificare a celor săvârșite conform unor alineate sau puncte separate ale articolului legii penale [2], dacă asemenea alineate sau puncte prevăd componente de sine stătătoare ale infracțiunii și au sancțiunile lor, precum și în cazurile săvârșirii de către o persoană a unor acțiuni omogene, dintre care unele se califică drept infracțiune terminată, iar altele – ca pregătire, tentativă sau complicitate la o asemenea infracțiune (Hotărârea Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Moldova cu privire la practica de stabilire a pedepsei pentru săvârșirea mai multor infracțiuni sau în cazul mai multor sentințe, nr.13 din 20.12.1993 [3]).

Așadar, o infracțiune de sine stătătoare ar trebui descrisă în textul normei penale într-o manieră care ar presupune stabilirea unei sancțiuni aparte. Din aceste considerente, nu este corectă stabilirea în alin. (1) art.201¹ CP RM a unei singure sancțiuni pentru mai multe infracțiuni de sine stătătoare;

2) conținutul noțiunii de izolare, utilizată la lit.b) alin.(1) art.201¹ CP RM.

Noțiunea în cauză este una estimativă. Ea nu este definită în cadrul unui act normativ. Drept urmare, există pericolul ca cel abilitat cu aplicarea legii penale să evalueze cu aproximație limitele care marchează sfera de incidență a noțiunii de izolare.

În acest sens, B.N. Korobeț afirmă că principalul pericol, pe care-l comportă noțiunile estimative, constă în libertatea discreționară prea largă a celor care califică oficial fapta descrisă în textul legii penale cu ajutorul unor asemenea noțiuni [4]. La rândul său, D.N. Levina opinează că persoanele, abilitate cu aplicarea legii, nu au o abordare unitară privind stabilirea conținutului unor noțiuni estimative. Din această cauză, în procesul de interpretare a unor astfel de noțiuni, sunt admise erori [5]. După M.V. Bavsun, devenind un „ostatic” al legislației instabile, persoana, abilitată cu aplicarea legii, este predispusă tot mai des să manifeste subiectivism în activitatea sa. În lipsa unei baze normative adecvate, acestei persoane nu-i rămâne decât să ia decizii, pornind de la propriile reprezentări cu privire la o situație sau

alta, fie de la nivelul său de pregătire, fie de la alte asemenea particularități [6].

Într-adevăr, este dificil a înțelege care semnificație i-a atribuit legiuitorul noțiunii de izolare, utilizată la lit.b) alin.(1) art.201¹ CP RM.

În art.2 al Legii Republicii Moldova cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 01.03.2007 [7], identificăm anumite forme ale izolării: „violență psihologică – impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derădere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni (*subl. ne aparține*); interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecvențării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar (*subl. ne aparține*)”. Exact aceeași interpretare o găsim la lit.c) pct.5 al Hotărârii Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatarei și traficului, nr.270 din 08.04.2014 [8].

În legătură cu o asemenea interpretare, se impun câteva precizări. În primul rând, împiedicarea neînțemeiată a unuia dintre părinți (a ambilor părinți) să comunice cu copilul ori să ia parte la educarea lui, precum și împiedicarea copilului să comunice cu bunicii, frații și surorile atrage răspundere conform art.64 din Codul contravențional. În al doilea rând, considerăm că impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială, urmează a fi calificată în baza art.166 CP RM, nu conform art.201¹ CP RM. Or, în acest caz, se aduce atingere nu atât libertății psihice a persoanei (lezată ca rezultat al aplicării violenței psihologice), cât mai ales libertății fizice a persoanei.

Dar, ceea ce este mai important, sintagma „alte acțiuni cu efect similar”, utilizată în partea finală a definiției sus-menționate a noțiunii „violență psihologică”, lasă deschisă posibilitatea de a interpreta extensiv și defavorabil noțiunea de „izolare”. Cu alte cuvinte, celor, care califică oficial fapta descrisă în textul legii penale, li se oferă posibilitatea să încalce regula stabilită la alin.(2) art.3 CP RM.

Datele problemei devin și mai complicate, dacă luăm în considerare interpretarea diferită a noțiunii „izolare”, efectuată în pct.7.3 al proiectului Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la

judicarea cauzelor penale despre violența în familie: „Violența psihologică include și violență emoțională: acte degradante sau umilitoare; insulte, jigniri, acte amenințătoare cu vătămare corporală; critică intensă; ridiculizarea victimei și folosirea de porecle sau epitețe insultătoare; izolarea socială, inclusiv separarea de copii, de alți membri ai suportului social (subl. ne aparține); gelozia extremă și posesivitatea extremă; acuzațiile nefondate de infidelitate; amenințările cu abandon sau divorțul; apariția în spațiul, locuința sau locul de muncă al persoanei, hărțuirea repetată la telefon; izolare de familie, de comunitate, de prieteni (subl. ne aparține); interzicere a realizării profesionale, a frecventării instituției de învățământ; privare intenționată de acces la informație; demonstrarea armei; agresiunea animalelor domestice, alte acțiuni cu efect similar (subl. ne aparține)” [9].

Însă, și de această dată, sintagma generică de final „alte acțiuni cu efect similar” confirmă că definiția în cauză este una exemplificativă, nu exhaustivă. În alți termeni, rămâne deschisă lista de exemple care ar intra sub incidența noțiunii de „izolare”, utilizată la lit.b) alin.(1) art.201¹ CP RM.

În afară de aceasta, este greu de stabilit semnificația exactă a noțiunilor subsecvente „izolare socială” și „izolare de familie, de comunitate, de prieteni”. Actele normative, în care sunt folosite sintagme similare, nu ne ajută prea mult.

De exemplu, în Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.12.2007 [10], noțiunea „excluziune socială” este definită în felul următor: „Poziție socială periferică, de izolare a indivizilor sau grupurilor, cu acces drastic limitat la condițiile sociale de viață: economice, rezidențiale, ocupaționale, de educație și instruire. Se manifestă printr-un deficit de posibilități de afirmare și participare la viața colectivității”. Este dificil de înțeles în ce măsură această noțiune se intersectează cu noțiunea „izolare”.

În pct.26 al Anexei nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului Național privind sănătatea mintală pentru anii 2012-2016, nr.1025 din 28.12.2012 [11], se menționează: „Familiiile se confruntă cu stigmatul social, izolarea socială și fenomenul de suprasolicitare psihică (*burnout*), calitatea vieții acestora fiind joasă. Lipsește suportul autorităților la nivel de asigurare a serviciilor sociale indispensabile”. Dacă izolarea socială a familiilor constituie un fenomen obișnuit, atunci în care condiții izolarea socială ar intra sub incidența lit.b) alin.(1) art.201¹ CP RM.

Și mai greu este de înțeles semnificația exactă a noțiunii „izolare”, dacă luăm în considerare următoarea aserțiune din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului de

dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, nr.523 din 11.07.2011 [12]: „Societățile moderne se confruntă, actualmente, cu o criză gravă în relațiile sociale, rezultată din inegalitate, migrațiune, dispersarea familiilor, exodul rural, precum și din denaturarea principiilor solidarității umane. În ciuda eforturilor făcute de diferite țări, realitatea demonstrează că educația tinde să reproducă și chiar să sporească segmentarea socială și culturală. Rolul tradițional al educației ca mijloc de promovare a coeziunii și mobilității sociale s-a diminuat puternic în contextul actual economic și social. Fenomenele menționate au condus la izolarea/excluderea unor categorii de indivizi sau grupuri de indivizi (subl. ne aparține)”;

3) accepțiunea noțiunii „fapte”, utilizată în alin.(2), (3) și (4) art.201¹ CP RM.

Din analiza Codului penal, deducem că noțiunea „faptă” este utilizată în două accepțiuni diferite:

A. „Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni (subl. ne aparține) și prevede pedepsele ce se aplică infractorilor” (alin.(2) art.1 CP RM); „Infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă (subl. ne aparține), prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală” (alin.(1) art.14 CP RM);

B. „Aceeși faptă (subl. ne aparține) care a provocat din imprudență: a) o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) decesul bolnavului” (alin.(2) art.162 CP RM); „Aceeși faptă (subl. ne aparține) care a provocat din imprudență: a) o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) decesul victimei” (alin.(2) art.163 CP RM).

Așadar, ce se are în vedere prin „faptă” în art.201¹ CP RM: 1) fapta prejudiciabilă ca semn al laturii obiective a infracțiunii; 2) infracțiunea în ansamblul său?

Să încercăm să răspundem la această întrebare prin prisma dispoziției prevăzute la alin.(2) art.201¹ CP RM:

„Faptele prevăzute la alin.(1):

a) săvârșite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei;

b) săvârșite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție;

c) care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății...”

Luând în considerare prevederea de la lit.c) alin.(2) art.201¹ CP RM, ar reieși că în art.201¹ CP RM, prin „faptă”, se are în vedere fapta prejudiciabilă ca semn al laturii obiective a infracțiunii. Totuși, prevederile de la lit.a) și b) alin.(2) art.201¹ CP RM exclud o asemenea posibilitate. Este clar că agravantele prevăzute la lit.a) și b) alin.(2) art.201¹ CP RM se

referă la infracțiunea în ansamblul ei, nu la o parte a infracțiunii.

Acum să presupunem că, în art.201¹ CP RM, prin „faptă” se are în vedere infracțiunea în ansamblul său. Într-o asemenea ipoteză, cum ar fi posibil ca acțiunea sau inacțiunea, soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății (sau care a provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății), să provoace ulterior vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, să cauzeze vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori să determine la sinucidere sau la tentativă de sinucidere? Altfel spus, cum ar fi posibil ca, drept rezultat al săvârșirii infracțiunii, să se producă succesiv două urmări prejudiciabile diferite, faptuitorul manifestând intenție față de ambele aceste urmări?

Reiese că, în art.201¹ CP RM, noțiunea „fapte” este folosită în două accepțiuni diferite. Întrebarea este: cum să prevadă destinatarul legii penale care din aceste accepțiuni va fi aleasă de către cel abilitat cu aplicarea legii penale?

4) *faptul dacă la lit.c) alin.(2), lit.a) și b) alin.(3) și alin.(4) art.201¹ CP RM sunt descrise infracțiuni de sine stătătoare sau modalitățile normative ale infracțiunii / infracțiunilor prevăzute la alin.(1) art.201¹ CP RM.*

Din modul de exprimare a legiuitorului în art.201¹ CP RM, ar rezulta că: 1) violența în familie este incriminată în art.201¹ CP RM într-o variantă-tip (sau în trei variante-tip) și în trei variante agravate; 2) violența în familie în varianta-tip (sau în variantele-tip) este incriminată la alin.(1) art.201¹ CP RM: acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin: a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei; c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; 3) la rândul său, violența în familie în prima sa variantă agravată este incriminată la alin.(2) art.201¹ CP RM, presupunând că: a) este săvârșită asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei; b) este săvârșită în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție; c) a provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății; 4) cea de-a doua variantă agravată a infracțiunii, prevăzută la alin.(3) art.201¹ CP RM, se exprimă în violența în familie, care: a) a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) a determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere; 5) în fine, violența în familie în cea de-a treia variantă agravată este incriminată la alin.(4) art.201¹ CP RM, presupu-

nând cauzarea vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul victimei.

Însă o asemenea interpretare ar fi lipsită de orice logică: nu este posibil ca acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei – manifestată, *inter alia*, prin: maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății – să provoace ulterior una din asemenea urmări prejudiciabile: vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății; vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; sinuciderea sau tentativa de sinucidere. Aceasta pentru că, în raport cu aceste urmări, faptuitorul manifestă intenție. Așa cum manifestă intenție și față de vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății.

În alți termeni, ca și oricare altă formă de violență, violența în familie presupune manifestarea intenției în raport cu urmările prejudiciabile pe care le implică: 1) vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății (lit.a) și c) alin.(1) art.201¹ CP RM); 2) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății (lit.c) alin.(2) art.201¹ CP RM); 3) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit.a) alin.(3) art.201¹ CP RM); 4) sinuciderea sau tentativa de sinucidere (lit.b) alin.(3) art.201¹ CP RM).

Din cele consemnate *supra*, reiese că autorii proiectului, care stă la baza Legii nr.196/2016, nu au luat în considerare semantismul noțiunii „circumstanță agravantă a infracțiunii, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal” [13]. Literalmente, prin „circumstanță” se are în vedere împrejurarea (particulară) care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen [14]; împrejurarea, particularitatea care însoțește un fapt [15].

Așadar, prin „circumstanță agravantă a infracțiunii, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal” se are în vedere împrejurarea (particulară) care însoțește o infracțiune în varianta ei tip (adică în varianta ei de bază, neagravată). Concluziile care se desprind sunt următoarele: 1) circumstanța agravantă a infracțiunii, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal, însoțește o infracțiune în varianta ei tip. Ea nu se integrează în varianta-tip a infracțiunii. Ea este cea care depășește necesarul variantei-tip a infracțiunii. Or, varianta-tip a infracțiunii, alături de circumstanța agravantă a infracțiunii prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal, sunt cele care, împreună, constituie varianta agravată a infracțiunii; 2) circumstanța agravantă, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal, însoțește anume o infracțiune. Ea nu poate însoți o parte a infracțiunii

(de exemplu, o faptă prejudiciabilă privită ca semn al laturii obiective a unei infracțiuni materiale).

Practic, aceeași idee se desprinde din afirmația făcută de I.Tanoviceanu: „Nu toate elementele din care se compune o infracțiune au aceeași importanță. Unele din ele sunt esențiale la toate infracțiunile de aceeași specie, sunt elementele constitutive, care nu pot lipsi fără ca să lipsească însăși infracțiunea. Altele, din contra, sunt accidentale, adică pot lipsi, și infracțiunea totuși poate exista și fără ele. Cele din urmă – circumstanțe” [16].

Din cele sus-menționate, rezultă că autorii proiectului, care stă la baza Legii nr.196/2016, au neglijat anumite prevederi ale Legii privind actele legislative: actul legislativ trebuie să respecte condițiile legalității, accesibilității, preciziei (alin.(2) art.3 „Trăsăturile și calitatea actului legislativ”); textul proiectului de act legislativ se elaborează în limba de stat, cu respectarea următoarei reguli: fraza se construiește conform normelor gramaticale, astfel încât să exprime corect, concis și fără echivoc ideea, să fie înțeleasă ușor de orice subiect interesat (lit.a) art.19 „Limbajul, ortografia și punctuația în actul legislativ”).

În contextul analizat, este cazul de menționat că, în procesul de elaborare a dispoziției unei norme penale speciale, întâi de toate, legiuitorul trebuie să descrie cât mai precis semnele laturii obiective a infracțiunii. Doar așa persoana, abilitată să aplice legea penală, va putea determina și constata juridic corespunderea exactă între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii, prevăzute de norma penală specială. În caz contrar, va exista pericolul calificării incorecte a faptelor săvârșite.

Un astfel de pericol îl prezintă construcția tehnico-legislativă a art.201¹ CP RM. Aceasta pentru că, în realitate, la lit.c) alin.(2) și lit.a), b) alin.(3) art.201¹ CP RM, sunt prevăzute trei infracțiuni distincte, care pot să formeze concurs între ele. Dispozițiile de la lit.c) alin.(2) și lit.a), b) alin.(3) art.201¹ CP RM nu presupun că vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății ar reprezenta cauza producerii: 1) vătămării medii a integrității corporale sau a sănătății; 2) vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății; 3) sinuciderii sau tentativei de sinucidere. În cazul infracțiunilor prevăzute la lit.c) alin.(2), lit.a), b) alin.(3) art.201¹ CP RM, fiecare din aceste trei urmări prejudiciabile se află în legătură causală cu acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei.

Așadar, nu este corect a se afirma că la lit.c) alin.(2) și lit.a), b) alin.(3) art.201¹ CP RM sunt prevăzute variante agravate.

Este de menționat că, prin Legea nr.196/2016, alin.(2) art.145 CP RM a fost completat cu litera e¹) „asupra unui membru de familie”. Prin aceeași lege, Codul contravențional a fost completat, printre altele, cu art. 78¹ „Violența în familie”, având următoarea dispoziție: „Maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămarea neînsemnată a integrității (subl. ne aparține)”. Aceste două completări se înscriu în concepția de incriminare diferențiată, în articole diferite ale Părții speciale a Codului penal, a manifestărilor de violență în familie. Până la intrarea în vigoare a Legii nr.196/2016, această concepție a fost valorificată doar în lit.b²) alin.(2) art.171 și lit.b²) alin.(2) art.172 CP RM. Ne referim la circumstanța agravantă „săvârșit(e) asupra unui membru de familie”.

Nu este clar de ce autorii Legii nr.196/2016 au evitat să trateze problema sistemic și nu au propus extinderea concepției în cauză la alte articole decât art.145 CP RM. Ne referim la art.150-152 și 155 CP RM și la art.78¹ Cod contravențional (în partea care se referă la vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale care a provocat o dereglare de scurtă durată a sănătății sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă). Consecvența obligă la operarea unor amendamente în aceste articole: 1) completarea alin.(2) art.150 CP RM cu litera e), având următorul conținut: „săvârșită asupra unui membru de familie”; 2) completarea alin.(2) art.151 CP RM cu litera n), având următorul conținut: „asupra unui membru de familie”; 3) completarea alin.(2) art.152 CP RM cu litera l), având următorul conținut: „asupra unui membru de familie”; 4) completarea art.155 CP RM cu alin. 2), având următoarea dispoziție: „Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, săvârșită asupra unui membru de familie, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări,...”; 5) completarea art.78¹ Cod contravențional cu alin.(2), având următoarea dispoziție: „Vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale, comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care a provocat o dereglare de scurtă durată a sănătății sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă...”. În urma operării unor asemenea amendamente, art.201¹ CP RM ar deveni inutil și ar trebui abrogat.

Din Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței domestice [17] nu rezultă în niciun fel că violența în familie ar trebui incriminată în cadrul unui singur articol [18]. De altfel, prezența în art.145, 171 și 172 CP RM a circumstanței agravante „săvârșit(e) asupra unui membru de familie”, precum și prezența art.78¹ din Codul contravențional deja compromite

sensul unei astfel de maniere de incriminare. În aceste condiții, soluțiile pe care le-am conturat în cadrul studiului de față ar putea constitui o alternativă viabilă la inițiativele declarative de reformare a cadrului legislativ penal privind violența în familie.

Din cele menționate mai sus, se poate vedea că, sub aspect tehnico-legislativ, art.201¹ CP RM este de o calitate mediocră, lăsând loc pentru interpretări echivoce. În această ordine de idei, ne raliem opiniei exprimate de D.Bărcănescu: „Legat de previzibilitate, se consideră că, pentru asigurarea securității juridice, legea penală trebuie să fie definită clar și interpretată restrictiv. Legea nu poate fi previzibilă dacă nu este și accesibilă, adică la îndemână, la dispoziția publicului. În acest sens, Comisia Europeană și Curtea Europeană au subliniat că legea (în general, nu neapărat legea penală) trebuie să fie suficient de accesibilă și precisă pentru a permite cetățenilor să o cunoască și să-și reglementeze conduita în raport cu prevederile sale” [19].

4. Pe cale de consecință, considerăm imperioasă repararea erorilor admise prin adoptarea Legii nr.193/2016 și a Legii nr.193/2016. În caz contrar, există pericolul ca aplicarea art.201¹, 217, 217¹-217⁶, 218 sau 219 CP RM ori a art.85-87 Cod contravențional să fie motivată într-o manieră de genul celei realizate într-o speță [20] de Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție. Astfel, în cadrul recursului în anulare, avocatul T.C. a susținut: „Instanțele de fond au reținut incorect că urmările prejudiciabile constituie interesele generale ale societății, încălcarea drepturilor constituționale ale cetățenilor, crearea obstacolelor sau tulburărilor în activitatea organelor puterii și altor instituții publice, încălcarea ordinii de drept, asupra cărora se orientează acțiunile de cauzare de daune în proporții considerabile intereselor publice, deoarece pentru a reține acest semn calificativ este necesar de a cunoaște conținutul acestuia, care este vag, neclar și neprevizibil, fapt ce rezultă și din expertiza efectuată de experții Consiliului European, asupra Codului penal al Republicii Moldova în cadrul Programului de cooperare al Consiliului European pentru consolidarea statului de drept, în care și-au expus opinia asupra noțiunii „daune în proporții considerabile cauzate intereselor publice”, considerând că aceasta suferă de lipsă de previzibilitate și claritate, care la caz are aplicabilitate, considerând că hotărârile pronunțate sunt afectate de viciul fundamental, care rezidă prin sfidarea dispozițiilor alin. (1) art.7 Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale și art.23 din Constituție”. Iată care au fost contraargumentele prezentate de Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție: „Colegiul penal consideră nefondată poziția recurenților că sintagma «daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și in-

tereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice» este una vagă, prin care s-ar fi încălcat prevederile alin.(1) art.7 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, deoarece prin acțiunile sale A.R. a subminat autoritatea organului public reprezentată de către cea din urmă. Mai mult, prin cauzarea daunelor intereselor publice, trebuie de subînțeles credibilitatea autorităților, ce în limba legiuitorului este desemnat ca o încălcare semnificativă a intereselor legitime ale statului, la caz a Consiliului local care este un organ al administrației publice locale”. Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a omis să explice cum a ajuns la concluzia că, în limba legiuitorului, credibilitatea autorităților este desemnată ca o încălcare semnificativă a intereselor legitime ale statului.

În contextul examinat, consemnăm că în *cauza Lebedinschi c. Republicii Moldova*, au fost invocate următoarele considerente: „Curtea reamintește că, potrivit jurisprudenței sale constante, instanțele judecătorești naționale au obligația de a-și motiva deciziile (*Van de Hurk c. Olandei*, 19 aprilie 1994, §61, seria A, nr.288). Întinderea obligației de a motiva hotărârea poate varia în dependență de caracterul deciziei și trebuie determinată în lumina circumstanțelor cauzei (*Ruiz Torija c. Spaniei*, 9 decembrie 1994, § 29, seria A, nr.303-A). Deși articolul 6 §1 din Convenție nu obligă instanțele de judecată să ofere răspunsuri detaliate la toate argumentele invocate, totuși din hotărâre trebuie să reiasă clar că elementele esențiale ale cauzei au fost examinate (subl. ne apartine) (*Taxquet c. Belgiei* [MC], nr. 926/05, § 91, CEDO 2010)” [21].

În aceeași ordine de idei, R.A. Romașov afirmă că în cazul în care decizia se adoptă ca rezultat al aplicării unor norme de drept, subiectul abilitat să le aplice nu se poate limita doar la clarificarea pentru sine a conținutului acelor norme și la calificarea juridică a faptei în temeiul respectivelor norme de drept. Mai este necesar ca subiectul în cauză să explice persoanelor, în a căror privință a fost adoptată decizia, care este temeiul adoptării tocmai a unei astfel de decizii și nu a alteia [22]. În consonanță, V.V. Marciuk menționează că interpretarea judiciară extensivă a unui termen din cadrul legii penale poate avea ca efect alterarea neîntemeiată a sensului unei interdicții juridico-penale, precum și prejudicierea substanțială a drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale cetățenilor [23].

5. În continuare, în susținerea demersului nostru privind posibila neconstituționalitate a amendamentelor operate prin Legea nr.193/2016 și Legea nr.196/2016, vom prezenta unele pasaje relevante din anumite hotărâri ale Curții Constituționale a Republicii Moldova:

1) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii

Moldova asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin.(6) art.63 din Codul de procedură penală, nr.26 din 23.11.2010:

„Pentru a corespunde celor trei criterii de calitate – accesibilitate, previzibilitate și claritate – norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art.23 din Constituție” [24];

2) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor dispoziții ale Legii nr.1234-XIV din 22.09.2000 cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova (Sesizarea 1a/2012), nr.7 din 24.05.2012:

„Curtea reține că statul de drept, la care face alegație autorul sesizării, presupune că orânduirea socială și de stat se bazează pe normele și principiile fundamentale ale dreptului. O trăsătură esențială a statului de drept este subordonarea rigidă a tuturor, inclusiv a instituțiilor statale, normelor clare, previzibile și prestabilite ale dreptului” [25];

3) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 18 din Legea nr.113 din 17.06.2010 privind executorii judecătorești (Sesizarea 34a/2012), nr.19 din 18.12.2012:

„Curtea reține că articolul 23 alin.(2) din Constituție pune în sarcina statului obligația de a face accesibile toate legile și actele normative... În acest context, Curtea reține că, deși articolul 23 din Constituție cuprinde doar criteriul de accesibilitate al legii, Curtea Europeană prin jurisprudența sa impune ca normele adoptate de autoritățile publice să fie inclusiv suficient de precise și previzibile... Potrivit jurisprudenței Curții Europene, „o normă este accesibilă și previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane să își corecteze conduita și să fie capabilă, cu consiliere adecvată, să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-o normă... Legea trebuie să fie accesibilă într-un mod adecvat: cetățeanul trebuie să aibă un indiciu adecvat, în circumstanțe concrete, asupra reglementărilor legale aplicabile...” (*Hotărârea CEDO Silver vs Regatul Unit*). Totodată, în jurisprudența sa Curtea Europeană a statuat că „...odată ce statul adoptă o soluție, aceasta trebuie să fie pusă în aplicare cu claritate și coerență pentru a evita pe cât este posibil insecuritatea juridică și incertitudinea pentru su-

biectele de drept vizate de către măsurile de aplicare a acestei soluții...” (*Hotărârea CEDO Păduraru vs România*). În același sens, potrivit art. 3 alin.(2) din Legea nr.780-XV din 27 decembrie 2001 privind actele legislative: „Actul legislativ trebuie să respecte condițiile legalității, accesibilității, preciziei...”. Curtea reține că, prin aceste reglementări de tehnică legislativă, legiuitorul a impus o serie de criterii obligatorii pentru adoptarea oricărui act normativ, a căror respectare este necesară pentru a asigura sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvată ale fiecărui act normativ. Astfel, respectarea acestor norme concurează la asigurarea unei legislații care respectă principiul securității raporturilor juridice, având claritatea și previzibilitatea necesară” [26];

4) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității art.II al Legii nr.56 din 04.04.2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală) (Sesizarea nr. 27a/2014), nr.14 din 27.05.2014:

„Curtea reține că legea penală are repercusiunile cele mai dure comparativ cu alte legi sancționatoare, ea incriminează faptele cele mai prejudiciabile, respectiv, norma penală trebuie să dispună de o claritate desăvârșită pentru toate elementele componenței infracțiunii în cazul normelor din partea specială a legii penale. Această condiție este indispensabilă și în cazul normelor din partea generală a legii penale. Formulele generale și abstracte într-un caz concret pot afecta funcționalitatea legii penale, aplicarea ei coerentă și sistemică, ceea ce ar denatura principiul calității legii” [27];

5) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr.60a/2014), nr.6 din 16.04.2015:

„În Raportul Comisiei de la Veneția privind preeminența dreptului (adoptat la cea de-a 86-a sesiune plenară, 25-26 martie 2011) s-a stabilit: „Parlamentul nu poate deroga de la drepturile fundamentale adoptând texte ambigue de legi. Cetățenii trebuie să se bucure de o protecție juridică esențială în fața statului și instituțiilor sale”. Curtea reține că incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, se întemeiază pe rațiuni de politică penală. Astfel, legea penală constituie un ansamblu de reguli juridice, formulate într-o manieră clară, concisă și precisă. Totodată, Curtea menționează că, potrivit art.23 din Constituție, statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle, făcând accesibile în acest sens toate legile... Astfel, în materie penală, preeminența dreptului generează asigurarea principiilor legalității

infrafracțiunilor și pedepselor; inadmisibilității aplicării extensive a legii penale, în detrimentul persoanei, în special, prin analogie...” [28];

6) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar) (Sesizarea nr. 33g/2016), nr.17 din 19.05.2016:

„Curtea reține că conținutul actului normativ trebuie să permită persoanei interesate să prevadă în mod rezonabil conduita pe care trebuie să o adopte, claritatea și previzibilitatea fiind elemente *sine qua non* ale constituționalității unei norme. De asemenea, legea trebuie să reglementeze în mod unitar, să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține, iar în cazul unor instituții juridice cu o structură complexă să prevadă elementele ce disting particularitățile lor. De altfel, în jurisprudența sa Curtea Europeană a reiterat că persoana în privința căreia se desfășoară o procedură penală este în drept să beneficieze de o diligență, în special în partea ce ține de examinarea cazului său. Astfel, previzibilitatea actului normativ este în strânsă legătură cu garanțiile unui proces echitabil, care sunt concepute pentru a evita plasarea unei persoane, pentru o perioadă îndelungată, într-o stare de incertitudine referitoare la rezultatul examinării cauzei” [29].

În același registru, prezentăm unele pasaje relevante din anumite decizii ale Curții Constituționale a României:

1) Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.11 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.55/2002 privind regimul de deținere al câinilor periculoși sau agresivi, nr.903 din 06.07.2010: „Viciul de redactare constând în lipsa de corelare a limitelor de pedeapsă afectează garanțiile constituționale referitoare la dreptul la un proces echitabil. În acest sens, Curtea reține că acest drept este un drept complex, care are mai multe componente. Printre acestea se regăsește, astfel cum rezultă din jurisprudența... Curții Europene a Drepturilor Omului, și dreptul destinatarului normei de a fi informat într-o manieră lipsită de ambiguități asupra comportamentelor interzise, pe care este obligat să le evite. Pentru ca acest drept să fie asigurat în mod efectiv, enunțurile juridice trebuie să fie clare, precise și explicite, astfel încât să îl poată avertiza în mod inechivoc asupra gravității consecințelor nerespectării prescripțiilor legale cuprinse în acestea. Or, dispozițiile art.11 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.55/2002 nu respectă aceste cerințe esențiale de redactare. De asemenea, în conceptul de proces echitabil este inclus și dreptul la o apărare eficientă. Aceasta nu poate fi realizată în condițiile în care există o incertitudine cu privire la cuantumul pedepsei pe care instanța o poate aplica

pentru fapta prevăzută la art.11 alin.(1). Judecătorul însuși se află în dificultate, fiind pus în situația de a opta între mai multe variante posibile, în lipsa unei reprezentări clare a regimului sancționator aplicabil. Din cauza manierei defectuoase de redactare a textului de lege criticat, individualizarea judiciară a pedepsei nu poate fi făcută de instanță decât în mod arbitrar, aproximativ, în funcție de aprecieri lipsite de obiectivitate” [30];

2) Decizia Curții Constituționale a României referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.5 alin.(2), art.49 alin.(2), art.54 și art.56 din Legea privind amplasarea și autorizarea mijloacelor de publicitate, nr.26 din 18.01.2012: „Nerespectarea normelor de tehnică legislativă determină apariția unor situații de incoerență și instabilitate, contrare principiului securității raporturilor juridice în componenta sa referitoare la claritatea și previzibilitatea legii” [31];

3) Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.6 din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, nr.363 din 07.05.2015: „Curtea, având în vedere principiul generalității legilor, reține că poate să fie dificil să se redacteze legi de o precizie totală și o anumită suplete poate chiar să se dovedească de dorit, suplete care nu trebuie să afecteze, însă, previzibilitatea legii (subl. ne aparține)” [32];

4) Decizia Curții Constituționale a României referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii pentru completarea Legii nr.393/2004 privind Statutul aleșilor locali, nr.22 din 20.01.2016:

„Respectarea prevederilor Legii nr.24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative se constituie într-un veritabil criteriu de constituționalitate prin prisma aplicării art.1 alin.(5) din Constituție”... În ceea ce privește aspectele referitoare la criteriile de claritate, precizie, previzibilitate și predictibilitate pe care un text de lege trebuie să le îndeplinească, Curtea constată că autoritatea legiuitoare... are obligația de a edicta norme care să respecte trăsăturile mai sus arătate. Referitor la aceste cerințe, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în mod constant, statuând că o normă este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie, poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduita (Hotărârea din 29.03.2000 pronunțată în Cauza Rotaru împotriva României, Hotărârea din 23.09.1998 pronunțată în Cauza Petra împotriva României), iar cetățeanul trebuie să dispună de informații suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat și să fie capabil să prevadă, într-o

măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat. Pe scurt, legea trebuie să fie, în același timp, accesibilă și previzibilă (Hotărârea din 26.04.1979 pronunțată în Cauza Sunday Times împotriva Regatului Unit)” [33];

5) Decizia Curții Constituționale a României asupra sesizării de neconstituționalitate a dispozițiilor art.137 alin.(3), (4) și (5) din Regulamentul Camerei Deputaților, nr.30 din 27.01.2016: „Reglementarea criticată prin nerespectarea normelor de tehnică legislativă determină apariția unor situații de incoerență și instabilitate, contrare principiului securității raporturilor juridice în componenta sa referitoare la claritatea și previzibilitatea legii. În concluzie, Curtea constată că dispozițiile art.137 alin.(5) din Regulamentul Camerei Deputaților sunt echivoce cu privire la posibilitatea Camerei Deputaților de a vota respingerea unei legi, ca urmare a reexaminării declanșate de cererea Președintelui României, astfel că nu respectă exigențele constituționale referitoare la calitatea legii, respectiv nu întrunesc condițiile de claritate, precizie și previzibilitate, fiind contrare dispozițiilor art.1 alin.(5) din Constituție” [34];

6) Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.246 din Codul penal din 1969, ale art.297 alin.(1) din Codul penal și ale art.132 din Legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, nr.405 din 15.06.2016:

„Având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, Curtea de la Strasbourg a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Deși certitudinea în redactarea unei legi este un lucru dorit, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă, or, legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor, dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul jurisprudenței ca izvor de drept fiind o componentă necesară și bine înrădăcinată în tradiția legală a statelor membre. Prin urmare, art.7 paragraful 1 din Convenție nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale pe calea interpretării judiciare de la un caz la altul,

cu condiția ca rezultatul să fie coerent cu substanța infracțiunii și să fie în mod rezonabil previzibil (*subl. ne aparține*) (Hotărârea din 22.11.1995 pronunțată în Cauza S.W. împotriva Regatului Unit)...

În jurisprudența sa, Curtea a statuat, în esență, că o noțiune legală poate avea un conținut și înțeles autonom diferit de la o lege la alta, cu condiția ca legea care utilizează termenul respectiv să îl și definească. În caz contrar, destinatarul normei este acela care va stabili înțelesul acelei noțiuni, de la caz la caz, printr-o apreciere care nu poate fi decât una subiectivă și, în consecință, discreționară...

Astfel, Curtea constată că termenul «defectuos» nu este definit în Codul penal și nici nu este precizat elementul în legătură cu care defectuositatea este analizată, ceea ce determină lipsa de claritate și previzibilitate a acestuia. Această lipsă de claritate, precizie și previzibilitate a sintagmei «îndeplinește în mod defectuos» din cadrul dispozițiilor criticate creează premisa aplicării acesteia ca rezultat al unor interpretări sau aprecieri arbitrare. Având în vedere aceste aspecte, precum și faptul că persoana care are calitatea de funcționar în sensul legii penale trebuie să poată determina, fără echivoc, care este comportamentul ce poate avea semnificație penală, Curtea constată că sintagma «îndeplinește în mod defectuos» din cuprinsul dispozițiilor art.246 din Codul penal din 1969 și ale art.297 alin.(1) din Codul penal nu poate fi interpretată decât în sensul că îndeplinirea atribuției de serviciu se realizează «prin încălcarea legii». Aceasta este singura interpretare care poate determina compatibilitatea normelor penale criticate cu dispozițiile constituționale referitoare la claritatea și previzibilitatea legii...

Comportamentul interzis trebuie impus de către legiuitor chiar prin lege..., neputând fi dedus, eventual, din raționamente ale judecătorului de natură să substituie normele juridice. În acest sens, instanța de contencios constituțional a reținut că, în sistemul continental, jurisprudența nu constituie izvor de drept așa încât înțelesul unei norme să poată fi clarificat pe această cale, deoarece, într-un asemenea caz, judecătorul ar deveni legiuitor...

În materie penală, principiul legalității incriminării, „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege”, impune ca numai legiuitorul primar să poată stabili conduita pe care destinatarul legii este obligat să o respecte, în caz contrar aceștia supunându-se sancțiunii penale. Pentru aceste argumente, Curtea constată că dispozițiile criticate încalcă prevederile art.1 alin.(4) și (5) din Constituție prin faptul că permit configurarea elementului material al laturii obiective a infracțiunii de abuz în serviciu prin activitatea altor organe, altele decât Parlament – prin adoptarea legii, în temeiul art.73 alin.(1) din Constituție (*subl. ne aparține*)” [35].

6. În finalul acestui studiu, nu putem face abstracție de unele prevederi ale Legii privind actele legislative, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2001 [36].

Astfel, articolul 4 al acestei legi stabilește, printre altele: „(1) Actul legislativ trebuie să corespundă prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, inclusiv legislației comunitare. (2) Actul legislativ trebuie să corespundă dispozițiilor constituționale și să fie în concordanță cu cadrul juridic existent, cu sistemul de codificare și unificare a legislației. (3) La elaborarea, adoptarea și aplicarea actului legislativ se respectă principiile: ...b) ...predictabilității normelor juridice...”

La rândul său, art.19 al Legii privind actele legislative prevede, *inter alia*: „Textul proiectului de act legislativ se elaborează în limba de stat, cu respectarea următoarelor reguli: a) fraza se construiește conform normelor gramaticale, astfel încât să exprime corect, concis și fără echivoc ideea, să fie înțeleasă ușor de orice subiect interesat;...”

Considerăm că amendamentele, operate prin Legea nr.193/2016 și Legea nr.196/2016, nu corespund acestor exigențe. O demonstrează argumentele pe care le-am prezentat în cadrul prezentului studiu.

Referințe:

1. Prin aceeași lege: articolul 133¹ „Membru de familie” a fost modificat, fiindu-i atribuit următorul conținut: „Prin membru de familie se înțelege: a) în condiția de concubinaj: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celor dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii; b) în condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celor dintre soți (concubinaj).”; alineatul (2) art.145 a fost completat cu litera e¹) cu următorul conținut: „asupra unui membru de familie.”; Codul penal a fost completat cu articolul 320¹ „Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție a victimei violenței în familie”, având următoarea dispoziție: „Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea măsurilor stabilite de instanța de judecată în ordonanța de protecție a victimei violenței în familie”.

De asemenea, prin Legea nr.196/2016, au fost operate amendamente în: Legea taxei de stat, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03.12.1992*; Codul de procedură penală, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003**; Codul de procedură civilă, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 30.05.2003***; Legea privind administrația publică locală, adoptată de

Parlamentul Republicii Moldova la 28.12.2006****; Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 01.03.2007*****; Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 26.07.2007*****; Legea cu privire la probațiune, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 14.02.2008*****; Codul contravențional, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008*****; Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 16.07.2010*****; Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 08.06.2012*****; Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2012*****.

* *Monitorul Oficial al Parlamentului Republicii Moldova*, 1992, nr.12.

** *Ibidem*, 2003, nr.104-110.

*** *Ibidem*, nr.111-115.

**** *Ibidem*, 2007, nr.32-35.

***** *Ibidem*, 2008, nr.55-56.

***** *Ibidem*, 2007, nr.157-160.

***** *Ibidem*, 2008, nr.103-105.

***** *Ibidem*, 2009, nr.3-6.

***** *Ibidem*, 2010, nr.179-181.

***** *Ibidem*, 2012, nr.222-227.

***** *Ibidem*, 2013, nr.42-47.

2. Este necesar de precizat că, în Partea specială a Codului penal din 1961, puncte erau stabilite numai în unele articole ale cap. 12 „Infrațiuni militare”. Aceste puncte îndeplineau aceeași funcție ca și alineatele în cadrul altor articole. Singura deosebire se exprima în aceea că punctele erau numerotate, iar alineatele nu erau numerotate.

3. *Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002)*. Chișinău, 2000, p.277-282.

4. Коробец Б.Н. *Оценочные понятия в российском уголовном праве: социальная обусловленность и юридическая сущность* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007, с.9.

5. Левина Д.Н. *Теоретические проблемы толкования и применения оценочных понятий* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2007, с.12.

6. Бавсун М.В. Изменения и дополнения уголовного закона как средства повышения эффективности его применения. В: *Актуальные проблемы российского права*, 2013, № 4, с.475-482.

7. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.55-56.

8. *Ibidem*, 2014, nr.92-98.

9. Proiectul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la judecarea cauzelor penale despre violența în familie.

<http://csj.md/index.php/unificarea-practicii-judiciare/proiecte-hot-explicative-plen/641-cu-privire-la-judecarea-cauzelor-penale-despre-violenta-in-familie-ffff>

10. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.18-20.

11. *Ibidem*, 2013, nr.6-9.
12. *Ibidem*, 2011, nr.114-116.
13. Recurgem la sintagma „circumstanță agravantă a infracțiunii, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal”, și nu la sintagma „circumstanță agravantă a infracțiunii”, pentru a deosebi circumstanța agravantă a infracțiunii, prevăzută într-o normă a Părții speciale a Codului penal, de circumstanța agravantă a infracțiunii prevăzută în Partea generală a Codului penal. În contextul prezentului studiu, cel din urmă tip de circumstanță agravantă nu comportă interes.
14. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. București: Univers enciclopedic, 1998, p.179.
15. Marcu F., Maneca C. *Dicționar de neologisme*. București: Editura Academiei, 1986, p.145.
16. Tanoviceanu I. *Tratat de drept și procedură penală*. Vol.II. București: Curierul judiciar, 1925, p.157.
17. Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței domestice. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000168046253e>
18. În Notele informative la două dintre proiectele care stau la baza adoptării Legii nr.196/2016 se menționează: „S-a propus într-o redacție nouă expunerea art.201¹ CP RM privind infracțiunea de violență în familie, modificată în corespundere cu definiția propusă de Convenția menționată (se are în vedere Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței domestice – n.a.)”*. În realitate, art.3 al respectivei Convenții conține următoarea definiție-cadru: „violența domestică” va însemna toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima”.
- * Notă informativă la proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative din domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. http://particip.gov.md/public/documente/139/ro_1472_Nota-informativa.pdf; Notă informativă la proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative din domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. http://particip.gov.md/public/documente/139/ro_3044_4.-Nota-informativa-ro.pdf
19. Bărcănescu D. *Conținutul infracțiunii și principiul legalității*. București: All Beck, 2005, p.133.
20. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 24.09.2015. Dosarul nr.4-1re-265/2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=836
21. *Affaire Lebedinschi c. République de Moldova*. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155213>
22. Ромашов Р.А. Интерпретация права: лингвистический и технико-юридический аспекты. В: *Юрлингвистика-10: Лингвоконфликтология и юриспруденция*. Под ред. Н.Д. Голева и Т.В. Чернышовой. Кемерово; Барнаул: Издательство Алтайского университета, 2010, с.52-58.
23. Марчук В.В. Терминология уголовного закона и квалификация преступлений: В: *Право и демократия: сборник научных трудов*. Под ред. В.Н. Бибило и др. Минск: БГУ, 2007, Вып.18, с.224-238.
24. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.235-240.
25. *Ibidem*, 2012, nr.113-118.
26. *Ibidem*, 2013, nr.18-21.
27. *Ibidem*, 2014, nr.364-365.
28. *Ibidem*, 2015, nr.115-123.
29. *Ibidem*, 2016, nr.232-244.
30. *Monitorul Oficial al României*. Partea I, 2010, nr.584.
31. *Ibidem*. Partea I, 2012, nr.116.
32. *Ibidem*. Partea I, 2015, nr.495.
33. *Ibidem*. Partea I, 2016, nr.160.
34. *Ibidem*. Partea I, 2016, nr.117.
35. *Ibidem*. Partea I, 2016, nr.517.
36. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.

OPINIE CU PRIVIRE LA IMPACTUL ACTIVITĂȚII PRACTICO-ȘTIINȚIFICE A JUDECĂTORULUI ASUPRA ACTULUI DE JUSTIȚIE ÎNFĂPTUIT

Sergiu FURDUI,

doctor în drept, conferențiar universitar (judecător la Curtea de Apel Chișinău)

Activity on justice court under authority delegated by law, as a spear tip in the exercise of rule of law, is monitored and watched very carefully by the public and thus the scientific-practical activity, which is a part, is expressed most clearly and clear views on issues of law hearing the proceedings.

Practical and scientific activity meets the various court actions, such as developing and publishing opinions on the problems faced by law, teaching activity – teachers, trainers at the National Institute of Justice, the preparation and presentation to conferences, seminars, symposiums, participation in working group drafting the law, decisions explanatory speeches in public debates on legal issues, etc. Without claiming to be relevant or achieve perfect degree, mention that not all actions that form the practical activity-scientific judge, either in terms of approach and motivation, or just below that of legality made solutions, are immune from criticism; their promotion is designed to foster the exchange of professional opinion affirming judge for training and as representative of the judiciary.

In that article I presented an important direction of the judge to stage contemporary work on this line of thought, consider that some of the things that are done will find their solution in the near future, while others still may not be aware and therefore made, decision makers will stand out, because the concern of judges to materialize in concrete scientific-practical work and effective.

Keywords: scientific-practical activity; law; justice; opinion; public debates.

Reformele desfășurate și labilitatea noilor con-
cepte în justiție, succesiunea rapidă de legi,
fluctuația abundentă de modificări și completări în
actele normative, demolarea unor principii vechi și
multitudinea curenților manifestate în gândirea ju-
ridică – toate acestea justifică necesitatea și oportu-
nitatea perfecționării și dezvoltării activității judecă-
torului cu privire la exercitarea și consolidarea actului
de justiție în Republica Moldova.

Activitatea de înfăptuire a justiției, fiind un vâr-
f de lance în manifestarea puterii statului de drept, este
monitorizată și urmărită cu mare atenție de opinia pu-
blică și, astfel, prin exercitarea și consolidarea actului
de justiție, se exprimă foarte clar locul și rolul judecă-
torului în societate.

Conștientizând locul și rolul pe care îl ocupă dato-
rită funcției îndeplinite, tinzând spre eliminarea abor-
dărilor conjuncturale, a derogărilor nejustificate și a
practicilor neuniforme, contradictorii și distorsionate,
judecătorul, pe lângă atribuțiile de bază, de judecare
a cauzelor, contribuie activ la elaborarea creativă și
funcționarea eficientă a legislației naționale, precum
și la dezvoltarea și afirmarea științei juridice autoh-
tone, prin desfășurarea activității practico-științifice,
care reprezintă o parte componentă a celei de bază.

Activitatea practico-științifică a judecătorului în-
trunește diverse acțiuni, precum: generalizarea prac-
ticii judiciare și analiza statisticii judiciare, cu pre-
zentarea rezultatelor în articole practico-științifice
publicate în literatura de specialitate; elaborarea și
publicarea opiniilor personale cu privire la soluțio-
narea problemelor cu care se confruntă jurisprudența;

efectuarea studiilor postuniversitare la doctoratură
și, respectiv, susținerea tezei de doctor în drept; desfă-
șurarea activității didactico-științifice la instituțiile cu
profil juridic, inclusiv în calitate de formator la Insti-
tutul Național al Justiției; pregătirea și prezentarea ra-
porturilor la conferințe, seminare, simpozioane; parti-
ciparea în consiliile științifice de pe lângă autoritățile
competente și în grupurile de lucru abilitate cu dreptul
de elaborare a proiectelor de legi, de hotărâri expli-
cative; luările de cuvânt în cadrul dezbaterilor publice
pe probleme juridice etc. Fără a pretinde că se relevă
sau se atinge gradul desăvârșit, precizăm că nu toate
acțiunile ce formează activitatea practico-științifică a
judecătorului – fie sub aspectul abordării și motivării,
fie chiar sub cel al legalității soluțiilor formulate – sunt
la adăpost de critică, dar promovarea lor este menită
să stimuleze schimbul de opinii profesionale în vede-
rea formării și afirmării judecătorului, ca exponent al
autorității judecătorești.

Schimbul de cunoștințe și de experiențe, consultă-
rile reciproce și criticile constructive contribuie în mod
decisiv la calitatea prestației profesionale de judecător.
Punând în valoare capacitățile intelectuale creative
prin desfășurarea activității practico-științifice, trecând
subiectele abordate prin propria analiză și conștiință
juridică, concluzionăm că noi, judecătorii, avem de
învățat foarte multe unii de la alții, grație spectrului
larg și dificil al problemelor de drept cu care se con-
fruntă jurisprudența, știința juridică și legislația la eta-
pa contemporană.

În această ordine de idei, este impetuos necesar de
păstrat și de perfecționat legătura dintre promoțiile de

judecători, astfel încât să existe o îmbinare armonioasă și constructivă a energiei și elanului tinerei generații judecătorești cu cunoștințele bogate și experiența vastă judecătorească. O metodă ideală pentru favorizarea și promovarea acestei legături este activitatea practico-științifică desfășurată, prin care pot fi stimulate confruntări de opinii ale unor autori cu diferite stadii de activitate în sistemul judecătoresc asupra aceleiași probleme de drept, cu dezvoltări argumentate de o parte și de alta. Aceasta se realizează prin comentariile asupra soluțiilor din jurisprudență și discutarea problemelor privind interpretarea și aplicarea legii în articole publicate în revistele de drept, prin examinarea schimbului de cunoștințe și de experiență la diferite seminare și mese rotunde, în special la cele organizate de Institutul Național al Justiției în cadrul instruirii continue a judecătorilor.

Cu diverse ocazii, participând la simpozioane, seminare, conferințe, am sesizat că de un interes enorm se bucură prelegerile, rapoartele, luările de cuvânt, lucrările prezentate de judecători, deoarece acestea se remarcă printr-un conținut practico-științific bogat și consistent, în care sunt tratate probleme de drept prin prisma practicii judiciare, mai variate și mai nuanțate, în raport de necesitățile și oportunitățile curente ale jurisprudenței, doctrinei și legislației.

În acest context, menționăm cu satisfacție următoarele lucrări elaborate cu concursul judecătorilor: *Curtea de Apel: Culegere de practică judiciară – 1996-1999*, Chișinău, 1999, **Nicolae Timofte, Gheorghe Mîrzac, Mihai Poalelungi**; *Curtea de Apel: Culegere de practică judiciară – 2001-2003*, Chișinău, 2003, **Svetlana Novac, Mihai Poalelungi, Sergiu Furdui**; *Procedura în cazurile cu privire la contravențiile administrative*, Chișinău, 2000, **Sergiu Furdui**; *Comentariul Legii Contenciosului Administrativ*, Chișinău, 2002, **Anastasia Pascari, Eugenia Fistican**; *CP (comentat)*, Chișinău, 2003, **Alexei Barbăneagră, Constantin Gurschi, Tudor Popovici, Gheorghe Ulianovschi, Xenofon Ulianovschi și alții**; *Cod de procedură civilă (comentariu)*, Chișinău, 2003, **Nina Cernat, Anastasia Pascari, Vasile Pascari**; *Ghidul consilierului de probațiune*, Chișinău, 2004, **Xenofon Ulianovschi și alții**; *Ghid practic privind munca neremunerată în folosul comunității*, Chișinău, 2004, **Xenofon Ulianovschi și alții**; *Dreptul contravențional*, Chișinău, 2005, **Sergiu Furdui**; *Răspunderea minorilor pentru săvârșirea contravențiilor administrative*, Chișinău, 2005, **Aliona Corcenco**; *Administrarea eficientă a justiției*, Cartier juridic, 2006, **Valeria Șterbeț, Raisa Botezatu, Sergiu Furdui, Vera Macinscaia, Eugenia Fistican, Ion Muruianu**; *Comentariul Codului de executare al Republicii Moldova*, Cartea 1, Chișinău, 2010, **Anastasia Pascari, Dumitru Visternicean**; *Ghidul greferului*, Chișinău, 2010, **Svetlana Filin-**

cova, Maria Ghervas, Viorica Puica, Boris Bîrca, Stela Beșleaga, Ghenadie Moroza; *Comentarii la Codul de etică al judecătorului*, Chișinău, 2008, **Nicolae Clima și alții**; *Probleme de drept și soluții din activitatea judecătorească*, Chișinău, 2012, **Sergiu Furdui**; *Asistența judiciară internațională în materie penală*, Chișinău, 2012, **Constantin Gurschi, Ghenadie Nicolaev și alții**; *Manualul judecătorului pentru cauze penale*, Chișinău, 2013, **Mihai Poalelungi, Constantin Gurschi, Petru Ursachi, Elena Covelenco, Ion Arhiliuc, Nicolae Gordilă, Tudor Popovici, Ghenadie Nicolaev, Iurie Diaconu, Eduard Ababii, Oleg Sternioală, Maria Ghervas și alții**; *Manualul judecătorului pentru cauze civile*, Chișinău, 2013, **Mihai Poalelungi, Svetlana Felincova, Dumitru Visternicean, Anastasia Pascari, Nicolae Clima, Valeriu Doagă, Svetlana Novac, Ala Cobăneanu, Valentin Barbă, Gheorghe Crețu, Ion Druță, Oxana Robu, Viorica Puică și alții**; *Manual de drept penal militar*, Chișinău, 2015, **Xenofon Ulianovschi**; *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, Chișinău, 2016, **Mihai Poalelungi**; *Probleme de drept și soluții în opinia separată a judecătorului*, Chișinău, 2017, **Sergiu Furdui**, precum și multe altele.

Pe această linie de considerente, prin tratamentul variat al problemelor de drept abordate și, respectiv, prin rezultatele originale obținute în urma investigațiilor practico-științifice efectuate, merită menționate tezele de doctor habilitat în drept, elaborate și susținute de **Mihai Poalelungi**, președintele CSJ și de **Xenofon Ulianovschi**, vicepreședinte la Curtea de Apel Chișinău, precum și tezele de doctor în drept, elaborate și susținute de judecătorii: **Victor Pușcaș**, ex-președinte la CSJ și la Curtea Constituțională; **Valeria Șterbeț**, ex-președinte la CSJ, **Petru Răileanu**, ex-judecător la Curtea Constituțională; **Tudor Popovici**, ex-judecător la CSJ, **Gheorghe Ulianovschi**, ex-președinte la Tribunalul Chișinău; **Tudor Lazăr**, ex-judecător la Curtea de Apel, **Anatolie Doga**, ex-președinte la Curtea de Apel Chișinău; **Sergiu Furdui**, **Iurie Iordan**, **Oxana Robu**, **Liubovi Brânza**, **Sergiu Arnaut**, **Aliona Corcenco**, **Ion Țurcan**, **Radu Țurcanu**, **Mihail Diaconu**, **Alexandru Spoială**, **Gheorghe Mîțu**, **Igori Chiroșca**, **Vitalie Budeci**, **Igor Bațalai**, **Violeta Chiselița** și **Denis Babălău**.

Lucrările menționate au o valoare excepțională și reprezintă exemple demne de urmat, deoarece, efectuând analiza juridică a practicilor cotidiene coroborate la legislație și doctrină, autorii lor, de rând cu activitatea nemijlocită privind judecarea cauzelor, examinează, din punct de vedere practico-științific, mai multe subiecte relevante, stringente, precum: utilitatea criteriilor existente de măsurare a performanțelor justiției în soluționarea cauzelor; cum influențează politica

legislativă a statului asupra persoanei participante la procesul judiciar și asupra activității autorităților competente să soluționeze cauzele; atitudinea societății civile asupra actului de justiție și opinia comunității științifice față de actul normativ și față de autoritatea lucrului judecat; nivelul de victimizare a populației și reformele care se impun pentru a racorda sistemul de drept la standardele internaționale; semnalizarea problemelor de drept cu care se confruntă jurisprudența și oferirea soluțiilor de rezolvare etc.

Publicarea lucrărilor practico-științifice, semnate de judecători, dă un nou impuls jurisprudenței și doctrinei, contribuind substanțial, într-un cadru mai larg și mai profund, la dezvoltarea relației dintre cercetarea și eficiența judiciară, aceasta din urmă incluzând activitatea practico-științifică, prin care sunt abordate diverse chestiuni, cum ar fi: problemele de drept apărute cu ocazia judecării cauzei; calitatea hotărârilor judecătorești pronunțate, ca element de echilibru juridic în societate; judecătorul și actul de justiție: interferențe, încrederea în justiție și relația cu justițiabilul; corelația dintre înfăptuirea actului de justiție și democrația judiciară, managementul judiciar sau conducerea științifică în domeniul justiției etc.

Din observațiile efectuate, exprimăm convingerea că activitatea practico-științifică a judecătorului are un impact esențial asupra calității hotărârii adoptate. Analiză juridică a unor situații complexe sesizate prin prisma activității practico-științifice, prin trimitere la principiile fundamentale statuate în CEDO și în Constituție, care reprezintă fagurele din a cărui rigurozitate geometrică ar trebui să-și extragă seva toate principiile unui proces de judecată echitabil, contribuie substanțial la darea unei hotărâri legale, întemeiate și motivate, valorificând, în conținutul ei, un număr semnificativ de texte, considerente și concluzii din cuprinsul hotărârilor Curții Europene pentru Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale, Curții Constituționale a Republicii Moldova și Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

În asemenea mod, eficiența judiciară nu este legată preponderent de aspectul cantitativ al soluționării cauzelor supuse judecării sau de aspectul activității administrative, ci, în primul rând, de aspectul calitativ al actului de justiție exercitat de instanța de judecată, acesta fiind într-o legătură causală directă cu activitatea practico-științifică a judecătorului, elemente de altă natură neavând o semnificație definitorie la înfăptuirea justiției.

În cazul în care hotărârile judecătorești nu au un fundament teoretic necesar, când există schematism și fixitate în gândire și soluționare sau chiar numai o obișnuință de a imita ceea ce s-a stabilit în practica judiciară, fără a se adânci în relația dintre cercetare și jurisprudență și fără un aport creator personal la dezvoltarea Dreptului, despre ce calitate a activității

judecătorului s-ar putea vorbi și în ce măsură actul de justiție exercitat ar inspira societății încredere și respect?

Or, este insuficient de a face, cu orice ocazie, declarații frumoase la adresa CEDO sau CtEDO, fără a conștientiza și a respecta principiile și valorile promovate de Înalta instanță europeană, sub aspectul științific și, respectiv, fără a le traduce nemijlocit în activitatea judiciară, prin exemplul personal, la elaborarea și pronunțarea hotărârii în urma judecării cauzei. Dacă, datorită exercițiului democratic, judecătorul, profitând de încrederea acordată, încearcă să exploateze anumite aspecte ale problematicii cu privire la legislația internațională și la jurisprudența europeană sau să șablonizeze și să interpreteze în mod fixist și limitativ problemele de drept ivite în practica judiciară, fără a-și asuma riscul și responsabilitatea cuvenite funcției exercitate, atunci, în mod inevitabil, asemenea activitate – mai precis: pseudoactivitate – eclipsează principiile și valorile justiției consfințite în Constituție.

Din păcate, eficiența judiciară continuă să fie încurajată prin prisma unor indici formali, cum ar fi: volumul cauzelor judecate și numărul hotărârilor pronunțate, inclusiv celor casate, trecându-se cu vederea temeiul motivelor de casare, procentele statistice formale etc. – toate apreciate în sine, nefiind raportate la nivelul și calitatea activității judecătorului cu privire la tratarea aspectelor practico-științifice izvorâte din practica judiciară, adică privind gradul de autoritate și de influență a hotărârilor adoptate asupra fenomenelor juridice manifestate în societate.

Considerăm depășită practica când numărul mare de cauze soluționate, fără o cercetare practico-științifică cuvenită a jurisprudenței, devine un scop în sine, deoarece o asemenea abordare, pe cale de consecință, creează premise pentru formarea tendinței spre automatism și pasivitate în activitatea judecătorească, utilizându-se în continuare, pe cale comodă, dar profund dăunătoare, copierea ori reproducerea integrală, fără o cizelare a stilului de exprimare a concluziilor înșiruite în actele procedurale emise, fără o filtrare prin gândire proprie a diferitelor pasaje din alte hotărâri judecătorești sau din diferite publicații juridice, ca pe un rețet în care se găsesc soluții gata, prefabricate.

Asemenea acțiuni rămân sub viziunea epocii trecute, având în vedere că mentalitatea formată pe baza stereotipurilor învechite furnizează totuși mijloace de expresie, de organizare și chiar anumite standarde, care, în prezent, frânează realizarea obiectivelor și dezideratelor justiției indispensabile unui stat de drept. O atitudine profesională de acest gen umbrește autoritatea justiției, iar credibilitatea în ce privește justa aplicare a legii, în asemenea cazuri, este sub pragul semnificației.

În această ordine de idei, constatăm fără putință de

tăgadă că în sistemul judecătoresc mai există ampren-te profunde de mentalitate și comportament, în speci-al la nivel individual, în relația dintre jurisprudență și doctrină, care se exteriorizează prin acțiuni declarati-ve și speculative, dictate de interes pur individual sau de grup.

De exemplu, modul și criteriile de selectare a par-ticipanților la diverse întruniri internaționale în cadrul deplasărilor de serviciu efectuate peste hotarele țării, care, uneori, ridică anumite semne de întrebare, pre-cum și participarea exagerată sau formală a unor jude-cători la diverse evenimente în cadrul acestor vizite, fără prezentarea și publicarea rapoartelor de rigoare cu privire la problemele abordate și soluțiile adoptate în cadrul evenimentelor respective, nu contribuie la pro-cesul de exercitare și consolidare a actului de justiție, ci, dimpotrivă – acțiuni și/sau inacțiuni de acest gen sunt riscante și ineficiente, deoarece nu sunt acoperite de transparență, de competență și de responsabilitatea cuvenită.

Deși, conceptual, asemenea evenimente sunt de-claratate sub imperiul consolidării justiției independen-te, iar mijloacele folosite în organizarea și desfășura-re lor sunt declarate ca fiind necesare, realitatea, în multe cazuri, nu este așa cum se înfățișează sau cum ar trebui să fie.

Rostul vizitelor de serviciu efectuate peste hotare-le țării de către judecătorii desemnați este de a îmbu-nătăți abilitățile profesionale într-un anumit domeniu sau într-o materie controversată, ce reprezintă interes deosebit pentru jurisprudență, iar rezultatele obținu-te să fie publice, transparente și materializate. Aceste acțiuni trebuie să constituie o preocupare, cu un scop bine determinat, care să plece de la conștiința jude-cătorului, să fie dictată de dorința de a se perfecționa și de a se afirma ca personalitate notorie a sistemului judecătoresc, or, în caz contrar, suntem în prezența timpului pierdut și a banilor irosiți pentru participare, astfel încât acțiunile respective echivalează cu „călă-torii turistice”.

În acest context, sunt inexplicabile cazurile când unii judecători, care au în palmares un număr impu-nător de vizite de serviciu peste hotarele țării, nu par-ticipă, ba, mai mult, refuză să participe în calitate de formatori în cadrul INJ, nemaivorbind de faptul că nu publică concluziile cu privire la rezultatele întruniri-lor internaționale la care au participat.

Un alt exemplu este participarea pasivă sau nee-fectivă, în unele cazuri, la lucrările grupurilor de spe-cialiști formate pentru elaborarea proiectelor de acte legislative.

Fluctuația abundentă și extensivă de acte normati-ve, multiplele și permanentele intervenții legislative, soldate cu modificări, completări și abrogări frecvente și exagerate, conduc la concluzia că calitatea actelor respective, în mare măsură, se datorează faptului că

legiuitorul nu a beneficiat de proiecte de legi, bazate pe studii fundamentale teoretice și practice.

Cu regret, trebuie de recunoscut că s-au depus prea puține eforturi în desfășurarea unor activități ample și profunde cu privire la elaborarea unor noi acte legisla-tive pe principii și tehnici științifice noi, că nu s-a con-știentizat pe deplin că elaborarea unui proiect de lege cere o activitate laborioasă și responsabilă, bazată pe un plan unitar de perspectivă; concomitent, prea ușor s-a cedat în fața sarcinilor puse în vederea elaborării și adoptării normelor de drept moderne, care să dea expresia, în primul rând, comandamentelor sociale privind apărarea și respectarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei și a altor valori fundamentale.

Acțiuni și inacțiuni de acest gen, ce nu sunt aco-perite de competență și responsabilitatea cuvenită, în final, generează situațiile descrise în cele două exem-ple menționate *supra*, șirul cărora, cu siguranță, nu se încheie aici.

Pentru ca asemenea lucruri negative să nu se în-tâmple, adică pentru ca activitatea judecătorului să de-pășească pragul unei eficiențe aparente, formale, ne-concludente, este nevoie de o reală și profundă refor-mare a acestei activități, în special sub aspectul prac-tico-științific, astfel încât să fie permanent însoțită cu elaborarea și publicarea rezultatelor obținute în urma acțiunilor funcționale efectuate. Totodată, această activitate trebuie să excludă formalismul, voluntarismul, autoritarismul și nihilismul juridic, ea fiind concepută funcțional în exclusivitate pentru exercitarea și conso-lidarea actului de justiție în Republica Moldova.

Din nefericire, se mai aud voci care desconside-ră activitatea practico-științifică a judecătorului sau comportamentul pasiv al unora denotă aceeași atitudi-ne de dispreț vizavi de activitatea respectivă. De fapt, în atare situație este periclitată ideea de a comunica în mod profesional și colegial, astfel se preferă autoizo-larea de realizarea sarcinilor de serviciu, fiind utilizate tehnici neadecvate, cum ar fi: evitarea discuției prac-tico-științifice asupra problemei de drept cu care se confruntă practica judiciară, lipsa sau cedarea opiniei, imitarea sau manipularea în cadrul îndeplinirii anu-mitor acțiuni cu caracter practico-științific, cu eschi-varea, de fapt, de la rezolvarea problemelor propuse pentru soluționare etc.

De exemplu, este insuficient, ba chiar – incorect, de a critica valoarea normei de drept aplicate sau a so-luției de judecată, sau a unei publicații de specialitate, fără o analiză practico-științifică a problemei de drept supusă discuției și fără prezentarea propriei opinii ar-gumentate cu privire la soluționarea ei.

În cazul în care judecătorul nu se manifestă în ac-tivitatea practico-științifică la nivelul corespunzător, există riscul ca activitatea acestuia să devină formală și superficială, care elimină tendințele gândirii juridi-

ce moderne, capabilă să alunece spre un tehnicism juridic îngust și spre un carierism subiectiv, astfel pierzându-se din vedere ceea ce este necesar și important – finalitatea și eficiența activității judecătorești.

Intuim că se vor găsi argumente întru motivarea acestei situații, în primul rând, invocându-se lipsa de timp în legătură cu volumul mare de cauze cu care este sesizată instanța – argumente, ce nu rezistă criticii, devreme ce funcția de judecător nu trebuie privită ca un segment separat: între funcția respectivă și activitatea practico-științifică trebuie să existe o interacțiune, o reciprocitate, o intercondiționare, care, în final, să aibă rolul de a pune în valoare toate valențele competenței – aspect ce conduce la o perspectivă de ansamblu, și nu secvențială, a procesului de desfășurare a justiției.

Vidul subconștient, care îl ține în loc pe judecător, în modul de interpretare și aplicare a gândirii juridice pozitive, progresiste, trebuie anihilat ca rezultat al activității pluridimensionale, marcată de caracterul, contribuția și realizările propriu-zise, având la bază rezultate concrete și eficiente, materializate prin activitatea practico-științifică.

În acest context, subliniem că activitatea de judecător nu are o finalitate pur practică, ci este o activitate creatoare, inserată în calitatea hotărârilor pronunțate și a publicațiilor elaborate în dinamica acestora, în care soluțiile respective sunt supuse analizei practico-științifice.

Activitatea propriu-zisă, redusă strict la judecarea cauzei și pronunțarea hotărârii, bazată pe o concepție sumară, autonomistă, limitată, în principiu, la preocupări de cercetare teoretică, având un caracter logic simplist și necorelat cu tendințele contemporane spre o activitate judecătorească superioară, creatoare, fiind încadrată într-o viziune îngustă și subiectivă, prezintă marele inconvenient ce duce la formarea unei gândiri juridice conservatoare, pasive, superficiale, care ignoră eforturile și acțiunile active de căutare și stabilire a adevărului, duce, în final, la formalism și birocrație juridică, extrem de periculoase pentru sistemul de drept și în adâncă neconcordanță cu spiritul în care trebuie rezolvate problemele de drept deduse judecății.

De exemplu, este neinspirată, ba chiar – dăunătoare, așa-numita practică de preluare în motivarea hotărârii judecătorești a pasajelor integrale, desprinse din concluziile scrise ale participanților la procesul de judecată sau din conținutul cererilor de apel și de recurs declarate în cauzele respective.

Raționamentul judecătorului pus față în față cu problema de drept ce urmează a fi soluționată nu trebuie să fie șablonizat și unilateral dimensionat, dar trebuie să fie flexibil, selectiv, creator și mereu în căutarea unor soluții judiciare corecte și perfecte pentru jurisprudență. Acest lucru poate fi obținut nu prin activități formale, după cum se obișnuiește uneori, dar

prin activități concrete, consecutive și eficiente, drept rezultat al cărora se produce o fuzionare obiectivă a jurisprudenței, doctrinei și legislației, materializată prin activitatea practico-științifică corespunzătoare.

Iată de ce, în prezent, în sistemul judecătorec se impun nu doar schimbări, în mare parte, sub aspectul administrativ-organizatoric, pe alocuri fără o fundamentare practico-științifică urmată de o cosmetizare rapidă, dar, în acest context, este nevoie de o metamorfozare extensivă, profundă și de esență, inclusiv a mentalității judecătorului în activitatea sa, bazată pe o nouă concepție a percepției locului și rolului în exercitarea și consolidarea actului de justiție în Republica Moldova.

Semnalul zilei curente privind schimbarea mentalității judecătorului presupune, în primul rând, schimbarea, în unele cazuri, a percepției formate, potrivit căreia exercitarea funcției are doar scopul de a-și câștiga existența, de a se simți cât mai mult posibil confortabil, alinat de dorința de a face ceva, care să-i asigure interesele personale sau de grup etc.

Realitatea ne obligă să privim lucrurile în față, așa cum ele sunt, să le recunoaștem și să le analizăm, elaborând soluții optime și eficiente pentru desfășurarea măsurilor de rigoare, capabile, din interior, să schimbe situația spre bine în justiție. Faptul că există cazuri când actul de justiție provoacă critici justificate în societate trebuie să ne îngrijoreze în primul rând pe noi, judecătorii, deoarece asemenea situații regretabile apar din cauza activității judecătorești insuficiente, inclusiv în ceea ce privește aspectul practico-științific.

Este inadmisibil de a nu elabora și de a nu supune discuțiilor publice opiniile personale asupra problemelor de drept apărute cu ocazia judecării cauzei, ocolindu-le sau ascunzându-le în mod tacit. Se fac prea puține eforturi pentru a concepe ideea că opinia judecătorului asupra problemelor de drept sesizate în legătură cu judecarea cauzei are o importanță deosebită, chiar decisivă, în promovarea valorilor Justiției.

În cazul în care Republica Moldova tinde să devină un stat de drept, a exercita actul de justiție presupune infinit mai mult decât a aplica în exclusivitate legea. Judecătorul nu mai poate fi conceput ca persoană oficială care dă doar o hotărâre judecătorească, el, în virtutea funcției exercitate, este dator să-și lărgescă orizontul profesional, împărtășind experiența bogată și cunoștințele sale vaste prin desfășurarea activității practico-științifice așteptate de societate.

Rolul judecătorului nu se reduce numai la judecarea propriu-zisă a cauzei, dar rezidă și în faptul ca, prin investigațiile practico-științifice efectuate, să fie împărtășite și promovate cunoștințele sale juridice asimilate în urma activității desfășurate și, pe cale de consecință, să fie elaborate propuneri *de lege ferenda* și *de lege lata*, de un real folos pentru legiuitor și pentru jurisprudență. Astfel, judecătorul trebuie să înde-

plinească, într-o împletire organică, atât o funcție de realizare a normelor de drept, cât și o funcție creativă, contribuind activ la perfecționarea și îmbunătățirea calitativă a cadrului legislativ național și a actului de justiție.

Importanța fuzionării jurisprudenței, doctrinei și legislației sub aspectele elucidate decurge din faptul că noțiunile, categoriile, principiile și instituțiile juridice ale oricărui act normativ urmează a fi evaluate și definitive sub influența nemijlocită a jurisprudenței.

Iată de ce, la etapa contemporană de desfășurare a reformelor în sectorul Justiției, este necesar de conștientizat că activitatea practico-științifică este o parte componentă a activității judecătorului și de felul cum aceasta este desfășurată depinde calitatea actului de justiție exercitat.

Astfel, semnul revoluției în gândirea juridică și atitudine, a căror dezvăluire formează mesajul lucrării, este judecătorul – persoana obligată să rămână mereu în epicentrul preocupărilor jurisprudenței și doctrinei, cu limitele, calitățile, competențele, motivațiile, temerile, interesele și așteptările ce o caracterizează în virtutea funcției exercitate. Exercițarea atribuțiilor funcționale de judecător nu este numai o meserie, ci și o artă, care ține de har și de iscusință, solicitând cunoștințe fundamentale, rigurozitate și solemnitate în contextul înfăptuirii actului de justiție.

Fiind actorul principal în marea operă de interpretare judiciară și de aplicare a normelor de drept, cu pași mai îndrăzneți sau mai timizi, în numele valorilor europene ale justiției, judecătorul, prin definiție, este chemat să asigure echilibrul dintre interesele motrice, uneori sincrone, ale jurisprudenței și doctrinei.

În pofida faptului că jurisprudența și doctrina nu constituie izvoare de drept, importanța activității practico-științifice exercitată de judecători la elaborarea proiectelor de legi, de hotărâri explicative și de avize consultative este de netăgăduit, devreme ce actul de justiție, bazat pe noțiuni științifice, identificând și analizând problemele de drept, emană soluții în urma interpretării judiciare și aplicării normelor juridice, astfel furnizând legiuitorului un material prețios. Concomitent, capacitățile și valorile gândirii judecătorului trebuie să fie supuse unor cercetări aprofundate prin

prisma activității exercitate, pentru ca, în final, practica judiciară și teoria dreptului să fie integrate într-un sistem simetric legislativ prin operațiunea elaborării și adoptării actului normativ.

Judecătorul, care este acreditat în exclusivitate de autoritatea statală cu înfăptuirea justiției și care are ca instrument de lucru legea, este obligat, cel puțin în viziunea noastră, să efectueze cercetări și analize practico-științifice, reacționând prompt în cazul în care, la judecarea cauzelor, constată probleme de drept cu privire la interpretarea și aplicarea legii, iar soluțiile jurisprudențiale sunt neuniforme și neunitare.

Călăuziți fiind de maxima filosofului antic Aristotel – „Judecătorul este dreptul care trăiește”, considerăm că în cadrul atribuțiilor funcționale de judecător trebuie să existe permanent o interdependență între cunoștințele teoretice și cele practice, ca rezultat al căreia, prin pronunțarea hotărârii, are loc exercitarea și consolidarea actului de justiție.

Încheiem cu precizarea că, în articolul dat, am evidențiat o direcție importantă și utilă pentru exercitarea și consolidarea actului de justiție în Republica Moldova și, pe această linie de idei, propunem ca activitatea practico-științifică să fie evidențiată printre criteriile de bază în cadrul proceselor de promovare în funcția de judecător la o instanță judecătorească superioară, precum și de numire în funcția de președinte sau de vicepreședinte de instanță judecătorească, prin prisma exigențelor cuprinse în Legea nr.154 din 05.07.2012 privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor.

Pe această linie de concluzii, adresez un apel către colegii, care exercită cu demnitate și dăruire de sine înalta funcție nobilă de judecător, îndemnându-i să participe mai activ și mai productiv la dezbaterile practico-științifice pe fundalul problemelor de drept cu care se confruntă jurisprudența națională, astfel încât studiile și publicațiile de specialitate de acest gen să devină o tribună de expunere și promovare a opiniilor personale, capabile să influențeze pozitiv legislația, jurisprudența și doctrina juridică, iar, în consecință, să devină o sursă sigură de referință în mediul juriștilor aflați permanent în căutarea febrilă de a da viață **Dreptului**.

ORIGINEA CONTRACTULUI DE VÂNZARE-CUMPĂRARE COMERCIAL

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

The contract of sale which actually represents the exponent of civil contracts can be analyzed as a commercial contract, which can be found not only a varied but as an autonomous institution. Knowing its evolution and origin, can elucidate many questions that arise in this important segment in both internal and international economies.

Keywords: commercial contracts; business law; origin; sale and purchase; development.

În materia contractelor comerciale, vânzarea-cumpărarea ocupă un loc prioritar. Regulile de cea mai mare principialitate și generalitate, din materia contractelor comerciale, sunt cele asigurate de contractul de vânzare-cumpărare, ceea ce face ca adesea celelalte contracte să se refere la ele, să facă trimitere la ele; tot astfel, cele mai frecvente cazuri de analogie a legii privesc raportarea la normele care reglementează vânzarea-cumpărarea, după cum, cele mai frecvente cazuri de analogie a dreptului privesc raportarea la principiile de drept din aceeași materie.

Prin urmare, vânzarea [1] evident apare ca fiind contractul comercial cel mai des utilizat în zilele noastre. Astfel, se poate spune că vânzarea reprezintă un schimb perfecționat, deoarece pornind de la vechile societăți, unde oamenii schimbau mărfuri, și ajungând până în zilele de astăzi, când ei plătesc în bani, există uzul cambiei, cecului și al conturilor curente în materie comercială, oamenii au realizat progrese uimitoare, înlesnind încheierea vânzărilor nenumărate de mărfuri și de materii prime.

Inițial, odată cu apariția proprietății private, apare, câpătând o amploare deosebită, contractul chemat să asigure trecerea prin schimb a bunurilor dintr-o gospodărie în alta (*permutatio*). Acest contract, pe care îl numim astăzi „contract de schimb”, și-a câpătat autoritatea cuvenită cu mult înainte de apariția monedei ca unitate de schimb, deoarece satisfăcea necesitățile societății romane timpurii, care se afla în faza trecerii de la gospodăria naturală la gospodăria bazată pe relațiile de schimb. Anume contractul de schimb constituie temelia apariției și dezvoltării contractului de vânzare-cumpărare [2].

Din punct de vedere economic, vânzarea se prezintă ca o variantă mai evoluată a schimbului, din care își trage rădăcinile. Într-adevăr, vânzarea-cumpărarea în sens economic, inițial, pare a fi preluat forma schimbului dintre două lucruri, unul din ele (capetele de vită) având valoarea echivalentului general. Mai târziu, odată cu apariția monedei în sensul apropiat celui actual, vânzarea-cumpărarea capătă sensul schimbului unui lucru (*res*) contra unei valori monetare – preț (*pretium*) [3].

Doctrinarul Fernand Braudel remarcă că *economia*

începe în pragul valorii de schimb, existând un spațiu vast și complex de la trocul elementar până la capitalismul cel mai sofisticat [4].

Cu privire la originea vânzării, trebuie căutată în schimbul de mărfuri. În *Digeste*, se arată că *neexistând monedă, nu era un cuvânt deosebit spre a se distinge marfa de preț*.

Întâmplându-se cuiva să-i lipsească tocmai din lucrurile pe care altul le avea în prea mare cantitate, acel care avea prea mult din unele lucruri le schimba cu altele, ce-i lipseau. Fiind însă cam greu ca două persoane să aibă lucruri din acele ce le trebuie reciproc, s-a ales o materie ce i s-a acordat o valoare publică, fixă și determinată, menită a reprezenta toate lucrurile, în scop de a se preîntâmpina greutatea ce rezultau din schimb.

Această materie, investită cu marca autorității publice, a servit la strămutarea proprietății mai mult prin valoarea ce i s-a dat decât prin însăși substanța materiei. În cazul de față, această materie a fost metalul.

Primele metale menite a servi drept contravaloare a produselor naturii și a muncii omului au fost *fierul* și *arama*. Aceste metale erau necesare la fabricarea armelor sau uneltelor și cel care deținea o anumită cantitate din aceste metale putea să dobândească în schimbul lor obiectele de care avea nevoie. Mai târziu, au fost folosite aurul și argintul, datorită calităților deosebite pe care le prezentau. Cu timpul însă și cu dezvoltarea comerțului și a civilizației, s-a căutat a se da fragmentelor de metal o formă determinată, spre a se înlesni tranzacțiile omenești, iar pentru a se garanta atât materia, cât și greutatea ei, aceste bucăți au fost investite cu marca autorității publice. În acest fel, a apărut moneda metalică (*pecunia*), care mai târziu a fost înlocuită prin hârtie.

De atunci ambele materii nu se mai numesc mărfuri, ci una se numește prețul celeilalte. Apariția monedei a făcut ca metalul să nu se mai aprecieze după greutate, ci după numărul bucăților de metal. Contractul nu va mai fi un schimb, după cum era din capul locului, ci va fi o vânzare-cumpărare, după rolul fiecărei părți. Vânzătorul va fi acela care va înstrăina marfa, iar cumpărătorul va fi acela care va da prețul în bani.

În Codul lui Andronache Donici, cap. XI se arăta:

„În vremea veche, până a nu se afla moneda între oameni, se urma schimbându-se lucruri pentru lucruri, iar după ce s-au aflat moneda, apoi au luat numele lor vânzare și cumpărare. Deci vânzarea și cumpărătura este una din tocmelile sau contracturile cu îndatoririle acele care urmează după dreptatea neamurilor; precum este și împrumutarea, schimbătura, năimirea, învoiala și altele asemenea, adevărat se alcătuiește cu bună primire despre amândouă părțile prin bună-credință” [5].

Operațiunea juridică a vânzării s-a realizat încă din epoca foarte veche, dar contractul consensual de vânzare, ca formă de realizare a acestei operațiuni, a apărut abia spre sfârșitul Republicii Romane.

Vânzarea, la romani, nu atrăgea prin ea însăși strămutarea proprietății, vânzătorul obligându-se numai a preda lucrul vândut și a garanta cumpărătorului pașnica lui posesiune, deci nu era un *modus acquirendi*, precum este astăzi, ci numai un *titulus ad acquirendum*.

Ca forme primitive ale vânzării se cunosc:

a) vânzarea prin mancipațiune (era numită și *venundatio*, care însemna o transmitere a proprietății *datio*). Funcția originară a mancipațiunii a fost aceea de a transmite proprietatea asupra lucrurilor *mancipi*, în schimbul unei cantități de aramă, în acest fel mancipațiunea fiind cea mai veche formă pe care a îmbrăcat-o operațiunea juridică a vânzării. Datorită faptului că mancipațiunea era un *act juridic solemn*, iar momentul formării actului coincidea cu executarea sa (transmiterea metalului preț constituia o condiție de formă a mancipațiunii), apăreau deseori dificultăți, mai ales în cazurile în care cumpărătorul nu putea face plata imediat.

Solemnitatea consta în prezența a 5 martori cetățeni romani, în prezența lui *libripens* (cel care cântărea metalul preț cu o balanță de aramă), în prezența *mancipantului* (cel care transmitea lucrul), a lui *accipiens* (dobânditorul), precum și a lucrului care urma să fie transmis.

Prezența lui *libripens* era necesară, deoarece, multă vreme, moneda romană consta în bare de aramă care trebuiau cântărite cu o balanță spre a putea calcula numărul de ași (așul cântărea 327 grame de aramă). În secolul al III-lea î.e.n. a apărut moneda în sens modern, așa încât s-a renunțat la cântărirea prețului (el se număra), dar condiția prezenței lui *libripens* avea rolul de a lovi, în mod simbolic, balanța cu o bară de aramă. În fața martorilor, *accipiens* pronunța o formulă solemnă: *Hunc ego hominem ex iure quiritium meum esse aio isque mihi emptus estopretio... hoc aere aeneaque libra* (afirm că acest sclav este al meu potrivit dreptului quiriților și să-mi fie cumpărat cu prețul de... cu această aramă și această balanță de aramă).

Apoi lovea balanța cu o bucată de aramă (proba-

bil, pentru a dovedi puritatea metalului) și o preda *mancipantului*. Mancipațiunea mai presupunea și forma ținerii cu mâna a lucrului de către *accipiens*, în timp ce pronunța formula solemnă. Prezența lucrului și atingerea sa de către *accipiens* cu ocazia realizării mancipațiunii nu era necesară când obiectul înstrăinării îl constituia un bun imobil. De exemplu, când era vorba de o suprafață de pământ, nu era necesar să se recurgă nici măcar la forma simbolică a bulgărelui de pământ [6].

În scopul de a separa formarea vânzării de executarea sa, romanii au adoptat procedee mai subtile. Mancipațiunea a dispărut în epoca postclasică, înainte de Iustinian, odată cu dispariția deosebirii dintre lucrurile *mancipi* și *nec mancipi*.

Criteriul distincției dintre cele două categorii de lucruri îl constituia importanța economică și culturală a bunurilor într-o economie rurală primitivă, așa cum era cea a Romei în epoca veche. În categoria *res mancipi* (erau cele mai importante) intrau: terenurile cu toate construcțiile situate în Italia, precum și cele din provincii, dacă localitățile unde erau situate terenurile se bucurau de *ius italicum*, servituțile prediale rurale (dreptul de trecere), sclavii și animalele de muncă (vitele, caii, catării, măgarii). *Res nec mancipi* cuprindeau toate celelalte lucruri: terenurile din provincii, servituțile prediale urbane, animalele domestice mici, animalele sălbatice și, în general, toate lucrurile incorporale, cu excepția servituților prediale rurale [7].

b) vânzarea prin stipulațiuni. În condițiile economiei de schimb, părțile erau interesate să vândă lucruri viitoare (recolte viitoare) sau să cumpere anumite lucruri, deși nu aveau banii necesari, scopuri pe care le puteau realiza prin intermediul stipulațiunii. Chiar dacă cele două prestații, predarea lucrului și plata prețului, făceau obiectul a două stipulațiuni distincte, scopul părților era atins (Exemplu: „*Promiți să-mi dai 100? Promit*”, „*Promiți să-mi dai pe sclavul Filipus? Promit*”).

Obligațiile părților erau create prin stipulațiune, iar executarea lor se făcea ulterior, prin acte distincte. Astfel, dacă vânzătorul promitea să transmită proprietatea asupra unui *res mancipi*, în scopul executării obligației părțile recurgeau la mancipațiune.

Presupunerea că vânzarea consensuală a fost precedată de vânzarea prin stipulațiuni este confirmată și de fizionomia termenului prin care romanii au definit vânzarea consensuală: *emptio-venditio* (cumpărare-vânzare). Această dublă denumire se explică numai prin faptul că înaintea apariției contractului consensual vânzarea s-a făcut prin două stipulațiuni, reunite în vederea realizării unui singur scop.

Vânzarea consensuală (încheiată prin simplul acord de voință al părților) a fost practică mai întâi în dreptul public și numai după aceea a trecut în dreptul privat. Se știe că prizonierii de război erau vânduți,

fie de către stat, fie de către soldați, în piețele publice. Întrucât spre sfârșitul Republicii, în plină epocă a marilor războaie de cucerire, numărul prizonierilor a crescut foarte mult, vânzarea lor în formele solemne ale mancipațiunii sau stipulațiunii devenise cu totul nepractică. În scopul accelerării ritmului acestor operațiuni juridice, romanii au admis că simplul acord de voință dintre *questori* (magistrați însărcinați cu vânzarea sclavilor) și particulari este suficient pentru formarea vânzării.

Dreptul roman clasic atribuia contractul de vânzare-cumpărare contractelor consensuale. În baza contractului de vânzare-cumpărare (*emptio et venditio*) o parte, numită vânzător (*venditor*), se obligă să transmită altei părți, numită cumpărător (*emptor*), un bun (*merx*), iar cumpărătorul se obligă să plătească pentru acest bun o cantitate de metal, numită preț (*pretium*). Potrivit lui Gaius, contractul de vânzare-cumpărare se formează prin acordul de voință al părților asupra obiectului contractului și prețului acestuia [8], clauzele referitoare la bun și la preț fiind condiții esențiale ale contractului.

Dreptul roman privat reglementa și vânzarea viitoarelor bunuri (*mei futurae sivi speratae*), cum bunăoară era considerată recolta așteptată. În așa caz contractul de vânzare-cumpărare, se considera a fi încheiat sub condiție suspensivă. Fiind frecvent utilizate în viața cotidiană a societății romane, normele de drept, care inițial reglementau în exclusivitate vânzarea-cumpărarea, treptat au căpătat un caracter general, formând puncte de reper pentru reglementarea altor categorii de raporturi contractuale.

Cu timpul, datorită avantajelor pe care le prezintă această practică, insuficient conturată pe plan tehnic în dreptul public, a fost preluată de către particulari și perfecționată prin intervenția pretorului. Este de admis că vânzarea consensuală a fost mai întâi utilizată în raporturile dintre cetățeni și peregrini și că numai după aceea a trecut în raporturile dintre cetățeni. În orice caz, simpla convenție a dobândit valoare juridică în materia vânzării încă de la începutul secolului I î.e.n., întrucât acțiunile care sancționează vânzarea figurau pe lista acțiunilor de bună-credință, cunoscută de *Quintus Mucius Scaevola* [9].

În virtutea acestui fapt, instituția de vânzare-cumpărare a avut un impact considerabil în ceea ce privește formarea dreptului contractual al tuturor sistemelor de drept.

Într-adevăr, dacă privim lucrurile sub aspect istoric, observăm că pe instituția vânzării-cumpărării practic se fundamentează teoria generală a obligațiilor.

Cunoscând evoluția multiseculară, contractul de vânzare-cumpărare reprezintă și astăzi una din instituțiile tradiționale principale ale dreptului civil. În prezent contractul de vânzare-cumpărare este cel mai răspândit contract ce asigură atât circuitul civil, cât

și cel comercial. Existența și utilitatea acestuia este determinată de acțiunea legilor economice ale societății ce se reduc la circulația bunurilor de la producător/proprietar la consumator. Alături de contractul de schimb, contractul de vânzare-cumpărare comercială pretinde a fi unul dintre cele mai vechi contracte, cunoscute civilizației umane.

Importanța deosebită a instituției vânzării-cumpărării rezidă în domeniul larg de aplicare a contractului de vânzare-cumpărare. Prin intermediul acestui contract, se satisfac necesitățile materiale și spirituale ale cetățenilor. De menționat că importanța acestui contract pentru cetățeni nu se reduce numai la procurarea bunurilor necesare vieții cotidiene, cum ar fi: produse alimentare, îmbrăcăminte, alte mărfuri destinate uzului personal, garaje, apartamente, case de locuit etc. În baza acestui contract, cetățenii au posibilitatea de a vinde surplusul de bunuri acumulat sau bunurile devenite cu timpul inutile pentru proprietar din diferite motive. Contractul de vânzare-cumpărare este utilizat pe larg în toate tipurile de business (afaceri).

Pentru desfășurarea activității oricărei organizații, indiferent de forma organizatorico-juridică, acest contract este instrumentul principal prin intermediul căruia se realizează asigurarea întreprinderii cu materie primă și se îmbunătățește baza tehnico-materială a acesteia. Dacă materia primă și baza tehnico-materială a întreprinderii pot fi dobândite pe lângă cumpărare și prin donație, atunci procesul de desfacere a producției fabricate nu este de conceput fără existența contractului de vânzare-cumpărare.

Prin intermediul acestui contract se asigură atât comerțul *en gros* (cu ridicata), cât și comerțul *en detail* (cu amănuntul), fiind asigurați atât producătorii cu materie primă, cât și consumatorii cu produse finite. Progresul tehnico-științific, diversificarea vieții economice a societății, procesul de globalizare nu numai că conturează noi forme juridico-civile, dar, concomitent, influențează unele instituții tradiționale, cum este vânzarea-cumpărarea [10].

În această ordine de idei, menționăm că înstrăinarea cu titlu oneros a hârtiilor de valoare, a brevetelor de invenții, a know-how-urilor etc. la fel îmbracă forma vânzării-cumpărării. Contractul de vânzare-cumpărare se prezintă și ca instrument principal de perfecționare a raporturilor ce formează circuitul internațional de bunuri și valori.

Având o importanță ce nu poate fi subapreciată, vânzarea internațională își găsește tendința de unificare pe plan internațional. Astfel, în anul 1980 la Viena este semnată *Convenția Organizației Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri*. Convenția a fost ratificată de Republica Moldova la 13 octombrie 1994. Prevederile Convenției se aplică contractelor de vânzare de mărfuri între părți, care își au sediul în state diferite în cazurile când

aceste state sunt state contractante sau când normele de drept internațional privat conduc la aplicarea legii unui stat contractant.

Caracterul internațional al contractului de vânzare-cumpărare comportă aderențe cu cel puțin două sisteme de drept și, prin urmare, necesită soluționarea conflictelor de legi în cazurile când părțile nu au făcut referințe la dreptul aplicabil, excluzând concomitent prevederile Convenției ONU asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri. Uniformizarea reglementărilor în materie conflictuală privind vânzarea-cumpărarea internațională s-a produs prin adoptarea *Convenției privind legea aplicabilă contractelor de vânzare internațională de mărfuri* (Haga, 1986).

Convenția a fost ratificată de Republica Moldova la 26 septembrie 1997. Contractul de vânzare-cumpărare se prezintă ca un concept generic în raport cu alte varietăți ale acestuia, cum ar fi: contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor pentru consum, contractul de vânzare-cumpărare a bunurilor imobile, contractul de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic, contractul de furnizare a gazelor naturale și energiei electrice, vânzare la licitație etc. [11].

Necesitatea includerii în mod separat a acestor categorii de contracte de vânzare-cumpărare în Codul civil al Republicii Moldova este determinată de particularitățile raporturilor juridice pe care respectivele contracte le formează, având scopul de a facilita și a optimiza reglementarea acestora. Reglementând varietățile contractelor de vânzare-cumpărare în mod separat atât în Codul civil al Republicii Moldova, cât și în alte legi speciale, legiuitorul stabilește atât semnele calificative ale acestora, cât și regulile speciale de aplicare prioritară.

Cu titlu subsidiar însă, în cazul când se depistează o lacună în reglementarea varietăților contractelor de vânzare-cumpărare, se recurge la analogia legii (*art. 5*

alin.(1) CC), adică se aplică norma legislației civile care reglementează raporturi similare. În baza *art.3 alin.(1) CC* legislația civilă cuprinde Codul civil al Republicii Moldova, alte legi, ordonanțe ale guvernului și acte normative subordonate legii, care reglementează raporturile prevăzute la *art.2 CC* și care trebuie să fie în concordanță cu Constituția Republicii Moldova.

Referințe:

1. S-a considerat, pe drept cuvânt, că nu toți vând, căci pentru a vinde trebuie să ai bunuri; toți însă cumpără, căci trebuințele zilnice ale omului necesită o mulțime de bunuri, pe care el nu și le poate procura altfel.

2. *Римское частное право: Учебник*. Под ред., И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. Москва: Юрист, 1997.

3. Tomulescu C.St. *Rolul monedei în vechiul drept roman*. București, 1958.

4. Florescu Dumitru C. *Drept civil. Contracte speciale*. București, 2001, p.15.

5. Dogaru I. și alții. *Bazele dreptului civil. Contracte speciale*. Vol.4. București: C.H. Beck, 2009, p.5.

6. Sîmbrian T. *Drept roman*. Craiova: Helios, 2001, p. 166.

7. Robaye R. *Le droit romain*. Tome 1. Academia Bruylant. Bruxelles/Louvain-la-Neuve, 1996, p. 81; Dogaru I. și alții. *Op.cit.*, p.6.

8. Molcuț E., Oancea D. *Drept roman*. Ediția a III-a. București, 1995, p.271.

9. Molcuț E. *Drept roman*. Press Mihaela S.R.L., 2000, p.270.

10. *Гражданское право*. Под ред. А.П. Сергеева. Москва: Проспект, 2001, с.3.

11. Суханов Е.А. *Гражданское право*. Том II, полугом I. 2-е изд. перераб.и доп. Москва: БЕК, 2000, с.205.

PARTICULARITĂȚILE TEORETICE ȘI PRACTICE ALE CONCEPTULUI DE DREPT FARMACEUTIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Alexandru ZNAGOVAN, Vladimir SAFTA, Ion MEREUȚĂ
(Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”)
Alexandru ARSENI,
(Universitatea de Stat din Moldova)

The paper presents theoretical and practical peculiarities of the possibility of argumentation the concept of pharmaceutical law branch in the context of the Moldovan Constitution's provisions relating to health protection and to more effective regulation of the system and of the pharmaceutical activity.

Keywords: pharmaceutical activity; concept; pharmaceutical law; health protection; regulation; pharmaceutical law branch.

Scopul lucrării. Sistematizarea noțiunilor, categoriilor și a actelor normative de bază, ce vizează medicamentul și activitatea farmaceutică, în vederea argumentării posibilității existenței conceptului și a ramurii de Drept farmaceutic.

În contextul multiplelor abordări ale farmaciei, cum ar fi: științifică, economică, sistemică ș.a., apare întrebarea: are sau nu are drept la existență abordarea de pe pozițiile dreptului? Cu alte cuvinte: poate exista sau nu dreptul farmaceutic?

În funcție de nivelul dezvoltării ramurilor de drept, ele pot fi divizate în trei grupuri distincte: ramuri deja formate, ramuri în curs de consolidare și ramuri în curs de formare. La cele dezvoltate se referă ramurile de Drept constituțional, Drept civil, Drept penal, Drept administrativ etc. În ultimii ani, pe fundalul progresului și dezvoltării societății, imperativul timpului a impus și impune necesitatea creării de noi ramuri de drept și științe juridice. În RM astfel de ramuri ca: Dreptul vamal, Dreptul afacerilor, Dreptul comunitar [2, 4, 11], Dreptul economic, Dreptul comercial, Dreptul ecologic sau a mediului înconjurător, se află în curs de consolidare, iar: Dreptul medical [10,12], Dreptul de autor [20] etc. sunt la etapa de elaborare. Apare întrebarea: unde este locul dreptului farmaceutic? Răspunsul este: Practic, la etapa „de start”.

În unele țări, noțiunile de „drept medical” și „drept farmaceutic” sunt des folosite de către diverse firme sau birouri de avocați care prestează servicii de consultanță în domeniul legislației medicale și farmaceutice [21].

O primă încercare de abordare teoretico-științifică a noțiunii de drept farmaceutic a fost întreprinsă la cea de-a XXII-a Reuniune Națională de Istoria Farmaciei, care s-a desfășurat la Iași, România, în perioada 4-6 aprilie 2013 [18].

Analiza detaliată a literaturii de specialitate (drept, farmaceutică, medicină) denotă că până în prezent, cercetări fundamentale și o sistematizare profundă în domeniul Dreptului farmaceutic nu se întâlnesc.

Cele existente se referă, în special, la legislația farmaceutică care reprezintă o totalitate de legi și acte sublegislative ce reglementează medicamentul și activitatea farmaceutică [6, 14-16].

Izvoarele dreptului farmaceutic. În limbaj juridic, pentru a desemna sursa normelor legale, se utilizează expresia *izvor de drept* = originea și consacrarea dreptului. Calitatea de izvoare de drept au: principiile generale de drept (libertatea, justiția, legalitatea, responsabilitatea); documentele internaționale; actele normative naționale; hotărârile (deciziile) instanțelor (jurisprudența)[7].

Conform teoriei generale a dreptului, se disting două feluri de izvoare ale dreptului: materiale (reale) și formale (scrise). Pentru dreptul farmaceutic este caracteristic faptul existenței izvoarelor formale: legi adoptate de Parlament, hotărâri adoptate de Guvern ce reglementează nemijlocit domeniul farmaceutic.

În Republica Moldova, la 01.01.2017, lista totală a izvoarelor de drept farmaceutic includea 7 legi adoptate de Parlament, cca 12 hotărâri adoptate de Guvern și peste 100 de ordine ale Ministerului Sănătății și ale Agenției Medicamentului și Dispozitivelor Medicale. În afară de normele juridice cuprinse în izvoarele de drept specifice acestui domeniu, la fel izvoare de drept farmaceutic sunt multitudinea de norme juridice din ramurile de drept conexe activității farmaceutice: Dreptul constituțional, Dreptul muncii, Dreptul civil și altele.

Încă un argument pentru existența Dreptului farmaceutic este izvorul istoric. Primul cercetător român care a sistematizat în 1995 sursele istorice ale legislației farmaceutice în monografia sa *Medicamentul de-a lungul vremii*, a fost Marțian Cotrău. În această monografie găsim formulări ale normelor juridice din domeniul farmaceutic începând cu cele mai vechi (sec.XVII) până la cele din ultimele decenii ale secolului XX.

Mai recent, este cazul să fie menționate și reglementările Uniunii Europene, Carta Farmaciei Europene, care pot și trebuie să servească drept călăuză

în construcția în RM a ramurii de Drept farmaceutic [19].

Cadrul istoric. În spațiul românesc, primele izvoare formale de drept ce conțin unele norme din domeniul farmaceutic se regăsesc începând cu mijlocul sec. XVII. Printre izvoarele istorice ale Dreptului farmaceutic pot fi amintite:

- Pravila lui Vasile Lupu (1646);
- Pitacul (Ordonanța) lui Alexandru Ipsilanti (1780);
- Pitacul lui Nicolae Caragea (1782);
- Nizamul spișerilor în 10 ponturi (1797);
- Orânduiala pentru farmaciști (1819);
- Regulamentul organic (1831 – pentru Țara Românească, 1832 – pentru Moldova);
- Pravila pentru organizarea părții medicale (ca-pitol separat „Despre spișeri”)(1834);
- Anaforaua (1845);
- Taxa farmaceutică (1859);
- Regulamentul pentru dreptul de a deschide farmaciei (1868);
- Prima lege sanitară (1874);
- Regulamentul pentru organizarea interioară a farmaciilor; modul de privighere și al controlului lor (1893);
- Legea sanitară (Cantacuzino 1910, 1921, 1930) [6].

După 1944 în Republica Moldova se instituie legislația sovietică centralizată cu Legea URSS despre ocrotirea sănătății (1970); și Legea RSSM despre ocrotirea sănătății (1971).

După proclamarea independenței, în RM a fost inițiat procesul de armonizare legislativă a domeniului farmaceutic, considerat și începutul creării ramurii de Drept farmaceutic.

Actualmente, la temelia dreptului farmaceutic din Republica Moldova pot fi incluse următoarele acte legislativ-normative:

– *Constituția Republicii Moldova* – art.1 alin.(3); art.16 alin.(1); art.36.

– *Legi*:

1. Legea ocrotirii sănătății nr. 411/1993;
2. Legea nr. 1456/1993 cu privire la activitatea farmaceutică;
3. Legea nr. 1409/1997 cu privire la medicamente;
4. Legea nr. 382/1999 cu privire la circulația substanțelor narcotice și psihotrope și a precursorilor;
5. Legea nr. 451/2001 privind licențierea unor genuri de activitate;
6. Legea nr. 552/2001 privind evaluarea și acreditarea în sănătate;
7. Legea nr. 263/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

– *Hotărârile adoptate de Parlament*:

1. Hotărârea Parlamentului RM nr.1352/2002 cu privire la Politica de Stat în domeniul medicamentului.

– *Hotărârile adoptate de Guvern*:

1. Hotărârea Guvernului RM nr.603/1997 despre aprobarea Regulamentului privind formarea prețurilor la medicamente și alte produse farmaceutice;

2. Hotărârea Guvernului RM nr.568/2009 pentru aprobarea Regulamentului privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate.

Printre drepturile fundamentale ale cetățeanului se numără și dreptul la ocrotirea sănătății.

Art.36 din Constituția RM: intitulat „Dreptul la ocrotirea sănătății” prevede următoarele:

- (1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

- (2) Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

- (3) Structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mintale a persoanei se stabilește potrivit legii organice [4].

Art.1 alin.(3) din Constituția RM stipulează, printre altele, că Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

Aceste prevederi, îndeosebi garantarea acestor drepturi, sunt stipulate în art.16 alin.(1) din Constituție, potrivit căruia respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului [1, 5].

Conform prevederilor Politicii de Stat în domeniul medicamentului (PSM), una dintre problemele prioritare ale ocrotirii sănătății este dezvoltarea coordonată a sectorului farmaceutic. Fiind o componentă importantă a Politicii Naționale de Sănătate, PSM este considerată drept bază pentru elaborarea programelor de dezvoltare a sistemului farmaceutic, precum și a legislației în domeniul medicamentului și activității farmaceutice [9]. Totodată, trebuie menționată necesitatea revizuirii PSM [17]. La fel necesitatea unei schimbări radicale a reglementării sistemului farmaceutic al Republicii Moldova a fost sugerată de Comisia protecție socială, sănătate și familie a Parlamentului RM prin Decizia protocolară din 4 și 17 februarie 2015 [8].

Principalele legi farmaceutice sunt supuse frecvent modificării și completării:

– Legea nr.1456/1993 cu 15 modificări și completări;

– Legea 1409/1997 cu 7 modificări și completări.

Modificarea și completarea frecventă a legislației farmaceutice corespunde indiscutabil principiilor flexibilității și adaptabilității normei juridice, dar în același timp poate fi o dovadă a calității insuficiente a acestei norme.

Un șir de norme stabilite de legislația farmaceutică nu corespund pe deplin noțiunii de normă juridică [3].

Aceste și alte aspecte ale legislației farmaceutice naționale sunt o dovadă în plus a necesității abordării complexe a reglementărilor, medicamentului și activității farmaceutice de pe pozițiile teoriei și practicii științelor de drept.

În continuare, atenția noastră a fost axată pe mijloacele de protecție a sănătății, reglementarea lor juridică, obiectul reglementării și principiile unei noi ramuri de drept ce se conturează la conexiunea dintre drept și medicină, în general, și domeniul medicamentului și activității farmaceutice, în particular.

Așadar, din cele menționate putem constata o sferă a relațiilor sociale, și anume, ocrotirea sănătății care este reglementată de un șir de acte normative, menirea cărora este asigurarea și garantarea din partea statului a dreptului la ocrotirea sănătății asigurată prin activitatea medicală și farmaceutică. Cu alte cuvinte, s-a cristalizat încă un obiect distinct de reglementare juridică a relațiilor sociale din domeniul medicinei și farmaceuticii, ca ramură de drept.

În viziunea noastră, Dreptul medical și farmaceutic reprezintă ansamblul normelor juridice ce reglementează relațiile sociale ce apar în procesul realizării dreptului fundamental la ocrotirea sănătății.

Ca și toate raporturile juridice, și raportul de Drept farmaceutic cuprinde atât izvoarele, subiecții, cât și principiile generale de ramură ale acestei ramuri de drept.

Principiile dreptului sunt acele postulate călăuzitoare, care stau la baza întregului sistem de drept și au ca scop orientarea reglementărilor și aplicarea dreptului.

Principiile Dreptului farmaceutic reprezintă direcțiile călăuzitoare de cea mai mare generalitate care sunt respectate atât în procesul de elaborare a normelor juridice și a legilor în întregime, cât și aplicarea lor practică. Practic, principiile dreptului farmaceutic pot fi considerate ca și direcții principale de sistematizare a actelor normative.

Principiul legalității actului farmaceutic. (Actul farmaceutic – acțiunea profesională a specialiștilor în domeniul farmaciei în vederea desfășurării activității farmaceutice). Acest principiu *vizează* reflecții asupra:

- exercitării profesiei de farmacist;
- fondării întreprinderii/filialei farmaceutice;
- permisiunii prezenței pe piața farmaceutică și utilizării în medicină;
- autorizării fabricației medicamentului de către producătorii autohtoni;
- autorizării importului de medicamente;
- permisiunii de efectuare a studiilor clinice;
- permisiunii de publicitate a medicamentelor;

- activității de instruire a specialiștilor;
- rolului și locului organizațiilor profesionale în exercitarea activității farmaceutice.

Principiul asigurării calității, eficacității și inofensivității (siguranței) medicamentelor. Este un principiu fundamental al dreptului farmaceutic, deoarece medicamentul, de rând cu consumatorul său, reprezintă elementul constitutiv principal al sistemului farmaceutic, precum și principalul obiect al activității farmacistului. Acest principiu *vizează* reglementarea calității medicamentului prin aplicarea standardelor internaționale de bune practici:

- de laborator GLP (*Good Laboratory Practice*);
- în studiul clinic GCP (*Good Clinical Practice*);
- de fabricație GMP (*Good Manufacturing Practice*);
- de distribuție GDP (*Good Distribution Practice*) – care deja au fost armonizate cu legislația farmaceutică a Republicii Moldova. Urmează să fie armonizate încă un șir de norme internaționale de bune practici: de transportare, de păstrare, de farmacovigilență ș.a.

Principiul garantării accesului populației la asistența farmaceutică de calitate. Principiul este asumat de către organele publice și pus în sarcina operatorilor economici ce activează pe piața farmaceutică. Realizarea practică *vizează* abilitarea agenților economici cu drepturi și obligațiuni de asigurare a pieței farmaceutice cu medicamente necesare sistemului de sănătate la prețuri accesibile. Pentru aceasta în practica medico-farmaceutică se aplică conceptele medicamentelor esențiale, a medicamentelor orfane, se pune accent pe optimizarea achizițiilor centralizate de medicamente pentru necesități publice, se reglementează politica de preț pentru medicamente. În practica farmaceutică se promovează concepte de prestare a serviciilor esențiale de calitate și avansate, activitatea etică a farmaciei, propagarea modului sănătos de viață ș.a. Actualmente, se află în proces de elaborare Regulile de bună practică de farmacie GPP (*Good Pharmaceutical Practice*).

Multitudinea reglementărilor la acest capitol este orientată spre asigurarea accesibilității fizice și economice a medicamentelor, precum și asigurarea calității conforme a actului farmaceutic.

Principiul reglementării echilibrate a pieței farmaceutice. Acest principiu are ca scop asigurarea, pe de o parte, a accesibilității medicamentelor pentru populație, pe de altă parte – a condițiilor legale de activitate economico-financiară rentabilă a operatorilor prezenți pe piața farmaceutică. Acest principiu *vizează*:

- autorizarea (expertiza, omologarea, înregistrarea) medicamentelor;
- reglementarea formării prețurilor pentru medicamente;

- stabilirea normativelor geografice și demografice de extindere a rețelei de farmacii comunitare;
- protecția liberei concurențe și lupta cu monopolismul pe piața farmaceutică;
- promovarea politicii de dezvoltare a industriei farmaceutice naționale etc.

Principiul unității dintre actul medical și actul farmaceutic include ansamblul de norme ce reglementează corelația și colaborarea medicului și farmacistului, a instituțiilor medico-sanitare cu întreprinderile farmaceutice, a întregului sistem de asistență medicală cu cel de asistență farmaceutică – toate fiind orientate spre obținerea beneficiului pentru sănătatea pacientului. Asest principiu *vizează*:

- conceptul Utilizării Raționale a Medicamentelor;
- farmacia clinică;
- rolul farmacistului în procesul de medicație;
- colaborarea în procesul de utilizare rațională a resurselor etc.

Acest principiu a fost pe larg abordat în lucrările sale științifice de către patriarhul farmaciei moldave, academicianul Vasile Procopișin [13,18].

Sistemul de Drept farmaceutic reprezintă un ansamblu coerent și logic de norme consfințite într-un sistem ramural de drept, care este în același timp și un subsistem al Dreptului general și un subsistem al sistemului de Drept medical. Aici se profilează și elementele distinctive de abordare ale Dreptului medico-farmaceutic, care, în viziunea autorilor, este cea mai corectă și reală cale de promovare a acestei ramuri de drept.

Abordarea sistemică a Dreptului farmaceutic are menirea să faciliteze și să finalizeze procesul de elaborare și perfectare a normelor juridice din domeniu, să depisteze lacunele legislative, să elimine relementările perimate, și totodată să asigure concordanța și armonia între toate normele juridice farmaceutice. Instrumentul real de realizare a acestor deziderate este codificarea (elaborarea, aprobarea și implementarea Codului farmaceutic).

Prin raport juridic se înțelege orice relație socială care cade sub incidența normei juridice sau care este reglementată de ea, unii participanți la această relație având drepturi subiective, alții purtând obligații juridice, acestea fiind puse în acțiune și asigurate, în caz de necesitate, prin forța coercitivă a statului [2]. Sau „raportul juridic este o relație socială reglementată prin intermediul normelor juridice”, și „oamenii intră în raporturi juridice, pentru că urmăresc realizarea unor scopuri fie personale, fie sociale, fie impuse de normele juridice” [11].

Raportul de Drept farmaceutic se marchează prin gradul de complexitate avansat al actului farmaceutic determinat preponderent de participanții, conținutul și obiectul raportului juridic farmaceutic.

Subiecții raportului de Drept farmaceutic sunt specialiștii-farmaciiști și laboranții-farmaciiști, medici și consumatorii de medicamente (de cele mai multe ori – pacienții), precum și subiecții colectivi de drept – întreprinderile farmaceutice și instituțiile medico-sanitare. În anumite cazuri calitatea de subiect al raportului de Drept farmaceutic aparține organelor administrației publice, precum și organizațiilor profesionale, instituțiilor de învățământ farmaceutic ș.a.

Conținutul raportului de Drept farmaceutic este determinat de particularitățile și cerințele față de medicament – elementul constructiv ce stă la baza sistemului farmaceutic, de piața farmaceutică și față de procesele desfășurate cu aplicarea medicamentelor, precum și de drepturile și obligațiunile cu care sunt investiți subiecții raportului, abordate prin prisma acțiunii medicamentului asupra organismului uman.

În teoria dreptului sunt cunoscute două tipuri de conținut: normativ și social. Pentru dreptul farmaceutic, conținutul normativ ar include trei direcții majore: medicamentul, activitatea farmaceutică și piața farmaceutică. Însă conținutul social al Dreptului farmaceutic se deosebește de cel al altor ramuri de drept prin caracterul trilateral al relațiilor: medic – farmacist/laborant-farmaciiști – consumator de medicamente (pacient) sau, cu alte cuvinte, este determinat de drepturile și obligațiunile consumatorilor de medicamente și ale specialiștilor participanți la acest raport.

Obiectul raportului de Drept farmaceutic cuprinde acțiunile/inacțiunile subiecților raportului de Drept farmaceutic cu aplicarea/neaplicarea unităților de conținut sau a conținutului în ansamblu al acestui raport. De rând cu acestea, obiecte ale raportului de drept farmaceutic mai pot fi bunurile materiale și nemateriale ale subiecților raportului, precum și rezultatele creației lor.

Totodată, ținem să fie menționat și faptul că există un șir de ramuri de Drept conexe activității farmaceutice. În pofida acestui fapt, activitatea farmaceutică se realizează doar în cadrul întreprinderilor preponderent – farmaceutice, și parțial – în instituțiile medico-sanitare, este evidentă corelația Dreptului farmaceutic cu ramurile Dreptului muncii, Dreptului administrativ, Dreptului comercial și financiar, Dreptului fiscal, legislației sanitare etc. Specificul activității farmaceutice condiționează și interacțiuni evidente cu Dreptul civil, Dreptul contravențional, Dreptul penal, Dreptul vamal ș.a.

Concluzii. Studiul efectuat permite formularea următoarelor concluzii:

1. În sfera raporturilor sociale s-a conturat și s-a cristalizat un domeniu aparte de relații sociale, și anume, domeniul farmaceutic.

2. Dat fiind faptul că importanța acestor relații sociale pentru realizarea plenară a dreptului funda-

mental al cetățeanului la ocrotirea sănătății se impune crearea unei noi ramuri de drept, și anume, Dreptul farmaceutic. Cu atât mai mult că sunt întrunite cerințele, cum ar fi:

a) izvoarele de drept, începând cu Legea fundamentală – Constituția;

b) principiile unei ramuri distincte de drept;

c) raportul juridic de Drept farmaceutic.

3. Pornind de la particularitățile conceptuale expuse în articol, propunem următoarea definiție: *Dreptul farmaceutic* este ramura de drept medical ce include totalitatea normelor juridice care reglementează domeniile activității farmaceutice, având în calitate de element principal medicamentul și raporturile juridice patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între farmaciști, laboranți-farmaciiști, medici, pacienți, întreprinderile farmaceutice și instituțiile medico-sanitare.

4. Se propune elaborarea și promovarea Codului farmaceutic: act normativ juridic de sine stătător ca parte componentă a Codului sănătății.

Referințe:

1. Arseni Al. *Drept constituțional și instituții publice*. Vol. 1. Chișinău: CEP USM, 2005, p.7-8.
2. Avornic Gh. *Tratat de Teoria generală a statului și dreptului*. Vol. 2. Chișinău: S.n. 2010, (F.E.-P. „Tip.Centrală”), p.123-124.
3. Брумэрел М.Д., Сафта В.Н., Адаужи С.Б., Буга И. Исследования по оптимизации санкций за правонарушения в области фармацевтической деятельности. В: *Научно-практическая конфер. с международным участием «Здобут-ки та перспективи управління фармацевтичною системою»*. Збірник матеріалів науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 50-літтю створення кафедри організації та економіки фармації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Львів, 25-26 вересня 2014 р., с.141-143.
4. Ceterchi I., Craiovan I. *Introducere în teoria generală a dreptului*. București: ALL,1998. 186 p.
5. *Constituția Republicii Moldova*. Chișinău, 2008. 62 p.
6. Cotrău M. *Medicamentul de-a lungul vremii*. Iași: Apollonia, 1995. 203 p.
7. Crișan O. *Profesiunea de farmacist. Probleme de legislație*. Cluj Napoca: Iuliu Hațieganu, 2001. 244 p.
8. Decizia protocolară a Comisiei protecție socială, sănătate și familie pe marginea audierilor privind asigurarea populației cu medicamente și consumabile în sectorul ambulatoriu și spitalicesc în perioada ianuarie-februarie 2015 (www.e-sănă-tate.md/Files/yD10Ip5QMYA60x0bb DocmA).
9. Hotărârea Parlamentului RM nr.1352-XV din 03.10.2002 despre aprobarea Politicii de stat în domeniul medicamentului.
10. Mereuță I., Amihalachioae Gh., Gațcan Ș. et al. *Cod medical. Responsabilitatea morală și juridică în activitatea medicală*. Chișinău: „Hard-Soft”, 2002. 274 p.
11. Negru B., Negru Al. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006, p. 444.
12. Novac-Hreplenco T., Dodon I. *Bazele legislației în sistemul sănătății publice*. Chișinău: Bons Offices, 2006, 248 p.
13. Procopișin V.I. *Bazele teoretice și principiile metodice ale integrării asistenței medicale și farmaceutice a populației / Autoreferatul tezei de dr. hab. în șt.farm.* Har kov, 1987. 32 p.
14. Safta Vl. Direcții de dezvoltare a legislației farmaceutice în Republica Moldova. În: *Revista farmaceutică a Moldovei*, 1996, nr.2, p.11-16.
15. Safta Vl. Dezvoltarea și armonizarea legislației farmaceutice – prioritate a sistemului de sănătate. În: *Materialele conferinței șt.anuale „Ziua medicamentului la INF”*. Chișinău, 2003, p.246-255.
16. Safta Vl., Valica Vl. Direcții de integrare europeană în domeniul medicamentului și activității farmaceutice. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științe medicale*, 2010, nr.1, p.130-134.
17. Safta V., Lazăr F., Adaugi S., Ciobanu N., Lupu M. Politica de stat în domeniul medicamentului. În: *Probleme medico-biologice și farmaceutice. Anale științifice*. Ed.XIII-a, vol.1. Chișinău, 2012, p. 243-247.
18. Safta V., Brumărel M., Ciobanu N., Lupu M. Repere conceptuale privind dreptul farmaceutic. În: *Pagini din istoria farmaciei*. Autori Luminița Agoroaiei și Elena Butnaru. Ed.”Gr.T.Popa”, UMF Iași, 2013, p.151-155.
19. Znagovan A., N.Casian. Managementul sistemelor de sănătate. În: *Mater. conf. șt.-pract. cu particip.intern.: „Teoria și practica administrării publice”*. Chișinău, 2012, p. 266-269.
20. Legea nr.139 din 02.07.2010 privind Drepturile de autor și drepturile conexe. În: *(MO) RM*, nr.191-193/630 din 01.10.2010.
21. www.law-partners.ro/drept-medical-farmaceutic/

FABRICAREA, REPARAREA, COMERCIALIZAREA ILEGALĂ A ARMEI DE FOC SAU A MUNIȚIILOR, PRECUM ȘI SUSTRAGEREA LOR: MODALITĂȚI NORMATIVE DE EXPRIMARE A ILICITULUI PENAL PREVĂZUT LA art.290 CP RM

Angela SERBINOV,
doctorand (USM)

Within performed study is analyzed illegal producing, repairing, marketing of firearms (except smooth-bore hunting weapon) or ammunition as well as their theft, as normative modalities of expressing penal illicit referred to art.290 PC RM. Within the meaning of art.290 CP RM marketing of firearms and ammunition assumes sells them under the “contract of sale”. Estrangement called entities under other types of illegal transactions cannot be considered as marketing. Making another interpretation of the term “marketing” has only to neglect the rule stated in para. (2) Article 3 PC RM according to which it is prohibited unfavorable extensive interpretation of criminal law. In the event of unlawful taking of a firearm or ammunition when the perpetrator pays something in return, those committed to be classified as illegal purchase, but not theft.

Keywords: firearm; ammunition; producing; repairing; modification of the firearm construction; marketing; theft; normative modality.

Următoarea modalitate normativă, asupra căreia ne vom concentra atenția, este *fabricarea* munițiilor și a armei de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țevă lisă). Fabricarea armei de foc sau a muniției este una din acțiunile prejudiciabile prevăzute la art.290 CP RM mai rar întâlnită în practica judiciară. În cele mai dese cazuri, manipulările ilegale sunt realizate în privința unor arme de foc sau muniții fabricate în condiții legale. Acestea sunt fabricate la uzine din diverse state străine, ca: Federația Rusă, Ucraina, Belgia, Austria, Cehia, Brazilia etc. Ilegalitatea fabricării armelor de foc sau a munițiilor se observă, mai cu seamă, în ipoteza producerii acestora în condiții casnice. Totuși, fabricarea ilegală a armelor de foc și a munițiilor reprezintă atât producerea lor industrială, cât și prin activitate manuală [1, p.428].

De remarcat că cadrul legal conex normei de la art.290 CP RM conține definiția fabricării numitelor entități. Așadar, în acord cu art.2 din Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.130 din 08.06.2012 (în continuare – Legea nr.130/2012) [2], respectiva faptă presupune fabricarea (a se citi – producerea – *n.a.*) [3] sau montarea fără înregistrare a armelor de foc, a pieselor sau a munițiilor aferente din orice componente esențiale traficate ilicit, fără o autorizație eliberată în modul stabilit de către o autoritate competentă a statului în care are loc fabricarea sau asamblarea fără înregistrare sau fără marcarea armelor de foc asamblate la data fabricării lor în conformitate cu cerințele stabilite. Din textul acestei norme reies următoarele două modalități faptice ale fabricării: a) producerea armei de foc sau a muniției prin prelucrarea materiei prime; b) montarea (asamblarea) elementelor componente ale armei de foc sau a munițiilor. Aceleași modalități faptice ale fabricării sunt evidențiate de Ș.Brînza și V.Stati care susțin că fabricarea se exprimă în producerea armei de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țevă lisă) sau a munițiilor, ca urmare a prelucrării materiei prime și a asamblării materialelor componente [4, p.632]. Proto-

colul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale [5] distinge aceleași modalități faptice ale fabricării armelor de foc și a munițiilor. Observăm că noțiunea „fabricare” are un înțeles mai larg decât sensul uzual al acestui termen care se rezumă doar la acțiunea de producere a unor bunuri prin prelucrarea materiei prime. În sensul art.290 CP RM și al cadrului legal de referință, fabricarea implică și asamblarea părților componente ale armei de foc. În ceea ce privește asamblarea armei de foc, consemnăm că deși Legea nr.130/2012 stabilește această acțiune drept una din formele fabricării armelor de foc, legiuitorul, în același timp, dă dovadă de incoerență atunci când enumeră tipurile operațiunilor cu arme de foc sau muniții, punctând asupra asamblării armelor în calitate de operațiune distinctă. Aceeași incoerență legislativă învederăm la determinarea tipurilor operațiunilor ce pot fi efectuate de armurierii licențiați, în calitate de acțiuni distincte fiind evidențiate, *inter alia*, fabricarea și asamblarea armei.

În aceeași ordine de idei, în teoria dreptului penal se consemnează în calitate de modalitate faptică a fabricării armei de foc – modificarea [6, p.23; 7, p.571; 8, p.22]. Considerăm că aici urmează a se distinge între modificarea altor arme decât a celor de foc sau a altor obiecte similare, în arme de foc, pe de o parte, și modificarea armei de foc, pe de altă parte. Când privește prima ipoteză – modificarea altor arme decât a celor de foc sau a altor obiecte similare, în arme de foc, menționăm că aceasta, *lato sensu* poate fi catalogată drept formă a fabricării armelor de foc, deoarece influența infracțională este îndreptată către o altă armă decât cea de foc sau către alte obiecte similare ca rezultat al căreia se obține o armă de foc, proces caracteristic fabricării. În acest context, M.M. Musaev susține că fabricarea ilegală reprezintă, printre altele, modificarea unor obiecte anumite (obiecte de uz casnic, inventar sportiv), ca rezultat acestea obținând calitățile unei arme de foc [9,

p.9]. Într-o opinie similară, T.F. Mineazeva indică că fabricarea ilegală a armei de foc și a muniției presupune crearea acestora de la zero, precum și modificarea (de exemplu, din armă pneumatică în armă de foc) [10, p.555]. În ceea ce privește a doua ipoteză – modificarea armei de foc propriu-zise, suntem de părere că aceasta nu cade sub incidența noțiunii „fabricare”. În cazul de față, activitatea infracțională este îndreptată spre o armă de foc deja creată, doar că se dorește modificarea construcției acesteia. Același lucru este valabil pentru muniții. Nu de aceeași părere a fost instanța de judecată în următoarea speță din practica judiciară care, *inter alia*, a constatat în acțiunile făptuitorului fabricarea ilegală a armei de foc: *inculpatul Ș.S. păstra asupra sa o armă de vânatoare cu țeavă lisă cu țeava și patul armei retezat (subl. ne aparține)* [11]. De remarcat că în speța indicată este prezentă modificarea construcției armei de foc, ci nu fabricarea acesteia. În sensul legii penale a Republicii Moldova, simpla faptă de modificare a construcției armei de foc sau a muniției nu cade sub incidența legii penale. Totuși, aceasta prezintă pericol social pentru securitatea publică, motiv pentru care sugerăm legiuitorului inserarea acesteia în textul art.290 CP RM, recomandare susținută și-n literatura de specialitate [12, p.94]. În plan comparat, modificarea construcției armei de foc este incriminată în art.223 din Codul penal al Federației Ruse [13], în art.263¹ din Codul penal al Ucrainei [14], în art.563 din Codul penal al Spaniei [15], în subsecțiunea 2 secțiunea 279 din Codul penal al Cehiei [16]. Până la o eventuală completare a Codului penal nu putem aplica prin analogie art.290 CP RM pentru modificarea armei de foc. Regula statuată la alin.(2) art.3 CP RM a fost ignorată în următoarele cauze din practica judiciară, unde acțiunile inculpaților au fost încadrate, printre altele, conform art.290 CP RM, pentru fapta de modificare a structurii armei de foc: *acțiunile lui N.I. au fost încadrate conform art.290 CP RM pentru fapta de modificare a structurii armei de foc concretizată în instalarea pe armă a unui dispozitiv optic* [17]; *inculpatul R.V. păstra ilegal o armă de foc atipică cu țeava micșorată și patul schimbat în condiții casnice* [18].

În același context, considerăm că legiuitorul moldav urmează să incrimineze nu doar modificarea construcției armei de foc, ci și modificarea, falsificarea, înlăturarea și distrugerea marcajului armelor de foc. În acest sens, potrivit lit.c) alin.(1) art.5 din Protocolul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale, fiecare stat-membru adoptă legile și măsurile pe care le consideră necesare pentru a recunoaște în calitate de infracțiune, *inter alia*, falsificarea sau îndeptarea ilegală, distrugerea sau modificarea marcajului armelor de foc. De remarcat că Republica Moldova nu și-a onorat obligația de incriminare a unui atare comportament. În același timp, în plan național există norme care implică stabilesc obligația sus-indicată. Astfel, în acord cu prevederile Legii nr.130/2012, armele și munițiile fabricate în Republica Moldova pot fi deținute sau comercializate numai dacă sunt marcate de armurierul licențiat să le producă (alin.(1) art.48);

armurierii licențiați să producă arme și/sau muniții au obligația ca, în procesul de fabricație, să aplice pe arme și muniții marcaje de identificare (alin.(1) art.49); armele se ridică dacă au marcaj falsificat, distrus, îndeptat sau modificat (alin.(4) art.70); improprii pentru folosire se consideră armele care au marcaj falsificat, distrus, îndeptat sau modificat (alin.(2) art.67). Din perspectiva dreptului comparat falsificarea, modificarea, înlăturarea sau deteriorarea ilegală a marcajului armelor de foc este incriminată în art.263¹ Codul penal al Ucrainei [14], în art.295² Codul penal al Republicii Belarus [19], în alin.(3) art.294 Codul penal al Slovaciei [20], în alin.(4) art.307 Codul penal al Sloveniei [21], în art.344 Codul penal al României [22], în subsecțiunea 2 secțiunea 279 Codul penal al Cehiei [16]. Păstrarea armei de foc fără marcaj ori cu marcaj șters sau deteriorat este incriminată în art.564 Codul penal al Spaniei [15]. În cele din urmă, recomandăm legiuitorului moldav să incrimineze fapta persoanei exprimată în falsificarea, modificarea, înlăturarea sau deteriorarea ilegală a marcajului armelor de foc.

Revenind la fabricarea armei de foc și a muniției, unii autori sunt de părere că numita acțiune implică și restabilirea proprietăților distructive pierdute de către aceste obiecte [23, p.24]. O poziție similară este desprinsă din pct.8 al Hotărârii Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Uzbekistan [24] „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind deținerea ilegală a armei”, nr.3 din 1996 [25], precum și din pct.11 din Hotărârea Plenului Judecătorei Supreme a Federației Ruse „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre sustragerea, extorcarea și traficul ilicit cu arme, muniții, substanțe și dispozitive explozive”, nr.5 din 12 martie 2002 [26]. Nu putem susține o asemenea poziție. Aceasta nu permite a face delimitarea dintre fabricarea și repararea armei de foc. Pe bună dreptate, accentuează I.I. Bikeev, că restabilirea proprietăților distructive ale armei de foc este caracteristică acțiunii de reparare, dar nu celei de fabricare [27, p.110]. Acest lucru poate fi desprins atât din definiția reparării armelor, asupra căreia *infra* ne vom opri mai detaliat, cât și din sensul uzual al unui astfel de termen. În context, nu putem susține nici explicația înscrisă în pct.1 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor”, nr.31 din 09.11.1998 [28], potrivit căreia fabricarea ilegală a armei de foc și a munițiilor presupune, inclusiv, repararea unor ansambluri sau subansambluri de arme. Or, în conținutul normei de la art.290 CP RM fabricarea și repararea armei de foc sau a munițiilor figurează în calitate de modalități normative distincte. În niciun caz, repararea nu poate fi catalogată drept modalitate faptică a fabricării ilegale a armei de foc sau a munițiilor.

Rezumând asupra modalităților faptice ale fabricării armelor de foc sau a munițiilor, subliniem că acestea sunt: a) producerea armei de foc sau a muniției prin prelucrarea materiei prime; b) montarea (asamblarea)

elementelor componente ale armei de foc sau a munițiilor; c) modificarea altor arme decât a celor de foc sau a altor obiecte similare, în arme de foc. În același timp, nu constituie modalități faptice ale fabricării: a) modificarea armei de foc sau a muniției; b) restabilirea proprietăților distructive ale armei de foc sau ale muniției.

În altă ordine de idei, în doctrină se opinează că fabricarea este mai periculoasă ca celelalte acțiuni ce presupun manipulări ilegale cu arme, deoarece anume din momentul fabricării acesteia începe traficul ilicit cu arme [29, p.244; 9, p.8; 30, p.157]. Subscriem acestei poziții. Într-adevăr, fabricarea ilegală este momentul inițial al circulației ilicite a armelor de foc și a munițiilor. Plus la aceasta, fabricarea ilegală a unor astfel de entități denotă o pericolozitate mai înaltă a făptuitorului. Acesta înțelege că produce unele obiecte socialmente periculoase interzise sau limitate în circuitul civil, fără a deține autorizația corespunzătoare. Pericolozitatea înaltă a fabricării armelor de foc și a munițiilor reiese cu precădere din Protocolul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale, care în art.2 stipulează că scopul Protocolului este de a contribui la dezvoltarea, facilitarea și consolidarea cooperării între Statele-membre pentru prevenirea și stoparea producerii și comercializării armelor de foc, componentelor și muniției. Toate acestea potențează incriminarea distinctă a fabricării armelor de foc și a muniției, lucru necesar diferențierii răspunderii penale pentru comiterea unei astfel de fapte. Drept consecință, legiuitorul urmează să stabilească un cadru sancționator mai aspru comparativ cu purtarea, păstrarea, procurarea sau repararea armelor de foc și a munițiilor în lipsa autorizației corespunzătoare. *In concreto*, venim cu propunerea *de lege ferenda* ca fabricarea armei de foc și a muniției să fie incriminată la art.290 alin.(1¹) CP RM. Menționăm că în dreptul comparat există legislații penale similare, unde fabricarea ilegală este incriminată într-o normă distinctă (de exemplu, art.223 Codul penal al Federației Ruse [13], art.236 Codul penal al Armeniei [31], art.288 Codul penal al Kazahstanului [32], art.263¹ Codul penal al Ucrainei [14], art.229 Codul penal al Azerbaidjanului [33], art.288 Codul penal al Turkmenistanului [34], art.196 Codul penal al Tadjikistanului [35], art.234 Codul penal al Letoniei [36], §1 art.263 Codul penal al Poloniei [37], secțiunea 29010 Codul penal al Statului California [38], §265.10 Codul penal al Statului New York [39] etc.).

Continuăm analiza faptei prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM cu *repararea* armei sau a munițiilor în lipsa autorizației corespunzătoare. Repararea ilegală a fost reținută în următoarea speță practică: *P.M., în perioada de timp octombrie 2010 - ianuarie 2015, a păstrat 7 cartușe și o armă de foc ce a găsit-o în grădina sa pe care ilegal a reparat-o* [40]. Privitor la această modalitate normativă D.Korečki și E.Soloničkaia afirmă că repararea armei este un element al traficului ilicit de arme rar întâlnit și, de regulă, rămâne în sfera latenței [41, p.15; 42, p.55]. Ca și fabricarea, repararea armelor este definită în art.2 din Legea nr.130/2012 prin care se înțelege un ansamblu de ope-

rațiuni efectuate asupra armelor defectate pentru a le readuce în starea care să le asigure securitatea funcționării conform destinației, fără modificarea construcțiilor lor. Doctrina definește repararea armei ca fiind acțiunea îndreptată spre restabilirea capacităților de nimicire pierdute anterior [43, p.333; 44, p.22; 45, p.15; 9, p.10]. Unii autori sunt de părere că repararea presupune atât restabilirea parțială, cât și integrală a particularităților distructive ale mecanismului și pieselor armei de foc [7, p.571]. În accepțiunea lui Iu.A. Karmazin, repararea presupune restabilirea capacităților caracteristice armei de foc și munițiilor prin intermediul schimbului sau restaurării pieselor uzate, înlăturării defectelor ca rezultat al căreia aceste obiecte devin utile pentru folosire conform destinației [46, p.512]. De aici desprindem că repararea poate îmbrăca două forme: a) schimbarea pieselor uzate (defectate); b) readucerea în stare de funcționare a pieselor defectate pasibile de reparare.

În context, repararea armei necesită a fi deosebită de realizarea altor acțiuni similare în privința armei, gen: ungerea sau curățarea acesteia, reglarea mânerului etc. Comparativ cu cele din urmă acțiuni, repararea presupune restabilirea capacităților distructive ale armei. Deci, implică influențarea asupra unei arme nefuncționale. Împărtășim poziția autorului E.V. Zaițeva potrivit căreia repararea implică totalitatea acțiunilor îndreptate spre corecția defectelor armei ce îngreunează sau fac imposibil folosirea acesteia potrivit destinației [47, p.94]. Nu același lucru este caracteristic ungerii armei sau reglării mânerului acesteia. În aceste cazuri, sunt întreprinse acțiuni în privința unei arme de foc funcționale.

În cele ce urmează, ne vom concentra atenția asupra *comercializării* munițiilor și a armei de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țevă lisă) în lipsa autorizației corespunzătoare. Respectiva modalitate normativă a faptei prejudiciabile a fost reținută în următoarele cazuri din practica judiciară: *inculpații S.V. și M.N. au comercializat în preajma or. Rezina, pe traseul Chișinău-Orhei-Rezina următoarele muniții: două grenade antitanc reactive de tip RPG-26, trei grenade defensive de mână F-1, o grenadă ofensivă de mână RGD-5* [48]; *D.I. având scopul înstrăinării armei de foc, fără a deține autorizație corespunzătoare, în scopul obținerii de profit, la 14.05.2014, în mun. Chișinău, i-a transmis lui M.M. un pistol de model „TT” cal. 7,62x25 mm* [49]; *la 01.12.2013 B.I. i-a înstrăinat lui M.P. contra sumei de 500 dolari SUA o mină antitanc de tip „caseta” de model M-56, produsă în SUA, în anul 1973* [50]. Respectiva modalitate normativă a fost reținută și-n alte cauze penale [51].

Comercializarea exprimă acțiunea de înstrăinare a armei de foc sau a munițiilor unei terțe persoane. Comercializarea îmbracă forma unui „contract” încheiat în condiții ilegale (contrar ordinii legal stabilite pentru comercializarea unor astfel de obiecte). În acest plan, interesează dacă comercializarea reprezintă o înstrăinare cu titlu oneros și/sau gratuit. După unii autori, comercializarea armelor de foc și a munițiilor presupune transmiterea acestora unei persoane atât contra plată, cât și gratuit (vânzare, donație, împrumut, dare în schimbul altor bunuri, în contul datoriei neîntoarse

etc.) [43, p.333; 52, p.59; 10, p.553; 53, p.17; 54, p.19; 55, p.646; 56, p.16; 1, p.428; 57, p.295]. Aceeași poziție o regăsim în Hotărârea Plenului CSJ nr.31/1998. Alți autori sunt de părere că comercializarea presupune o înstrăinare doar cu titlu oneros [58, p.16; 42, p.54; 59, p.86]. În ceea ce ne privește, susținem parțial cea de-a doua poziție doctrinară. Parțial, deoarece venim cu unele precizări. Suntem de părere că termenul „comercializare” din textul art.290 CP RM are semnificația de vânzare, dar nu de orice înstrăinare cu titlu oneros. Tocmai pentru o astfel de interpretare optăm. Deși legea penală nu definește termenul de comercializare, sensul acestuia (și anume: de vânzare) rezultă implicit dintr-un șir de alte acte normative cu caracter extrapenal, printre care Legea Republicii Moldova cu privire la comerțul interior nr.231 din 23.09.2010 [60], Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la desfășurarea comerțului cu amănuntul nr.931 din 08.12.2011 [61] etc. La această concluzie ajungem inclusiv prin efectuarea unei interpretări sistematice a normei de la art.290 CP RM în raport cu alte norme de incriminare unde legiuitorul, utilizează, de asemenea, termenul „comercializare”. Același lucru rezultă apelând la metoda istorică de interpretare a dispoziției normei incriminatoare supusă analizei în raport cu art.227 din CP RM în redacția din 1961, care, în schimbul termenului „comercializare” prevedea cuvântul „desfacere”. În acest sens, unul din sensurile uzuale ale termenului „desfacere” rezidă în vânzarea produselor; lichidarea prin vânzare [62]. Toate acestea demonstrează că în sensul art.290 CP RM comercializarea armelor de foc și a munițiilor presupune înstrăinarea acestora în baza „contractului de vânzare-cumpărare”. Asemenea concluzie este împărtășită și de doctrina autohtonă. În acest fâgaș, S.Brînza și V.Stati punctează că comercializarea constituie punerea în circulație prin vânzare [4, p.632; 63, p.582]. Înstrăinarea numitelor entități în baza altor tipuri de tranzacții ilicite, chiar și-n ipoteza celor cu caracter oneros, nu poate fi considerată comercializare. Efectuarea unei alte interpretări a termenului „comercializare” nu are decât să neglijeze regula statuată la alin.(2) art.3 CP RM în acord cu care este interzisă interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale. Evident, în prezența unor temeuri suplimentare și suficiente, persoana poate fi supusă răspunderii penale pentru purtarea, păstrarea respectivelor obiecte. Simpla înstrăinare însă (cu excepția vânzării), nu poate cădea sub incidența legii penale. Totuși, nu doar vânzarea armei de foc sau a munițiilor este în stare să lezeze relațiile sociale ce derivă din securitatea publică. Asemenea relații sociale pot fi lezate, inclusiv prin alte acte de înstrăinare, așa ca: schimbul armei de foc, acordarea acesteia cu împrumut, acordarea armei în dar etc.

Întru lichidarea neajunsului nominalizat, se face necesară intervenția legiuitorului, astfel încât orice punere în circulație a armei de foc sau a muniției către o terță persoană să fie considerată infracțiune, lucru necesar prevenirii și combaterii eficiente a fenomenului traficului ilicit de arme. În definitiv, recomandăm legiuitorului să substituie termenul „comercializare” cu cel de „înstrăinare”. Considerăm mai reușit termenul „înstrăinare”. Acesta este în stare să cuprindă atât pu-

neria în circulație cu titlu oneros, cât și cu titlu gratuit. Precizăm că un asemenea termen nu este străin legislației penale naționale. De exemplu, un termen cu conținut identic învederăm în cazul infracțiunilor săvârșite în sfera circulației ilegale a drogurilor, etnobotanicelor sau analoagelor acestora, și nu doar. Suplimentar la cele indicate, în calitate de argument al propunerii *de lege ferenda* înaintate consemnăm și faptul că înstrăinarea este activitatea infracțională corelativă procurării armei de foc și munițiilor. La rândul ei, comercializarea (vânzarea) este corelativă cumpărării. În același timp, pe de o parte, cumpărarea este una din formele procurării, iar pe de altă parte, comercializarea (vânzarea) este una din formele înstrăinării [64]. Dacă legiuitorul sancționează procurarea, este logic să sancționeze și înstrăinarea, ci nu doar comercializarea (vânzarea) armei de foc sau a muniției. De asemenea, propunerea avansată este în unison cu cadrul legal de referință pentru art.290 CP RM. *In concreto*, în acord cu art.3 din Legea nr.130/2012, Ministerul Afacerilor Interne, *inter alia*, autorizează, ține evidența, realizează controlul și supravegherea privind procurarea, înstrăinarea (*subl. ne aparține*), deținerea, păstrarea, portul și folosirea armelor și munițiilor, precum și privind efectuarea operațiunilor cu acestea, în condițiile legii.

Vom finaliza analiza faptei prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM cu *sustragerea* munițiilor sau a armei de foc (cu excepția armei de vânatoare cu țeavă lișă). Despre pericolozitatea acestei acțiuni N.V. Gamidova menționează că *sustragerea* reprezintă una din cele mai răspândite surse de apariție a armelor în traficul ilicit [65, p.126]. I.V. Dirutin înțelege prin *sustragerea* armelor și a munițiilor achiziționarea ilegală a acestora prin orice metodă cu intenția de însușire sau de transmitere altei persoane ori de dispunere în orice alt mod de bunurile sustrase [66, p.101].

Sustragerea armei de foc a fost constatată în următoarea speță: *P.I., la data de 04.10.2014, aproximativ la ora 03.20, având scopul sustragerii armei de foc, profitând de faptul că C.M. a adormit, pe ascuns a sustras de la acesta o armă de foc de model "IIM" cu nr. BK 3078, anul fabricării 1978, cu încărcător, în care se aflau 8 cartușe cu inscripția 270/02, care conform raportului de expertiză din 23 octombrie 2014, pistolul cu seria și nr.EK 3078 face parte din categoria armelor de foc, din care trageri nu s-au efectuat, fiind în stare de funcționare și util pentru efectuarea tragerilor* [67]. Într-o altă speță, instanța a reținut *sustragerea* munițiilor: *R.M., în una din zilele lunii septembrie 2014, aflându-se în stare de ebrietate alcoolică, intenționat, cunoscând faptul că în gospodăria cet.X, într-un sarai se află la păstrare trei grenade, deteriorând ușa de la intrare, a pătruns în interior, de unde a sustras pe ascuns o grenadă de model "F-1" și două grenade de model "RGD-5", pe care le-a adus și le-a lăsat la păstrare în gospodăria sa, care potrivit raportului de constatare tehnico-științifică nr.10518/10519 din 24.12.2014 fac parte din categoria munițiilor și sunt utile pentru producerea exploziei* [68].

În contextul modalității normative supuse investigației se impune a da răspuns la întrebarea: cuvântul „*sustragerea*” are același conținut ca și *sustragerea*, în

sensul infracțiunilor contra patrimoniului? Răspunsul este unul pozitiv. *Supra* am demonstrat că infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM în modalitatea de sustragere a armei de foc și a muniției este un caz special al infracțiunilor contra patrimoniului săvârșite prin sustragere. Între aceste norme de incriminare există o relație de tipul normă generală – normă specială. Acest lucru este punctat tranșant de S.Brînza care afirmă pe marginea obiectului material al sustragerii că, în unele cazuri, datorită calității speciale a bunurilor care reprezintă acest obiect, se va aplica nu art.186-188, 190-192 CP RM, dar o normă penală concurrentă, în speță, art.290 CP RM (în cazul sustragerii armelor de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă) sau a munițiilor [69, p.51]. Într-o manieră similară A.V. Sevriukov susține că formele speciale ale sustragerii se deosebesc de sustragerea propriu-zisă după conținutul obiectului juridic și al obiectului material [70, p.75]. Pornind de la pericolul social ridicat pentru securitatea societății al unor astfel de obiecte, cum sunt armele de foc și munițiile, legiuitorul a decis să amplaseze sustragerea unor atare obiecte în capitolul din Codul penal destinat protecției securității publice. După conținut, armele de foc și munițiile sunt incomparabile cu bunurile aflate liber în circuitul civil care pot apărea pe post de obiect material al sustragerilor propriu-zise. Din perspectiva dreptului comparat, sustragerea unei arme de foc deși constituie o formă specială a sustragerilor, totuși este incriminată alături de alte infracțiuni contra patrimoniului. De exemplu, potrivit legislației statului Filipine, furtul armei de foc este o formă specială a furtului, fiind incriminată în subsecțiunea 2 secțiunea 68 din Codul penal [71], alături de alte infracțiuni contra patrimoniului. De asemenea, în acord cu legislația Austriei, sustragerea unui pistol, a unei mitraliere sau a unui pistol-mitralieră, a unei puști automate sau semiautomate (incriminată la pct.7 alin.(1) art.243 Cod penal [72]), este amplasată în cadrul cap. XIX din Partea specială a Codului penal intitulat „Furt și delapidare”.

Revenind la conceptul de „sustragere”, din cele enunțate mai sus, se desprinde că pentru elucidarea acestei noțiuni, cu care se operează în dispoziția normei de la art.290 CP RM, urmează a se face uz de explicațiile doctrinare efectuate pe marginea aceluiași termen în contextul infracțiunilor contra patrimoniului. Relevantă este definiția dată de S.Brînza și V.Stati, în opinia cărora sustragerea reprezintă luarea ilegală și gratuită a bunurilor mobile din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate [73, p.580; 74, p.396; 69, p.47]. Extrapolând această definiție la studiul de față rezumăm că în sensul art.290 CP RM prin „sustragere” trebuie de înțeles luarea ilegală și gratuită a armei de foc sau a muniției din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate. O părere similară o are autorul rus E.A. Pronkina în opinia căruia sustragerea armelor de foc și a munițiilor presupune luarea ilegală și gratuită, săvârșită în scop de cupiditate, a bunurilor străine din posesia altei persoane, în folosul vinovatului sau a altor persoane, prin care se cauzează un prejudiciu proprietarului sau altui deținător al acestor bunuri [23, p.24].

Pe o poziție puțin diferită se află I.I. Bikeev, fiind de părere că gratuitatea nu reprezintă o caracteristică definitorie a sustragerii armelor de foc și munițiilor [58, p.13]. Pe aceeași undă se situează V.V. Bașilov, care consideră că aspectul gratuit al luării nu constituie semn obligatoriu ale sustragerii armei, fapt ce rezultă din natura juridică a sustragerii armei ca și atentare asupra securității publice [75, p.14]. Același autor remarcă că comparativ cu sustragerea bunurilor străine, pericolul social al sustragerii unei arme de foc este determinat nu de valoarea materială a armei sustrate, ci de posibilitatea reală a făptuitorului de a o folosi la săvârșirea unei infracțiuni [75, p.14]. Corect. Tocmai de aceea legiuitorul a decis să amplaseze sustragerea armei de foc în cadrul capitolului Partii speciale a Codului penal dedicat protecției securității publice, ci nu patrimoniului persoanei. Acest lucru nu înseamnă că sustragerea armei de foc are un alt conținut decât sustragerea unui simplu bun. În contrast la cele afirmate de autorii precitați, Z.G. Derbok consideră că gratuitatea trebuie să persiste în cazul tuturor formelor speciale ale sustragerii [76, p.92]. Potrivit aceluiași autor, formele speciale ale sustragerii, printre care și sustragerea armelor și a munițiilor trebuie să corespundă semnelor sustragerii prevăzute în Nota nr.1 la art.158 CP FR (normă corespondentă celei de la art.186 CP RM), în acord cu care prin sustragere se înțelege luarea ilegală și gratuită (*subl. ne aparține*) și/sau delapidarea bunurilor străine, în scop de cupiditate, în folosul făptuitorului sau altor persoane, cauzând pagube proprietarului sau altui posesor al acestor bunuri [76, p.78].

Totuși, care trebuie să fie soluția de calificare în ipoteza luării ilegale a unei arme de foc sau a munițiilor atunci când făptuitorul achită un contraechivalent? Considerăm că cele comise trebuie catalogate drept procurare ilegală. O poziție similară reliefată pe marginea încadrării luării ilegale a substanțelor narcotice și psihotrope în schimbul unui contraechivalent, dar care poate fi extrapolată în contextul prezentei analize, este expusă de autorul Ig.Hadîrca [77, p.177]. În esență, sustragerea armei de foc sau a munițiilor implică cauzarea unui prejudiciu patrimonial efectiv deținătorului acestor bunuri. Oferirea unui contraechivalent în schimbul armei de foc sau munițiilor luate nu implică cauzarea unui prejudiciu patrimonial, deci nu constituie o sustragere.

Din teza enunțată desprindem un alt aspect: pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM în modalitate de sustragere, pe lângă acțiunea prejudiciabilă exprimată în luarea ilegală și gratuită a armei de foc sau a munițiilor din posesia altei persoane, este necesară survenirea unei urmări prejudiciabile sub forma prejudiciului patrimonial efectiv, precum și legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă. Indiferent de tipul armei de foc sau a muniției sustrate, acestea au cost determinat. Deci au valoare economică. Sustragerea acestora atrage cauzarea unui prejudiciu patrimonial efectiv victimei. Urmarea prejudiciabilă, drept semn constitutiv al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, atunci când aceasta apare în modalitate de sustragere a armei de foc sau a munițiilor, a fost evidențiată în următoarea speță din practi-

ca judiciară: *F.S. la data de 07.10.2011 având scopul sustragerii bunurilor altei persoane, prin deteriorarea geamului, a pătruns în casa lui B.V. de unde pe ascuns a sustras un pistol de model „CZ 100” cu n/i C 5971, 50 de cartușe de calibru 9 mm, astfel cauzându-i părții vătămate o pagubă materială în valoare de 9000 lei [78].*

În alt registru, reiterăm poziția noastră precum că sustragerea munițiilor și a armei de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țevă lisă) trebuie reamplasată într-o normă de incriminare distinctă. Sustragerea nu poate fi înscrisă în cadrul aceleiași norme de incriminare alături de purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea și comercializarea armei de foc și a munițiilor în lipsa autorizației corespunzătoare. Respectiva teză a și fost demonstrată cu prisosință în conjunctura obiectului infracțiunii. Sustragerea armei de foc și a munițiilor trebuie deosebită de operațiunile ilicite cu aceste obiecte care, în ansamblu, formează fenomenul traficului ilicit cu arme și muniții. A.F. Sokolov, de exemplu, susține că sustragerea și extorcarea nu pot fi atribuite la categoria traficului ilicit de arme [79, p.14]. O poziție identică surprindem în tălmăcirile oferite de Plenul Judecătorei Supreme a Federației Ruse care deosebește următoarele categorii juridice: „trafic ilicit”, „sustragere” și „extorcare”. În definitiv, considerăm că sustragerea armelor de foc și a munițiilor nu trebuie să se regăsească în conținutul art.290 CP RM. Drept consecință, propunem completarea Codului penal cu un articol nou, care să incrimineze distinct fapta de sustragere a armelor de foc și a munițiilor. Un model legislativ similar îl surprindem în legislația penală a unor state străine (de exemplu, în legislația Federației Ruse, Armeniei, Ucrainei, Republicii Belarus etc.). Totodată, considerăm că alături de acțiunea de sustragere, noua normă penală trebuie să incrimineze și extorcarea armelor de foc sau a munițiilor. În context se impune de răspuns la următoarea întrebare: care trebuie să fie soluția de încadrare potrivit legii penale a Republicii Moldova în ipoteza în care sunt extorcate arme de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țevă lisă) sau muniții? Avându-se în vedere faptul lipsei unei norme speciale în acest sens, la calificare trebuie reținută una din normele de la art.189 CP RM (șantajul) [80, p.24].

Analiza istorică a legii penale permite evidențierea a trei abordări tehnico-legislative în materia incriminării sustragerii armei de foc și a munițiilor: a) incriminarea separată a sustragerii de alte operațiuni ilegale săvârșite în privința armelor de foc și a munițiilor (abordare înscrisă în CP RM în redacția din 1961 [81]); b) lipsa unei norme speciale care să incrimineze sustragerea armei de foc și a munițiilor, aplicabile fiind normele din Partea specială a Codului penal dedicate protecției patrimoniului (din 2003 – de la adoptarea noului Cod penal până la adoptarea Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277 din 18.12.2008 [82]); c) sustragerea armei de foc și a munițiilor, incriminată la art.290 CP RM, alături de alte acțiuni ilegale realizate în privința armei de foc și a munițiilor. Prima variantă o considerăm cea mai reușită. *De lege ferenda* sugerăm implementarea acesteia.

Astfel, sustragerea armelor de foc și a munițiilor în noul Cod penal a fost incriminată prin Legea RM nr.277/2008 atunci când sustragerea respectivelor obiecte a fost amplasată în cadrul art.290 CP RM alături de purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și munițiilor. Până la acel moment, sustragerea armei de foc și a munițiilor era calificată conform uneia din normele cap. VI din Partea specială a Codului penal care incriminează infracțiunile contra patrimoniului comise prin sustragere. Din acel moment, în ipoteza sustragerii munițiilor și armei de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țevă lisă) respectivele norme și cea de la art.290 CP RM concurează. În virtutea regulii de calificare de la alin.(2) art.116 CP RM, la încadrare trebuie reținută norma specială, adică cea de la art.290 CP RM, care constituie un caz special de sustragere, și anume: sustragerea unor obiecte cu calități specifice. În acest sens, în doctrină [83, p.168] se menționează că sustragerea armelor de foc și a munițiilor (cu excepția armelor de vânătoare cu țevă lisă) tradițional este considerată modalitate specială a sustragerii, componentă specială de infracțiune față de componentele de infracțiune prevăzute ca sustrageri din patrimoniul altei persoane.

Deși CP RM în redacția din 1961 prevedea separat sustragerea armelor de foc și a munițiilor, nu același lucru s-a întâmplat în cazul noului Cod penal. Probabil, legiuitorul, pentru a nu încărca textul legii penale, a decis să comaseze într-o singură normă sustragerea și celelalte acțiuni ilegale cu armele și munițiile. Într-adevăr, concizia este una din particularitățile definitorii ale unui act normativ de așa anvergură cum este Codul penal. Doar că atingerea conciziei legii penale nu poate fi făcută în detrimentul asigurării altor trăsături fundamentale inerente unui Cod penal.

Sub un alt aspect, se impune de clarificat care din formele sale le implică sustragerea în contextul normei analizate. Observăm că legiuitorul folosește termenul „sustragere”, fără a indica și forma acesteia, lucru care pare a fi explicabil, avându-se în vedere concizia pe care trebuie să o posede un Cod penal. Considerăm că în sensul art.290 CP RM sustragerea poate îmbrăca atât forma unei luări ilegale pe ascuns, cât și a unei luări ilegale deschise. Dar poate lua forma unei dobândiri ilegale prin înșelăciune sau prin abuz de încredere ori a unei luări ilegale a bunurilor încredințate în administrare vinovatului? În ceea ce privește prima formă S.Brînza și V.Stati consemnează că pentru calificarea faptei în baza art.290 CP RM nu importă dacă făptuitorul a recurs la înșelăciune sau la abuz de încredere [4, p.633]. Nu este exclusă nici ipoteza sustragerii unei arme de foc sau a unor muniții încredințate făptuitorului în administrare. În context, A.N. Vdovin evidențiază două forme cel mai des întâlnite ale sustragerii armelor: furtul și delapidarea [59, p.60]. Fiind veritabile infracțiuni contra patrimoniului comise prin sustragere, fapt demonstrat în literatura de specialitate [84, p.834-838; 73, p.591; 85, p.137-144; 86, p.123-131], escrocheria și delapidarea averii străine concurează cu fapta specificată la art.290 CP RM în modalitate de sustragere. De asemenea, S.Brînza și Ig.Botezatu relevă că art.190 CP RM este aplicabil în acele cazuri când bunurile ce-

reprezintă nu posedă calități speciale care să condiționeze aplicarea unei norme speciale, la acestea atribuindu-se, inclusiv art.290 CP RM (când sunt sustrate munițiile sau armele de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țeava lisă)) [87, p.86]. *Supra* am arătat că norma de la art.290 CP RM este concurentă cu normele de la art.186-188, 190-192 CP RM. Prin urmare, sustragerea armei de foc sau a munițiilor poate îmbrăca atât forma luării ilegale prin înșelăciune sau prin abuz de încredere, cât și forma luării ilegale a respectivelor bunuri încredințate făptuitorului în administrare.

În alt context, potrivit pct.1 din Hotărârea Plenului CSJ nr.31/1998, sustragerea armei de foc sau a munițiilor poate lua forma șantajului și a actelor de banditism. Ne exprimăm dezacordul față de respectiva tălmăcire. În literatura de specialitate au fost aduse suficiente argumente precum că șantajul nu constituie o infracțiune comisă prin sustragere [84, p.932-934; 73, p.672-675; 88, p.80-81; 89, p.2], de aceea, în cadrul studiului de față, vom evita tratarea acestui aspect, considerându-l ca fiind unul desuet. Cu atât mai mult, abordarea acestui subiect excede parametrii noștri de cercetare. Cu titlu de remarcă, consemnăm însă despre necesitatea incriminării extorcării armei de foc sau a muniției drept formă specială a extorcării. Un asemenea model incriminator nu este străin pentru legislația penală a Republicii Moldova. Avem în vedere cadrul incriminator de la art.217⁴ CP RM care sancționează, printre altele, extorcarea drogurilor sau etnobotanicelor. Din perspectiva dreptului comparat, norme speciale menite să sancționeze extorcarea armei de foc și a munițiilor pot fi regăsite în legislațiile penale ale unor state străine (de exemplu: Federația Rusă, Azerbaidjan, Armenia, Republica Belarus, Georgia etc.). În același timp, datorită conexiunii existente între sustragere și extorcare, considerăm că acestea urmează a fi amplasate în cadrul aceluiași articol.

În ceea ce privește actele de banditism, nu putem îmbrățișa explicația causală cuprinsă în pct.1 din Hotărârea Plenului CSJ nr.31/1998 precum că ar constitui una din formele sustragerii armei de foc sau a munițiilor. Banditismul nu poate fi considerat o formă specială a sustragerii. Totodată, banditismul este o infracțiune de o gravitate mai mare ca sustragerea armei de foc sau a munițiilor. Din aceste rațiuni, actele de banditism nu pot fi absorbite de sustragerea armei de foc sau a munițiilor. Potrivit regulii generale de calificare a infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă-parte și o normă-întreg, norma-parte trebuie să incrimineze o infracțiune de o gravitate mai redusă ca fapta cuprinsă în cadrul normei-întregi. În același timp, nici banditismul nu poate absorbi sustragerea armei de foc sau a munițiilor. Or, scopul banditismului fiind unul obligatoriu constă în atacarea persoanei fizice sau juridice. Prin atac, punctează V.Manea, se înțelege acțiunea fulminantă de deplasare a corpului (a părților corpului) făptuitorului, presupunând o apropiere amenințătoare de corpul victimei [90, p.156]. Sustragerea armei de foc sau a munițiilor nu implică un atac asupra persoanei fizice sau juridice. Totodată, banditismul poate absorbi alte acțiuni ilegale săvârșite în privința armei de foc. Bunăoară, S.Brînza și V.Stati accentuează că păstrarea și purtarea

armei de foc se cuprinde în componența de banditism și nu necesită calificare suplimentară conform art.290 CP RM [4, p.573]. Cu privire la acest aspect P.S. Matășevski subliniază: „În cazul în care procurarea, purtarea, păstrarea ilegală apare în calitate de parte componentă a unei infracțiuni mai grave, cum este, de exemplu, banditismul, aceasta este absorbită de cea din urmă, nefiind necesară efectuarea unei calificări suplimentare [91, p.22]”. Într-adevăr, purtarea, păstrarea, procurarea ilegală a armei de foc este absorbită de fapta de banditism. Una din particularitățile bandei armate ca formă a grupului criminal organizat implicat în comiterea actelor de banditism constă în deținerea armei. Iar, atunci când arma deținută ilegal este de foc, deținerea, purtarea acesteia constituie parte a banditismului.

Cât privește tâlhăria, considerăm că nici aceasta nu poate constitui formă a sustragerii în sensul art.290 CP RM. Sustragerea unei arme de foc sau a munițiilor cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe excede latura obiectivă a infracțiunii analizate, fapt rezultat din procedul comparării sancțiunilor. Aceeași explicație este valabilă pentru ipoteza sustragerii deschise a armei de foc sau a muniției însoțită de violență nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe. În astfel de cazuri, pe lângă art.290 CP RM, la calificare se va reține suplimentar una din normele menite să protejeze sănătatea, integritatea sau libertatea psihică a persoanei, și anume: art.155, 151, 152 CP RM sau alin.(2) ori (3) art.78 C.contr. RM. Iată de ce nu putem susține punctul de vedere ce-i aparține O.L. Bagrova potrivit căreia în calitate de obiect juridic secundar al sustragerii armelor sau munițiilor poate apărea, inclusiv, sănătatea persoanei [92, p.12].

Pentru o mai bună protecție a relațiilor sociale în această sferă se impune ca în noul articol propus a fi instituit să fie consemnate la alineate diferite: „sustragerea armei de foc sau a muniției săvârșită cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”, precum și „sustragerea armei de foc și a muniției săvârșită cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”. De vreme ce legiuitorul a desprins din conținutul normelor de incriminare din cap. VI al Părții speciale a Codului penal un caz special al sustragerii, este firesc ca acesta să cuprindă și sustragerea săvârșită cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării violenței. Drept exemplu de inspirație legislativă poate servi art.217⁴ CP RM ce incriminează sustragerea sau extorcarea drogurilor sau etnobotanicelor, în care se regăsesc cele două forme specifice ale sustragerii. După cum menționează A.I. Kravțov, articolul ce incriminează sustragerea armei de foc și a munițiilor trebuie să diferențieze răspunderea penală în funcție de forma sustragerii [8, p.18]. Tocmai de aceea, luând în calcul gradul prejudiciabil al fiecărei forme a sustragerii, în cele din urmă, recomandăm formarea art.290¹ CP RM cu denumirea „Sustragerea sau extorcarea armei de foc sau a munițiilor”. Articolul nou-format urmează să cuprindă patru variante-tip

de infrafracțiuni: „alin.(1) – sustragerea armei de foc sau a munițiilor; alin.(2) – extorcarea armei de foc sau a munițiilor; alin.(3) – sustragerea sau extorcarea armei de foc sau a munițiilor săvârșită cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe; alin.(4) – sustragerea sau extorcarea armei de foc sau a munițiilor săvârșită cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”.

Pentru o mai bună individualizare a răspunderii și, implicit, a pedepsei penale, sugerăm legiuitorului înseurarea unor semne circumstanțiale agravante în cadrul alineatelor cinci și șase, și anume: „alin.(5) – Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3) sau (4) săvârșite: lit.a) de două sau mai multe persoane; lit.b) cu folosirea situației de serviciu; lit.c) prin pătrundere în încăpere, într-un alt loc pentru depozitare sau în locuință; alin.(6) – Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3), (4) sau (5) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală ori în favoarea acestora.” Drept model de elevație legislativă pentru sugerarea circumstanțelor agravante enunțate a servit același art.217⁴ CP RM; or, fenomenul traficului ilicit de droguri este strâns legat de fenomenul traficului ilicit de arme și muniții. Și într-un caz, și-n altul sustragerea și extorcarea este îndreptată spre unele obiecte cu regim special de aflare în circuitul civil. În ambele cazuri, legiuitorul a decis ca sustragerea unor astfel de obiecte să constituie infrafracțiuni de sine stătătoare.

Ca rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii generale**:

1) drept modalități faptice ale fabricării armelor de foc sau a munițiilor evidențiem: a) producerea armei de foc sau a muniției prin prelucrarea materiei prime; b) montarea (asamblarea) elementelor componente ale armei de foc sau a munițiilor; c) modificarea altor arme decât a celor de foc sau a altor obiecte similare, în arme de foc. În același timp, nu constituie modalități faptice ale fabricării: a) modificarea structurii armei de foc sau a muniției; b) restabilirea proprietăților distructive ale armei de foc sau a muniției;

2) Republica Moldova nu și-a onorat obligația asumată în plan internațional de incriminare a falsificării, îndepărtării ilegale, distrugerii sau modificării marcatului armelor de foc, deși în plan național există norme care implicit stabilesc respectiva obligație;

3) datorită pericolului socialmente sporit al fabricării ilegale a armelor de foc și a munițiilor, este necesară incriminarea distinctă a acestei acțiuni (în cadrul unei norme aparte), lucru necesar diferențierii răspunderii penale;

4) repararea ilegală poate îmbrăca următoarele două forme: a) schimbarea pieselor uzate (defectate); b) re producerea în stare de funcționare a pieselor defectate pasibile de reparare;

5) repararea armei necesită a fi deosebită de realizarea altor acțiuni similare în privința armei, gen: ungerea sau curățarea acesteia, reglarea mânerului etc. Comparativ cu cele din urmă acțiuni, repararea presupune restabilirea capacităților distructive ale armei. Nu același lucru este caracteristic ungerii armei sau reglării mâne-

rului acesteia. În aceste cazuri, sunt întreprinse acțiuni în privința unei arme de foc funcționale;

6) în sensul art.290 CP RM, comercializarea armelor de foc și a munițiilor presupune înstrăinarea acestora în baza „contractului de vânzare-cumpărare”. Înstrăinarea numitelor entități în baza altor tipuri de tranzacții ilicite, chiar și-n ipoteza celor cu caracter oneros, nu poate fi considerată comercializare. Efectuarea unei alte interpretări a termenului „comercializare” nu are decât să neglijeze regula statuată la alin.(2) art.3 CP RM în acord cu care este interzisă interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale;

7) în sensul art.290 CP RM, prin „sustragere” trebuie de înțeles luarea ilegală și gratuită a armei de foc sau a muniției din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate;

8) în ipoteza luării ilegale a unei arme de foc sau a munițiilor, atunci când făptuitorul achită un contraechivalent, cele comise trebuie catalogate drept procurare ilegală, dar nu sustragere;

9) în sensul art.290 CP RM, sustragerea poate îmbrăca forma unei luări ilegale pe ascuns, a unei luări ilegale deschise, a unei luări ilegale prin înșelăciune sau prin abuz de încredere, precum și forma luării ilegale a armei de foc și a muniției încredințate făptuitorului în administrare. În opoziție, sustragerea armei de foc sau a munițiilor nu poate lua forma șantajului, actelor de banditism, luarea ilegală cu aplicarea violenței nepericuloase sau periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unor asemenea violențe.

Referințe:

1. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
2. Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.222-227.
3. Definiția fabricării din Legea nr.130/2012 conține o expresie tautologică, și anume: fabricarea ilicită de arme de foc reprezintă fabricarea sau montarea... De aceea, optăm pentru înlocuirea termenului „fabricare” din conținutul definiției cu cuvântul „producere”, astfel încât prin fabricare să se înțeleagă producerea sau montarea.
4. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
5. *Protocolul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale*, adoptat la New York la 31 mai 2001. Republica Moldova a aderat prin Legea de aderare nr. 224-XVI din 13 octombrie 2005, în vigoare pentru Republica Moldova din 30 martie 2006.
6. Рогатых Л.Ф. *Незаконный оборот оружия*, Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры РФ, Санкт-Петербург, 1998. 40 с.
7. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. В.В. Мозякова. Москва: Экзамен, 2004. 912 с.
8. Кравцов А.И. *Незаконные действия с оружием: Теоретические аспекты и проблемы законодательного описания их составов: на материалах практики судов Саратовской области* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2007. 24 с.

9. Мусаев М.М. Уголовная ответственность за незаконное изготовление оружия. В: *Следователь*, №1 (69), 2004, с.8-10.
10. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. В.М. Лебедева, А.Н. Игнатова, Ю.А. Красикова. Москва: Норма, 2005. 896 с.
11. Sentința Judecătorei Râșcani din 01 iulie 2013. Dosar nr.1-43/13 <http://www.jrsr.instante.justice.md> (vizitat 20.11.2016).
12. Brînză S. Observații și sugestii pe marginea unei inițiative de amendare a unor reglementări privind circulația ilegală a armelor și munițiilor. В: *XVIII Международная научная конференция «Актуальные научные исследования в современном мире»*, 26-27 октября, 2016. *Сборник научных трудов*. Выпуск 10 (18), часть 3, Переяслав-Хмельницкий, 2016, с.92-98.
13. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. В: *Собрание законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
14. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
15. *Criminal Code of the Kingdom of Spain* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 20.10.2016).
16. *Trestní zákoník České Republiky* <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (vizitat 19.11.2016).
17. Sentința Judecătorei Căușeni din 27 februarie 2014. Dosarul nr.1-722/2013 <http://www.jcs.instante.justice.md> (vizitat 12.10.2016).
18. Sentința Judecătorei Ștefan-Vodă din 28 aprilie 2011. Dosarul nr.1-122/2011 <http://www.jsv.instante.justice.md> (vizitat 12.10.2016).
19. *Уголовный кодекс Республики Беларусь* <http://xn----ctb-cgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizitat 20.10.2016).
20. *Criminal Code of the Slovak Republic* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 20.10.2016).
21. *Criminal Code of the Republic of Slovenia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 20.10.2016).
22. Codul penal al României în redacția din 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
23. Пронькина Е.А. *Ответственность за преступления, характеризующиеся признаком вооруженности* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2003. 27 с.
24. În norma corespondentă celei de la art.290 CP RM din Codul penal al Republicii Uzbekistan lipsește modalitatea normativă sub forma reparării armelor de foc sau a munițiilor. Acest lucru nu are să însemne însă că fabricarea implică și repararea. O asemenea interpretare este una extensivă și defavorabilă făptuitorului.
25. Постановление Пленума Верховного Суда Республики Узбекистан „О судебной практике по делам о незаконном владении оружием”, №3, 1996. http://lex.uz/pages/getpage.aspx?lact_id=1441583 (vizitat 19.09.2016).
26. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации „О судебной практике по делам о хищении, вымогательстве и незаконном обороте оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств”, nr.5 din 12 martie 2002. <http://xn--b1azaj.xn--p1ai/2002/postanovlenie-plenuma-vs-rf/PPVS-2002.PDF/N05-ot-12.03.2002.pdf> (vizitat 10.10.2016).
27. Бикеев И.И. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 12 марта 2002 г. №5 «О судебной практике по делам о хищении, вымогательстве и незаконном обороте оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств» с учетом изменений и дополнений: реализованное и невоплощенное. В: *Актуальные проблемы экономики и права*, 2008, №2, с.108-110.
28. *Culegere de hotărâri explicative*. Chișinău, 2002.
29. *Новое уголовное право России. Учебное пособие*. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой. Москва, 1996. 391 с.
30. Мусаев М.М. Уголовная ответственность и наказание за незаконное изготовление оружия: исторический опыт и современные реалии. В: *Проблемы в российском законодательстве*, 2013, №5, с.155-159.
31. *Уголовный кодекс Республики Армения* <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus> (vizitat 20.11.2016).
32. *Уголовный кодекс Республики Казахстан* <https://zakon.uchet.kz/view/111389/> (vizitat 20.10.2016).
33. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики*. Под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 325 с.
34. *Уголовный Кодекс Туркменистана* https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf (vizitat 20.10.2016).
35. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан* http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=237375#Toc435091919 (vizitat 19.11.2016).
36. *Criminal Law of the Republic of Latvia* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 20.10.2016).
37. *Criminal Code of the Republic of Poland* <http://www.legislationline.org> (vizitat 19.11.2016).
38. *California Penal Code* <http://law.justia.com/codes/california/2005/pen.html> (vizitat 19.11.2016).
39. *New York State Penal Code* <http://ypdcrime.com/penal.law/article265.htm#p265.13> (vizitat 19.11.2016).
40. Sentința Judecătorei Ialoveni din 23 iulie 2015. Dosarul nr.1-315/2015 <http://www.jil.instante.justice.md> (vizitat 12.10.2016).
41. Солоницкая Э.В. *Криминологическая характеристика незаконного оборота оружия и меры борьбы с ним* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов на Дону, 2004. 26 с.
42. Корецкий Д., Солоницкая Э. Оборот оружия: понятие, виды, содержание. В: *Закон и право*, 2004, №2, с.52-57.
43. Mascari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*, CE USM. Chișinău, 2003. 509 p.
44. Кравцов А.И. *Незаконные действия с оружием: Теоретические аспекты и проблемы законодательного описания их составов: на материалах практики судов Саратовской области* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2007. 24 с.
45. Зайценова Ю.В. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконного оборота оружия: По материалам Восточно-Сибирского региона* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Иркутск, 2007. 28 с.
46. *Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий*. Под ред. Е.Л. Стрельцова. Харьков: Одиссей, 2008. 872 с.
47. Зайцева Е.В. *Уголовно-правовые средства противодействия незаконному обороту оружия и его применению при совершении преступлений* / Дисс. ... канд. юрид. наук, Омск, 2014. 214 с.
48. Sentința Judecătorei Rezina din 26 iulie 2010. Dosarul nr.1-45/2010 <http://www.jrz.instante.justice.md> (vizitat 12.10.2016).
49. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău din 20 ianuarie 2015. Dosarul nr.1-594/15 <http://www.jbu.instante.justice.md> (vizitat 12.10.2016).
50. Sentința Judecătorei mun. Bălți din 17 august 2015. Dosarul nr.1-301/2015 <http://www.jbl.instante.justice.md> (vizitat 12.10.2016).
51. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 15 iulie 2015. Dosarul nr.1ra-776/2015 http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4645 (vizitat 20.11.2016).
52. Корецкий Д., Солоницкая Э. *Оружие и его незаконный оборот*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2006. 258 с.
53. Торопыгин О.Ю. *Уголовная ответственность за незаконное изготовление, приобретение, сбыт или ношение га-*

зового холодного оружия / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 22 с.

54. Кац Е.А. Уголовная ответственность за незаконные приобретение, передачу, сбыт, хранение, перевозку или ношение оружия, его основных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Красноярск, 2005. 25 с.

55. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.

56. Григорян Т.Л. Противодействие незаконному обороту оружия: уголовно-правовой и криминологический аспекты / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2005. 22 с.

57. Робак В.А. Незаконные поведженя з вогнепальною зброєю. В: *Часопис Київського університету права*, 2013, №2, с.294-296.

58. Бикеев И.И. Ответственность за незаконный оборот огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Самара, 2000. 20 с.

59. Вдовин А.Н. Особенности методики расследования и поддержания государственного обвинения по уголовным делам о преступлениях, связанных с незаконным оборотом оружия и боеприпасов (по материалам приграничных регионов Сибирского федерального округа). Дисс. канд. юрид. наук. Новосибирск, 2015. 245 с.

60. Legea cu privire la comerțul interior, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 23.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.206-209.

61. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la desfășurarea comerțului cu amănuntul, nr.931 din 08.12.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr.222-226.

62. a desface <https://dexonline.ro/definitie/desface> (vizitat la 10.10.2016)

63. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1322 p.

64. Faptul că comercializarea constituie una din formele înstrăinării ne-o confirmă însăși legiuitorul la alin.(6) art.13 din Legea nr.130/2012 în conformitate cu care „Se interzice comercializarea sau înstrăinarea sub o altă formă...”

65. Гамидова Н.В. Общая характеристика хищений оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств. В: *Общество и право*, 2007, №4(18), с.126-129.

66. Дирютин И.В. Проблемы борьбы с незаконным оборотом огнестрельного оружия. В: *Вестник Удмуртского университета*, 2010, №2-4, с.96-103.

67. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 03 februarie 2015. Dosarul nr.1-760/14 <http://www.jbt.instante.justice.md> (vizitat 10.10.2016).

68. Sentința Judecătorei Telenești din 26 aprilie 2016. Dosarul nr.1-25/16 <http://www.jtl.instante.justice.md> (10.11.2016).

69. Brînza S. Noțiunea și semnele sustragerii: aspecte teoretice și practice. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2014, nr.8, p.46-63.

70. Севрюков А.П. Хищение имущества: криминологические и уголовно-правовые аспекты. Москва: Экзамен, 2004. 350 с.

71. *Criminal Code of the Philippines* [https://www.doj.gov.ph/files/cc/Criminal_Code_September-2014\(draft\).pdf](https://www.doj.gov.ph/files/cc/Criminal_Code_September-2014(draft).pdf) (vizitat 19.11.2016).

72. *Criminal Code of the Republic of Austria* <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat 19.11.2016).

73. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.

74. Brînza S. *Infracțiuni contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 675 p.

75. Башилов В.В. Борьба с организованным формами преступного оборота огнестрельного оружия, его основных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: Уголовно-правовой и криминологический аспекты / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2000. 22 с.

76. Дербок З.Г. Специальные виды хищения и вымогательства: проблемы криминализации и перспективы оптимизации их законодательного описания / Дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2014. 236 с.

77. Hadîrcă I. *Răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora*. Chișinău: CEP USM, 2009. 281 p.

78. Decizia Curții Supreme de Justiție din 29 octombrie 2014. Dosarul nr.1ra-1605/14 <http://csj.md> (vizitat 16.11.2016).

79. Соколов А.Ф. Преступления в сфере оборота оружия, ст. 222, 223 УК РФ: Проблемы юридической техники и дифференциации ответственности / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ижевск, 2002. 18 с.

80. Serbinov A. Infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM: analiză comparativă cu prevederile similare din legislația penală a Federației Ruse. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” cu prilejul aniversării a 70 de ani de la fondarea Universității de Stat din Moldova (Chișinău, 28-29 septembrie 2016)*. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2016, p.21-25.

81. Codul penal, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: *Вестник Советулуй Сунрем ал РССМ*, 1961, № 10.

82. Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.

83. Țurcan I. Unele aspecte privind semnele obiective ale infracțiunii de corupere pasivă. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2009, nr.8(28), p.167-175.

84. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

85. Botezatu Ig. *Răspunderea penală pentru escrocherie: Material didactico-științific*. Chișinău: CEP USM, 2010. 302 p.

86. Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, 2015. 311 p.

87. Brînza S., Botezatu Ig. Obiectul infracțiunii de escrocherie (art.190 CP RM). În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2009, nr.8(28), p.81-92.

88. Crijanovschi S. *Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj*. Chișinău: CEP USM, 2012. 275 p.

89. Stati V. Observații critice referitoare la modificările și completările operate la 22.12.2004 în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.2, p.2-18.

90. Manea V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor*. Chișinău: CEP USM, 2010. 292 p.

91. Матышевский П.С. Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения. Москва: Юридическая литература, 1964. 158 с.

92. Багрова О.Л. Уголовная ответственность за хищение либо вымогательство оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2004. 24 с.

Recenzent:
Stanislav COPETCHI,
doctor în drept, conferențiar universitar interimar

SUBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.241 DIN CODUL PENAL

*Denis BĂBĂLĂU,
doctorand (USM)*

The purpose of this article is to examine the features that characterize the subject of the offences specified at art.241 PC RM. It is concluded that the offences in question cannot be perpetrated by a legal person if: 1) there is performed an entrepreneurial activity without the proper registration (re-registration) to authorized bodies (as mentioned at lett.a) art.125 PC RM); 2) there is performed an entrepreneurial activity through the branches of the organization that work without the proper registration, as established by law (as mentioned at lett.c) art.125 PC RM). It is shown that the non-profit (non-commercial) orientated legal person, which perform an entrepreneurial activity, can form the subject of the offences referred to at art.241 PC RM. It is also established that the minimum age of the person subject to penal liability under art.241 PC RM is, in some cases 16 years, and in other cases, 18 years. It is revealed that, in some cases, the subject of the offences specified at art.241 PC RM has a special quality. It is argued that the subject of the offences in question is the person directly performing the entrepreneurial activity.

Keywords: subject; natural person; legal person; age; special quality; entrepreneurial activity; illegal practice.

A analizând prevederile art.241 CP RM prin prisma dispoziției art.21 CP RM, deducem că subiect al infracțiunilor specificate la art.241 CP RM poate fi atât persoana fizică, cât și persoana juridică (cu excepția autorității publice).

Cât privește persoana juridică (cu excepția autorității publice), în acord cu alin.(3) art.21 CP RM, aceasta este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală, dacă nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin una din următoarele circumstanțe: a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice; b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere; c) fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere.

Este clar că infracțiunile, specificate la art.241 CP RM, pot fi comise de o persoană juridică (cu excepția autorității publice) doar în cazul în care o asemenea persoană a fost înființată în ordinea prevăzută de lege. În consecință, o astfel de posibilitate lipsește în ipoteza: 1) desfășurării activității de întreprinzător, fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate (lit.a) art.125 CP RM); 2) desfășurării activității de întreprinzător prin intermediul sucursalelor neînregistrate în modul stabilit de legislație (lit.c) art.125 CP RM). În această din urmă ipoteză, sucursala are statut de persoană juridică (de exemplu, conform art.3 al Legii instituțiilor financiare, sucursală este persoana aflată în relație cu o întreprindere-mamă; sucursala poate avea sucursalele sale, fiind pentru acestea întreprindere-mamă).

În opinia lui N.Roșca și S.Baieș, persoanele juridice, care pot desfășura activitate de întreprinzător se numesc „persoane juridice cu scop lucrativ” (societăți comerciale, societăți cooperatiste, întreprinderi) [1]. O

opinie mai nuanțată o exprimă V.Stati: „O organizație necomercială poate practica activitatea de întreprinzător, însă profitul, realizat de pe urma acestei activități, este folosit pentru îndeplinirea scopului de bază, a celui nonlucrativ. De exemplu, universitatea este finanțată de la bugetul de stat, dar, deoarece mijloacele bugetare sunt insuficiente, această instituție este în drept să practice și o activitate de întreprinzător: să organizeze studii și cursuri cu plată, să dea în arendă patrimoniul său, să comercializeze mărfuri și utilaje vandabile, să presteze servicii de intermediere etc. Rezultă că orice întreprindere practică activitatea de întreprinzător, însă nu orice persoană fizică sau juridică, care practică activitatea de întreprinzător, este o întreprindere” [2]. Într-adevăr, de exemplu, din pct.1.17 al Statutului Universității de Stat din Moldova, aprobat la 26.02.2013 [3], precum și din alin.(1) art.30 și alin.(10) art.59 ale Cartei Universității de Stat din Moldova, aprobate la 31.03.2015 [4], aflăm că această instituție publică poate desfășura activitatea de întreprinzător.

În concluzie, persoana juridică cu scop nelucrativ (necomercial), care desfășoară activitatea de întreprinzător, poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM.

Menționăm că persoana juridică (cu excepția autorității publice) poate avea nu doar calitatea de autor al infracțiunilor examinate. În practica judiciară, atestăm un exemplu, când *întreprinderea „V.” S.R.L. a fost condamnată în baza alin.(3) art.42 și lit.b), c) și f) alin.(2) art.241 CP RM* [5]. Astfel, această întreprindere a fost trasă la răspundere ca organizator al infracțiunii prevăzute la art.241 CP RM, autor fiind o persoană fizică.

Posibilitatea evoluării persoanei juridice ca organizator, instigator sau complice la infracțiune este confirmată de către unii doctrinari [6]. De asemenea, din textul legii penale nu reiese că o astfel de posibilitate s-ar exclude.

În altă ordine de idei, o definiție a noțiunii „persoană fizică” o găsim în art.17 din Codul civil: „Persoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile”.

Alineatul (1) art.21 CP RM cere, printre altele, ca subiectul persoană fizică să fie responsabil. Din art.22 CP RM rezultă că este responsabilă acea persoană fizică care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile.

În calitate de subiect al infracțiunilor specificate la art.241 CP RM, persoana fizică responsabilă trebuie să aibă împlinită, în momentul săvârșirii infracțiunii, vârsta de 16 ani. Or, din alin.(2) art.21 CP RM nu reiese că infracțiunile analizate ar face parte din lista infracțiunilor al căror subiect are vârsta între 14 și 16 ani.

În literatura de specialitate, sunt exprimate opinii, potrivit cărora nu vârsta de 16 ani este vârsta minimă a răspunderii penale pentru persoanele fizice care comit infracțiunile reunite sub denumirea de practicare ilegală a activității de întreprinzător. Astfel, T.O. Koșeva este de părere că subiect al infracțiunilor în cauză este persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii infracțiunii, a atins vârsta de 18 ani [7]. După P.N. Pancenko, la 18 ani persoana fizică dobândește capacitatea deplină de exercițiu; de aceea răspunderea pentru infracțiunile, reunite sub denumirea de practicare ilegală a activității de întreprinzător, poate fi aplicată doar persoanelor care, în momentul comiterii infracțiunii, au atins vârsta de 18 ani [8]. A.P. Jerebțov afirmă că, dacă minorul practică de sine stătător activitatea de întreprinzător, atunci aceasta atestă emanciparea lui „economică”; în astfel de condiții, el trebuie să poarte răspundere pentru infracțiunile reunite sub denumirea de practicare ilegală a activității de întreprinzător [9].

Este adevărat că, în acord cu art.19 și 20 din Codul civil, doar persoana fizică, care are capacitate deplină de exercițiu, poate practica activitatea de întreprinzător. Din art.20 Cod civil rezultă că activitatea de întreprinzător poate fi practică de sine stătător (adică fără acordul altor persoane) de la vârsta de 18 ani. Bineînțeles, aceasta dacă respectiva persoană: 1) nu este lipsită de capacitate de exercițiu din cauza tulburărilor psihice (în corespundere cu art.24 Cod civil); 2) nu este limitată în capacitate de exercițiu din cauza abuzului de alcool, substanțe narcotice sau alte substanțe psihotrope (în conformitate cu art.25 Cod civil). Din alin.(2) art.25 Cod civil deducem că persoana, limitată în capacitate de exercițiu din cauza abuzului de alcool, substanțe narcotice sau alte substanțe psihotrope, poate practica activitatea de întreprinzător doar cu acordul curatorului.

Totuși, din alin.(2) și (3) art.20 Cod civil, aflăm că capacitatea deplină de exercițiu poate fi dobândită înainte de împlinirea vârstei de 18 ani: 1) prin căsătorie; 2) prin emancipare. În acest al doilea caz, care este reliefat la alin.(3) art.20 Cod civil, activitatea de întreprinzător este practică de către minor nu de sine stătător, ci cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului.

În același timp, unele legi stabilesc vârsta de 18 ani ca vârstă de la care poate fi practică activitatea de întreprinzător. De exemplu, conform alin.(1) art.9 al Legii privind gospodăriile țărănești (de fermier), adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03.11.2000

[10], fondator al gospodăriei țărănești poate fi persoană fizică care a atins vârsta de 18 ani, are capacitate de exercițiu deplină, posedă teren cu drept de proprietate privată.

S.A. Bronnikov, Iu.V. Logvinov și E.V. Eminov iau în vizor ipoteza în care minorul, care nu a atins vârsta de 18 ani, practică activitatea de întreprinzător, fără respectarea tuturor condițiilor cerute de lege. Autorii în cauză afirmă că, într-o asemenea situație, răspunderea se va aplica nu pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător, dar pentru alte infracțiuni (de exemplu, pentru cauzarea daunelor materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, dobândirea ilicită a creditelor etc. [11]. Altfel spus, S.A. Bronnikov, Iu.V. Logvinov și E.V. Eminov consideră că, de exemplu, persoana – care nu atins vârsta de 18 ani, care nu este emancipată și care practică activitatea de întreprinzător fără acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului – nu poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM.

Este cunoscut că doar în ipoteza specificată la lit.b) art.125 CP RM făptuitorul desfășoară activitatea de întreprinzător care nu este pasibilă de înregistrare de stat. Dimpotrivă, în ipotezele consemnate la lit.a) și c) art.125 CP RM, făptuitorul desfășoară activitatea de întreprinzător care este pasibilă de înregistrare de stat. Cât privește ipoteza prevăzută la lit.d) art.125 CP RM, făptuitorul desfășoară activitatea de întreprinzător deja după ce a parcurs procedura de înregistrare de stat.

Deducem că dacă activitatea de întreprinzător este pasibilă de înregistrare de stat sau este desfășurată după parcurgerea procedurii de înregistrare de stat, atunci subiectul infracțiunii trebuie să respecte condițiile cerute de lege privind vârsta admisibilă de la care poate fi practică activitatea de întreprinzător. Deci, în ipotezele consemnate la lit.a), c) și d) art.125 CP RM, subiect al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM nu poate fi persoana care nu a atins vârsta de 18 ani și care practică activitatea de întreprinzător, fără a respecta condițiile cerute de lege privind vârsta admisibilă de la care poate fi practică activitatea de întreprinzător. Pentru comparație, în ipoteza specificată la lit.b) art.125 CP RM, subiect al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM poate fi persoana care nu a atins vârsta de 18 ani și care practică activitatea de întreprinzător, fără a respecta condițiile cerute de lege privind vârsta admisibilă de la care poate fi practică activitatea de întreprinzător. Or, în această ipoteză, activitatea de întreprinzător nu este pasibilă de înregistrare de stat. Deci subiectului infracțiunii nu-i revine obligația de a respecta condițiile respective.

În concluzie, vârsta minimă a persoanei pasibile de răspundere în baza art.241 CP RM este în unele cazuri de 16 ani, iar în alte cazuri de 18 ani. Această diferențiere își are cauza în: 1) particularitățile ce caracterizează modalitățile normative specificate în art.125 CP RM; 2) posibilitatea de dobândire a capacității depline de exercițiu înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

În alt registru, este oare necesar ca subiectul infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM să aibă o calitate specială? Întrebarea noastră se referă nu la ipoteza stabilită la lit.c) alin.(2) art.241 CP RM – „cu folosirea

situației de serviciu” – ipoteză pe care o vom analiza aparte, ci la celelalte ipoteze consemnate în art.241 CP RM.

Conform art.37 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, antreprenorii și persoanele cu funcții de răspundere din întreprinderi, persoanele cu funcții de răspundere din autoritățile administrației publice, din autoritățile administrației publice locale sunt sancționate pe cale juridică pentru încălcarea numitei legi sau a altor legi ce reglementează antreprenorului înființarea de întreprinderi sau activitatea acestora, în modul prevăzut de Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi și de alte acte legislative.

O asemenea prevedere nu ne ajută prea mult să răspundem la întrebarea formulată mai sus. De aceea vom apela la opiniile unor doctrinari. Astfel, T.Iu. Pogosian consideră că, în cazul desfășurării activității de întreprinzător fără înregistrare, subiect poate fi oricare persoană fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii infracțiunii, a atins vârsta de 16 ani [12]. Un punct de vedere asemănător îl exprimă V.Berliba [13].

B.V. Voljenkin are o altă poziție. Acesta afirmă că subiectul infracțiunilor, reunite sub denumirea de practicare a activității de întreprinzător, trebuie să fie persoana care desfășoară nemijlocit activitatea de întreprinzător sau care dirijează această activitate [14]. În mod regretabil, nu este clar dacă B.V. Voljenkin s-a referit la ipostaza *de facto* sau la ipostaza *de iure*. Este firesc ca subiectul infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM să fie tocmai persoana care desfășoară activitatea de întreprinzător. Însă activitatea în cauză este desfășurată ilicit. Iar această ilicititate cunoaște conotații diferite. De aceea nu întotdeauna subiectul infracțiunilor analizate are calitatea de întreprinzător în sensul Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În acest sens, ne alăturăm punctului de vedere enunțat de A.I. Ciuceaev, S.Iu. Ivanova și G.S. Avanesian [15] că nu este corect a confunda noțiunile „subiectul activității de întreprinzător” și „subiectul infracțiunilor reunite sub denumirea de practicare a activității de întreprinzător”. Într-adevăr, sferile acestor două noțiuni se intersectează, însă nu se suprapun: nu întotdeauna subiectul infracțiunilor specificate la art.241 CP RM este subiect al activității de întreprinzător.

Din aceste considerente, atestarea prezenței unei eventuale calități speciale a subiectului infracțiunilor examinate trebuie făcută în funcție de obligația care-i incumbă persoanei care trebuia s-o execute, însă n-a executat-o, ignorând astfel interdicția stabilită de art.125 și 241 CP RM.

Vom încreca să circumstanțiem respectivele obligații pentru fiecare din cele patru ipoteze consemnate în art.125 CP RM:

a) în ipoteza desfășurării activității de întreprinzător, fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate, făptuitorul nu execută obligația de a înregistra (reînregistra) activitatea pe care o desfășoară. Conform alin.(1) art.8 al Legii privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, documentele pentru înregistrarea de stat se depun de

către fondator sau de către reprezentantul acestuia, împuternicit prin procură autenticată în modul stabilit de lege.

Totuși, noțiunea de fondator are conotații juridice și desemnează persoana care a aprobat prin semnătură actul de constituire a unei persoane juridice. Dacă persoana n-a îndeplinit această acțiune, ea nu poate fi numită fondator. În concluzie, în ipoteza prevăzută la lit.a) art.125 CP RM, subiectul infracțiunii poate avea calitatea specială de fondator sau de reprezentant al acestuia, împuternicit prin procură autenticată în modul stabilit de lege;

b) în ipoteza desfășurării unor genuri de activitate interzise de legislație, activitatea desfășurată este ilegală atât după formă, cât și după conținut. Drept urmare, în prezența acestei ipoteze, subiectul infracțiunii nu are o calitate specială;

c) în ipoteza desfășurării activității de întreprinzător prin intermediul filialelor, reprezentanțelor, sucursalelor, secțiilor, magazinelor, depozitelor, unităților comerciale sau altor unități neînregistrate în modul stabilit de legislație, făptuitorul nu execută obligația de a înregistra unitățile în cauză.

Din alin.(2) art.12 al Legii privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, aflăm că documentele pentru înregistrarea de stat a filialelor sau reprezentanțelor persoanelor juridice se depun de către fondatorul persoanei juridice sau de către reprezentantul acestuia, împuternicit prin procură autenticată în modul stabilit de lege. În concluzie, făcând analogie cu cele menționate mai sus, la litera a), deducem că, în acest caz, subiectul infracțiunii are calitatea specială de fondator sau de reprezentant al acestuia, împuternicit prin procură autenticată în modul stabilit de lege.

De asemenea, din Anexa nr.15 la Ordinul Inspectoratului Fiscal Principal de Stat cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind evidența contribuabililor, nr.299 din 02.05.2012 [16], aflăm că contribuabilul sau persoana sa responsabilă depun la organul fiscal cererea privind înregistrarea subdiviziunilor. În concluzie – în cazul desfășurării activității de întreprinzător prin intermediul sucursalelor, secțiilor, magazinelor, depozitelor, unităților comerciale sau altor unități (cu excepția filialelor și reprezentanțelor) neînregistrate în modul stabilit de legislație – subiectul infracțiunii are calitatea specială de contribuabil sau de persoană responsabilă a acestuia, căreia îi revine obligația de a depune cererea privind înregistrarea subdiviziunilor;

d) în ipoteza desfășurării activității de întreprinzător, fără utilizarea mărcilor comerciale sau de fabrică ori fără indicarea în documente a codurilor fiscale, în cazul când folosirea sau indicarea lor este prevăzută de legislație, ori a desfășurării acestei activități cu utilizarea unor coduri fiscale străine sau plastografiate, făptuitorul nu execută una din următoarele obligații: 1) de a utiliza mărcile; 2) de a indica în documente codurile fiscale, 3) de a utiliza propriul cod fiscal; 4) de a utiliza codul fiscal autentic.

În primul din aceste cazuri, apelăm la prevederile alin.(1) și (3) art.9 ale Legii privind protecția mărci-

lor. Din acestea reiese că oricărei persoane (alteia decât titularul mărcii) îi revine obligația de a utiliza mărcile în procesul desfășurării activității de întreprinzător. Așadar, în acest caz, subiectul infracțiunii nu are o calitate specială.

În cel de-al doilea caz, din art.86 Cod fiscal, deducem că fiecare persoană, care obține venit sau care efectuează plăți impozabile, are obligația de a indica în documente codurile fiscale. Deci, în acest caz, subiectul infracțiunii are calitatea specială de contribuabil sau de conducător al contribuabilului.

Aceeași calitate specială o atestăm în cazurile 3) și 4). O astfel de concluzie rezultă din prevederile alin. (1), (3) și (5) art.165 Cod fiscal.

Așadar, numai în unele cazuri, subiectul infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM are o calitate specială. Prezența/lipsa acestei calități și specificul acesteia depind de particularitățile ce caracterizează ipotezele prevăzute la art.125 CP RM.

Indiferent de aceste particularități, subiect al infracțiunilor examinate este persoana care desfășoară nemijlocit activitatea de întreprinzător. În acest plan, are dreptate V.Spalatu când susține: „Fondatorii și acționarii nu pot fi supuși răspunderii penale pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător, dacă ei nu participă nemijlocit la desfășurarea activității de întreprinzător” [17]. O opinie asemănătoare exprimă S.A. Bronnikov, Iu.V. Logvinov și E.V. Eminov [18], precum și L.S. Aistova [19]. O asemenea opinie își găsește confirmarea în art.4 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi: titularul patrimoniului este în drept de a transmite, pe bază de contract, o parte sau toate atribuțiile de efectuare a activității de antreprenoriat managerului-șef de întreprindere (alin.(1)); titularul patrimoniului nu are dreptul să se amestece în activitatea managerului-șef de întreprindere în decursul termenului de valabilitate a contractului, cu excepția cazurilor prevăzute de condițiile contractului sau de legislația în vigoare (alin.(3)).

În cazul în care persoana nu desfășoară nemijlocit activitatea de întreprinzător, aceasta fie nu va răspunde în genere în baza art.241 CP RM, fie va răspunde în calitate de organizator, instigator sau complice.

Ca rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii**:

1) infracțiunile, specificate la art.241 CP RM, nu pot fi comise de o persoană juridică în ipoteza: a) desfășurării activității de întreprinzător, fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate (lit.a) art.125 CP RM); b) desfășurării activității de întreprinzător prin intermediul sucursalelor neînregistrate în modul stabilit de legislație (lit.c) art.125 CP RM);

2) persoana juridică cu scop nelucrativ (necomercial), care desfășoară activitatea de întreprinzător, poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM;

3) vârsta minimă a persoanei pasibile de răspundere în baza art.241 CP RM este în unele cazuri de 16 ani, iar în alte cazuri de 18 ani;

4) numai în unele cazuri, subiectul infracțiunilor specificate la art.241 CP RM are o calitate specială;

5) subiect al acestor infracțiuni este persoana care desfășoară nemijlocit activitatea de întreprinzător.

Referințe:

1. Roșca N., Baieș S. *Dreptul afacerilor*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.49.
2. Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolvabilitate*. Chișinău: CE USM, 2003, p.36-37.
3. *Statutul Universității de Stat din Moldova*. http://usm.md/wp-content/uploads/2013/STATUT%20USM%202013_1.pdf
4. *Carta Universității de Stat din Moldova*. http://usm.md/wp-content/uploads/2015/04/Carta_USM__EDU-1.pdf
5. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 12.01.2016. Dosarul nr.1-147/2016. <http://www.jcn.instante.justice.md>
6. Radu H.R. *Participația în dreptul penal*. București: C.H. Beck, 2013, p.275; Lascu I. Răspunderea penală a persoanei juridice în lumina noului Cod penal. În: *Papers of the Sibiu Alma Mater University Conference* (24-26 March 2011, Sibiu). Vol.2, p.56-65; Sandu F., Pantea M. Considerații generale privind răspunderea penală a persoanei juridice. În: *Revista de investigare a criminalității*, 2011, nr.1, p.13-27.
7. *Уголовный кодекс Российской Федерации. Постатейный комментарий*. Ч. 2. Под ред. И.Л. Мароголова. Москва: Интел-Синтез, 1996, с.101.
8. *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Т.1*. Под ред. П.Н. Панченко. Нижний Новгород: НОМОС, 1996, с.470.
9. Жеребцов А.П. Проблемы квалификации незаконного предпринимательства. În: *Российский юридический журнал*, 1998, № 2, с.40-50.
10. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.14-15.
11. Бронников С.А., Логвинов Ю.В., Эминов Е.В. *Квалификация экономических преступлений по уголовному законодательству*. Москва: Норма, 2006, с.30-31.
12. *Уголовное право. Особенная часть*. Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова. Москва: Норма-Инфра-М, 1997, с.276.
13. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Sub red. lui A.Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003, p.514.
14. Волженкин Б.В. *Экономические преступления*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 1999, с.95.
15. Чучаев А.И., Иванова С.Ю., Аванесян Г.С. Совершенствование уголовно-правовой охраны предпринимательской деятельности. В: *Российский юридический журнал*, 2000, № 2, с.77-84.
16. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.99-102.
17. Spalatu V. *Analiza juridico-penală și criminologică a infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător / Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2011, p.97.
18. Бронников С.А., Логвинов Ю.В., Эминов Е.В. *Op.cit.*, p.33.
19. Аистова Л.С. *Незаконное предпринимательство*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2002, с.181-182.

Recenzent:

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

EVIL HAS NEVER LEFT US, IT SEEMS. SO THERE IS NO NEED FOR IT TO RETURN. IT IS HERE, IT IS NOW, AND IT IS SINCE HIDDEN IN THE HUMAN HISTORICAL MEMORY

*Jacob RUB,
or. Haifa, Israel,
doctorand (USM)*

Terorismul este o formă de luptă violentă, în principal împotriva civililor, scopul său fiind realizarea de obiective politice și sociale. Cercetătorii sunt împărțiți în ceea ce privește definirea exactă a conceptului de „terrorism”. *Biblia* spune că „intenția inimii omului este rea din tinerețea lui”, adică planurile și gândurile sale sunt rele. Thomas Hobbes credea că omul este rău de natură. Augustin, la fel cum Freud, credea că omul este în mod natural rău. Karl Marx considera că omul este în esență bun, cu toate acestea a fost corupt de societate – revoluția comunistă va aduce o creație a unei societăți corespunzătoare, care se va elibera de opresiune și de aspecte negative, cum ar fi posesivitate, gelozie. Epoca modernă a schimbat toate deosebirile, neclară diferența dintre bine și rău, și a negat existența răului. Scriitorul Franz Kafka descrie o lume înfricoșătoare în care unul se confruntă cu un capriciu arbitrar al unui sistem pe care el însuși nu-l înțelege și nu se potrivește cu puterea. Este o lume în care incertitudinea este singura certitudine. Printre budiști există și o acceptare a suferinței și a răului, ca parte a ciclului de viață ... Un concept diferit de rău este prezentat de postmodernism. Filosoful Adi Ophir, prezintă aici o teorie morală: răul nu este o componentă întunecată a sufletului unei persoane, niciun element de demonică dirijare a comportamentului din exterior, ci mai degrabă este un complex de lucruri inutile rele, ceea ce înseamnă răul inutil în societate. Piață capitalistă sau o stare de naționalitate, de exemplu, sunt sisteme care reglementează producția și distribuția de rele inutile. Oare „Intenția inimii omului este rea din tinerețea lui”? Cercetătorul Zimbardo argumenta că acest lucru nu se referă la oameni răi, ci mai degrabă la circumstanțele în care puterea și autoritatea ne face toate merele rele. „Dumnezeu este epuizat, răul sau mortul”, a spus filozoful Adi Ophir. Problema noastră nu sunt filosofii, ci mai degrabă comunitatea umană. Spălările creierelor de mass-media au pus-o într-o situație postmodernă unde ei nu găsesc niciun motiv pentru toate, nimic nu are niciun sens. Nu există nici trecut și nici viitor, nu există decât „nowism” al răului și de a mânca și a bea. Noul și mass-media tradițională creează „șocul actual”. Globalizarea merge mână în mână cu procesele economiei, războaielor, terorii și relațiilor interstatale cu terorism și droguri etc. Analiza răului uman cu folosirea terorismului împotriva civililor, cu scopul de a schimba politica și duce la căderea regimurilor. Atacurile din 11 septembrie, în care au fost uciși aproape 3.000 de oameni, este considerat a fi cel mai mare act terorist din istorie.

Cuvinte-cheie: terorism; rău; posesiune; gelozie; postmodernism; răul inutil în societate; mass-media tradițională; „șocul actual”; răul uman; atacuri teroriste; bombardare; atac armat; răul nu ne-a părăsit.

Terrorism is a form of a violent struggle, aimed mainly against civilians, for the purpose of achieving political and social aims [1] such as getting states change policy and even overthrow and collapse regimes. Researchers are divided regarding the precise definition of the concept of terrorism. Thus, for example, there is a debate whether to describe certain acts of violence by a state as acts of „state terrorism”. An act which harms civilians contrary to the laws of war is generally defined as an act of terrorism [2]. September 11 attacks, in which nearly 3,000 people were murdered, are considered as the greatest terrorist act in history (if neglect acts of violence against civilians as an act of state terrorism.)

All of us, with no exception, prefer the good and try to walk in its light, even when we do horrible things we are still looking for an excuse of how the evil deed we have done is in fact something that serves what is proper and good, since good is good in itself and only bad (although it is difficult for us to define it) requires explanation, excuse and justification. Even the famous villain Eichmann, brought forth in his trial justifications from the Kantian moral perception in

which by lingual acrobatics he attempts to prove that his actions are correct according to the necessity morals of the famous philosopher Immanuel Kant.

So maybe it's time to give the permission of speech to that which is perceived as the representative of evil – the Devil who demands for years an affirmative action on the matter. In the philosophical novel „Conversations with the Devil” writer Leszek Kolakowski holds a press conference with the devil, rests for a moment from seduction to engage in evil doings and answers journalists' questions: the Devil first starts with a monologue in which he explains amongst other things that the evil which he is responsible for is not the same evil that can be explained but rather evil in itself: „Evil that is its own cause, as evil only – this evil you cannot eliminate. You will try in vain to see in this or that power that is „in itself” neither harmful nor beneficial, or it can be channeled for the better, or it is an accidental deviation, error, total frenzy, monstrosity – a harmful revelation of a rational system found itself in negative conditions. The Devil cannot be fixed. The Devil cannot be explained, it is part of your being, it is there, it is what it is [3].

The Bible tells that „the intention of man’s heart is evil from his youth” (Genesis 8, 21) which means that his plans and thoughts, are evil; that there is a source of sin that is not entirely up to Man’s free will. However, this is not an external entity, nor physical existence, but rather a kind of demon that resides within the heart of a person [4].

Thomas Hobbes believed that Man is evil by nature. Augustine, just as Freud, believed that Man is naturally evil. There is no relation to the environment, as the intention of Man is evil from within. He focused on the psychological aspect – one needs to find a way for Man to stop being flawed (confession and getting closer to Christ). Social engineering according to Augustine will not bring about change. The process must be individual – therefore, any attempt to establish a model society is doomed to fail due to human nature (Dostoevsky also claimed this, as well as Freud who wrote to Einstein that Marx’s revolution will not lead to change – Man is evil by nature and changing social order will not make him better). Karl Marx, on the other hand, thought that Man is essentially good, however has been corrupted by the society – the communist revolution will bring about a creation of a proper society that will free Man from oppression (and from negative aspects such as possessiveness, jealousy) [5].

Philosopher researchers of our times try to deal with the term of evil which is difficult to define. In a study performed in the University of San Antonio in United States, evil was defined as follows. „Some scholars try to make a distinction between evil persons and evil behaviors. Kekes (2005) defines evil as something which does „serious harm.” He claims it does not have to be physical harm, though effects of that kind of harm is harder to measure. His criteria for evil involves „fatal or lasting physical injury” and is restricted to actions taken by and done upon humans. These actions must also be unjustifiable and inexcusable. Katz (1993) takes a much wider view, encompassing Kekes definition but adding significantly to it the number of actions which can be classified as evil. He claims that evil is „behavior that deliberately deprives innocent people of their humanity”, and emphasizes the importance of human dignity and demands respect for it. Both Kekes and Katz focus on behavior and its effect on others. Rather than evil persons, they see evil actions. Kekes, however, does acknowledge „malevolent motivation” as part of the criteria for an evil action. Baumeister and Vohs (2004) confront this distinction immediately by asserting that those who commit evil acts often do not consider themselves evil, and even believe their efforts are good. The two authors keep a division between the thought processes of „evildoers” and those who condemn them (p. 85). They offer four causes

of evil: instrumentality, threatened egotism, idealism, and sadism. They also claim the main cause of evil actions is a „breakdown in self-control”. Alford (1997) views evil differently. He claims evil is „an experience of dread”. The distinction between evil itself and an evil action is that the act is a means to avoid the feeling of dread by passing it to others. In this view, evil is not an attribute” [6].

Well, the modern age has changed all distinctions, blurred the difference between good and evil, and denied the existence of evil.

Social sciences tell us, that circumstances are responsible for human decisions, and especially for human suffering. Writer Franz Kafka describes us a frightening world, where one faces an arbitrary whim of a system which he does not understand and is not a match to its power. It is a world where uncertainty is the only certainty. This world allows for action, but every action is without purpose. Among the Buddhists there is as well an acceptance of suffering and evil as part of the life cycle: in Buddha’s early writings there is a story which tells of a mother who suffered greatly and turned to Buddha to ask him to be the savior of her troubles. Buddha replied to her that he would salvage her with one condition: „If you show me one house in all of India, where there is no sorrow or suffering”. Thus, evil is present everywhere and people are drawn towards it, but regarding the question of what will prevail: good over evil or vice versa, it seems to be dependent upon each and every one of us if only you believe in it [7].

Evil as a legitimacy of egotism also appears in modern Hebrew literature where the world of evil is portrayed as a world of courage, daring and inspiration for those willing to behave in extreme aggressive, brutal egotism. It is a world that accustoms Man to the thought of getting used to a climate of immorality or of blurred morality, in this morality a man sinks „close to other bodies”, succeeds to survive and flee in a gallop, and that is by the curved sword he holds (he looks like Genghis Khan, the ruthless Mongolian conqueror) the sword becomes a flying tool („like he flies it”) it is not only a tool for survival but also for spiritual inspiration.

Jean-François Lyotard one of the prominent philosophers of the post-modern age claims that: there is no history, no science, no logic, no morals, no happiness, there is nothing definitive and absolute, everything is relative and fluid: movies like „Natural born killer” by Oliver Stone, „the mechanical orange”, by Stanley Kubrick, the gossip columns that create a new atmosphere that involves wicked gossip, a political stand and aesthetic hedonism. Gurevitch further states: there is no doubt that the „real” such a heterogeneous life, signals from all directions: the post-modern world is already here”. Sigmund Freud

(1856-1939) uncovered a not-uniform, subconscious ego that is driven by animal impulses [8].

A different concept of evil is presented by philosopher Adi Ophir and the philosophical post-modernism from a social-political aspect: *Tongue for Evil* is a philosophical original essay which attempts to meet this challenge. He continues a central trend in contemporary ethics, formulated in the work of French philosophers, Emmanuel Levinas, Jacques Derrida and Jean-Francois Lyotard, and develops it with the help of Michel Foucault, Hannah Arendt, Jean-Paul Sartre and Karl Marx. Philosopher Adi Ophir presents here a moral theory in the center of which is a new interpretation to the concept of evil: evil is not a dark component of a person's soul nor a demonic element directing behavior from outside, rather it is a complex of the bad unnecessary things, meaning, the unnecessary evil in society. A capitalist market or a nationality state, for example, are systems that regulate the production and distribution of unnecessary evil [9]. The main points of the teachings of the philosopher Adi Ophir are as follows: In the article *Beyond the Good – Evil*, Adi Ophir clarifies the term of evil in a political-social context. His starting point is that evil is not just an act of fate of human existence and that discussion of it does not belong necessarily to the theological or metaphysical field. There is a possibility of social theory as part of which evil is “what is” not less but rather more than pleasure or freedom and the presence of evil is not the absence of perfect good or revelation of a diabolic element, but rather, patterns of creation and distribution of evil in society, the order of evil.

The question of evil does not let go of its grip. Wherever we go, we encounter injustice and an inability to face its scope. Is evil a decree of fate? Something inherent in us from time immemorial as stated in the verse: „the intention of man's heart is evil from his youth”? Researcher Zimbardo argued that this is not about bad people but rather circumstances in which power and authority make us all bad apples [10, p.41-42].

We can agree with the opinion of Ophir on social theory which states that evil is part of human reality not less than good, the theory evil which basic premise is that the order of evil is a social product. As stated, crime and sin always take place in multi-party situation, the responsibility is always divided among the many. In the article „*Beyond the Good – Evil*” by philosopher Ophir, the evil exhibited by Nazism, blocks attempts to think of evil in itself and think about it in different historical contexts. The insufficient attention devoted to an explicit discussion of evil by the modern political philosophy has deep historical roots. Since Plotinus and Augustine, evil has been perceived as the absence of good

and attempts to clarify it were through the good. In the metaphysical tradition from Plato to Leibniz at least – evil is a negative sign to the permanent and continuous presence of an entity: the perfect good is partial, identified with God and evil is present in the world through Man's instinctive part, imprinted with the seal of the original sin and thus its presence is perfect, always missing, and evil that is perfect which presence is permanent is phrased only as an absence [10, p.43-48].

„God is exhausted, evil or dead”

Maybe God created the world with a weak mind, or when an evil mood has set upon him, or when he was exhausted from prior attempts of creation and was unable to do better. ... In other words, one has to choose between a wicked God, an exhausted God and a dead God. [9, p. 292].

To our opinion, there is no need to rule out thinking or religious faith and/or any other reason in dealing with the explanation of human evil. I have the same opinion as English philosopher Roger Skroton, who says that this approach of the world, in which negation has power and intellect of turning absence into presence is the world of the Devil. I do not wish to transfer the arguments over to a religious level and therefore I will not argue that one who chooses a world without God remains with the devil [11].

However,

I will pass the arguments to the level of consciousness and term it “from awareness to liability: the agent that mediates and empowers evil in postmodernism (liability) is the new and traditional mass media as marketing of evil in society.

Why?

Because our problem is not the philosophers but rather the common folk. Brain-washings of the media have put them into a postmodern condition in which they find no reason for anything, nothing has any meaning. There is no past and no future, there is only nowism of evil and of eat and drink.

„From awareness to liability” – the new and traditional mass media creates the „shock of the present” and markets evil in society, a cultural consumption of evil has existed and exists through what is termed „the new mass media”, but definitely it is also expressed in what is considered a traditional media.

We agree with Ophir, that globalization walks hand in hand with the processes of globalization: of the economy, the transportation, the media, of wars, of tourism, the balance of terror and interstate relationships: poverty, unemployment, epidemics, environmental pollution, terrorism and drugs. All of these do not know any limits.

The global post-modern culture that leans on „media” and advanced technology is characterized by

„hyper reality”, a complete blur between the realistic dimension and theatrical dimension of life. this culture is characterized on one hand by unceasing representation of evil and suffering, „the silent terrorism of everyday life – this terrorism is leading the new hyper-reality , in which violence and death have become long since a stylish desire, aesthetic in essence, that translates pain, disasters and apocalypses into distant and indifferent beauty” [12].

Analysis of human evil leads us to terrorism aimed at civilians with the purpose of changing policy and bring regimes down. September 11 attacks, in which nearly 3,000 people were murdered, is considered to be the greatest terrorist act in history (if one neglects acts of violence of countries against civilians as a terrorist act).

Analysis of **global terrorism trends** shows that frequency of terrorist attacks is on the rise worldwide, including an increased number of fatal attacks. The Global Terrorist Database shoes 82,000 attacks, from 1970 to 2007. Terrorist acts being involved in economic, religious or social goal through fear, coercion or intimidation. We can see that the main terrorist targets in the years 1970-2007 for example are: Private Citizens Property-19.82%, Government- 16.98%, Business-15.95%, Police- 9.62%.

In this article we tried to focus on the fact that it would be difficult to accept but not to understand such expressions of human evil in the form of terrorist attacks mainly against civilians. We will emphasize the bloodbath that characterizes human history with relation to the means of operating evil in the years of 1970-2007 such as: Bombing- 51.34%, Armed Attack- 25.5%, Assassination- 15.49%, And all this by using history of human society that is saturated with evil expressions while many efforts are being made to understand the nature and motives of evil. Age of human evil is the same age as the intentions of a man’s heart. Evil is impressed into us. It is a part of us [13].

Evil has never left us, so it seems. So there is no need for it to return. It is here, it is now, and has been here since Man changed from a vegetarian fruit col-

lector to a predator. It since lies in the historical human memory, a process termed „From Man to Wolf”.

Reference:

1. Ganor Boaz. *Terror phenomenon*. <http://ictlib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16561>
2. Ganor Boaz. *Maze counter-terrorism: Tools for decision*. International Institute for Counter-Terrorism. Herzliya, Interdisciplinary Center Social Project, 2003, p. 19-38.
3. New Age and Spirituality, moral, evil devil. ‘Good Deeds Day? „you caused the devil to laugh”, 06/03/13, http://cafe.themarket.com/post/2863309/module/blog_post/?plasma=true
4. Rozen – Zvi, Isay. „The bad instinct in Talmud anthropology” <http://www.news1.co.il/Archive/003-D-45331-00.html#16/2/2010>
5. Keren Or, Shmueli. *Doctrine of thinkers ideas*, 2009; www.hamishpat.com/Courses/99152/99152-summary-hagut-2009-kerenors.doc the historical human memory, a process called „Werewolf.”
6. Sara C. „Defining evil „EVIL” CHARACTERS 1 Playing as „Evil” Characters”. Trinity University, San Antonio, TX. <http://www.trinity.edu/adelwich/worlds/articles/trinity.sarah.c.pdf>
7. New Age and Spirituality, moral, evil devil. ‘Good Deeds Day? „you caused the devil to laugh”, 06/03/13, http://cafe.themarket.com/post/2863309/module/blog_post/?plasma=true
8. Galili Zeev. *Postmodernism as a generator of new anti-Semitism*. 20/7/2009 www.zeevgalili.com/2009/07/4900
9. Ophir Adi. *Defamation*. Van Leer Jerusalem and Am Oved, 2000.
10. Ophir Adi. „Beyond Good-Evil: A Strategy for evil political theory”. Theory and criticism, p.41-48. theory-and-criticism.vanleer.org.il/en/NetisUtils/srvrutil_getPDF.aspx/EATPH
11. Ophir Adi. „Am I my brother’s keeper? – Responsibility to the other”. First story: a dialogue on human questions in Genesis, miskal, 2002. <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=10527>
12. Galili Zeev. *Postmodernism as a generator of new anti-Semitism*. 20/7/2009 www.zeevgalili.com/2009/07/4900
13. Haim Hazan. LEV, Tali. „The Magic of evil”, face-Culture S.

Recențent:
Lilia GÎRLA,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

VULNERABILITĂȚI ȘI AMENINȚĂRI DE NATURĂ RELIGIOASĂ ÎN MEDIUL DE SECURITATE PUBLICĂ: ASPECTE CRIMINOLOGICE

Alexe JEFLEA,
doctorand (USM)

This article is dedicated to some criminological aspects which are linked to the identification of the religious vulnerabilities and threats in the sphere of public security. The purpose of this research is the establishing of the standpoint of the religious phenomenon in perpetrating of religious offences in the sphere of public security, and, as a consequence, in prevention of criminality by means of identification of religious dimensions of the conflicts (confessional, ethnical, attempts of religious fundamentalism, religious extremism; religious terrorism), including armed conflicts; proving of the fact that exercising of aggressive proselytism constitutes the fundamental condition in diffusion of the extremist ideology, which can induce in an intermediate way to the religious disagreements. In order to attain the most advance result there have been analyzed the concept of religion, its functions, the principal forms of its expression, there have been elucidated the specific features of the religious sects that in comparison to the traditional religious confessions have the biggest rate in generating the religious fanaticism and, as a result, the extremism; there have been demonstrated that the abusive proselytism constitute a fundamental condition in development of religious extremism and terrorism. As a consequence, in order to ensure the criminologists with some explanatory rules, there have been synthesized the principal forms of the abusive proselytism which can be situated at the basis of the criminal offences with religious character.

Keywords: religion; proselytism; religious confessions; criminal offences with religious character; religious fundamentalism; religious extremism; religious terrorism; religious fanaticism; public security; extremist ideology, religious conflict.

Factorul religios este folosit ca vehicul pentru acțiuni ce pot destabiliza starea de securitate. Gradul ridicat de inamicitate între grupări religioase sau etnoreligioase dintr-un stat, din state diferite sau din provincii ale unor state diferite poate stimula și agrava conflictele religioase.

Ce este religia?

Cuvântului religie îi sunt asociate două etimologii latine:

– Una este cea derivată din verbul *relegere* (a reveni în urmă prin lectură, cuvânt, gândire, a reculege), care sugerează legătura cu trecutul, cu o tradiție. Religia devine astfel aducerea aminte a unui trecut, actualizare permanentă a acestuia.

– Cealaltă etimologie provine din *religare* și are sens de „a lega”, „a fixa”, așa cum se întâmplă în multe regiuni ale lumii: religia unește, construiește și fundamentează liantul (coeziunea) social(ă). Coeziunea socială – care pe lângă componența religioasă dispune și de aportul limbii, al tradiției istorice și al atașamentului de un anumit teritoriu. Rezultă de aici o cultură comună, modele și norme de comportament unitare [1].

Trebuie să luăm în considerare că cealaltă etimologie a cuvântului provine din *religare* și are sens de „a lega”, „a fixa”, lucru ușor de observat în multe regiuni ale lumii: religia unește, construiește și fundamentează coeziunea socială care, pe lângă componența religioasă, dispune și de aportul limbii, al tradiției istorice și de atașamentul de un anumit teritoriu. Religia poate însemna principii morale, rituri, dar și moduri de a gândi, de a se raporta și/sau de a trăi sacrul în cadrul

unui grup specific, deci înseamnă un anumit sistem de viață pentru grupul respectiv [2].

În conformitate cu o definiție de sorginte mono-teistă, religia este recunoașterea de către om a unei puteri conducătoare supraomenești și în special a unui Dumnezeu personal îndreptățit a i se da ascultare. Interpretarea strictă a acestei definiții ar avea însă ca și concluzie nerecunoașterea religiilor politeiste.

Religia este definită ca orice sistem specific de credințe și închinare care implică adesea un anumit cod etic și o filosofare. Punctul slab al acestei definiții este acela că exclude religiile care nu practică închinarea, dar surprinde corect două componente importante ale religiei: (1) credința și închinarea într-o/la o zeitate sau zeități; (2) comportamentul etic față de alte persoane.

Definim religia prin prezența a trei elemente: dogmă ce implică adeziunea la un adevăr elevat, orientarea spre o realitate transcendentă sau spre o forță superioară; ritual ce subliniază necesitatea participării la anumite practici cu caracter religios; anumită morală ce implică un anumit număr de interdicții și obligații.

Religia asigură coeziunea socială, prin ansamblul de idei, valori și norme necesar oamenilor pentru a-și forma o identitate comună. Este liantul unui grup oferind un ansamblu de valori comune [3]. Un exemplu elocvent este religia iudaică ce a permis evreilor, trăind separați în diferite regiuni și culturi timp de secole, să-și păstreze identitatea prin idei și practici religioase comune. Întrebările în legătură cu existența umană, scopul existenței umane, își găsesc răspunsuri în religie, emoțional oferind un sens în

viață. Este de fapt și singura „instituție” socială care încearcă să rezolve aceste probleme. Religia poate avea *funcția de control social* pentru că, deseori, normele societății au la bază idei religioase. Legile, cum sunt cele ce interzic crima și furtul, capătă pe lângă forța legală și o forță morală – sursa fiind în „Cele 10 porunci” – cu legitimitate sacră. La fel, dreptul divin de exercitare a domniei la regi. În Islam, legea (sharia) își găsește sursa în Coran. Religia oferă, totodată, *sprijin afectiv și psihologic*, alinare, de care omul are nevoie pentru a supraviețui într-o lume complexă și nesigură. Acest sprijin este util în perioadele de criză, cum ar fi moartea unei persoane apropiate. Religia dă un scop morții și oferă *un ansamblu de practici rituale pentru doliu* („*priveghiul*” la creștini, „*șina*” la evrei) care au rolul de a ameliora suferința celor rămași în viață [4].

Acestea compun *elementul subiectiv* al cultului, iar dacă adăugăm *elementul obiectiv*, dimensiunea comunitară, vom defini cultul. Manifestarea cultului este forma exteriorizată a religiei și cuprinde practicile și ritualurile specifice cultului [5].

În doctrină sunt evidențiate următoarele tipuri de religie:

– *Supranaturalismul* – tip de religie ce recunoaște existența unor forțe supranaturale care influențează evenimentele umane atât în bine cât și în rău. Nu e vorba de zei sau spirite, ci de forțe supranaturale impersonale.

– *Animismul* – cu alte cuvinte, credința în prezența spiritelor în lume, acestea putând exista în oameni sau în orice ființe din lumea naturală (animale sau chiar vegetale). Spiritele pot fi invocate prin practici rituale magice. Formă religioasă caracteristică triburilor, cu precădere în Africa.

– *Teismul* – credința în existența zeilor care trebuie venerați și cinstiți. Teismul are două forme: politeism și monoteism. Dacă politeismul este credința în existența mai multor zei (de obicei, există un zeu mai puternic, un zeu al zeilor), atunci monoteismul presupune credința într-un singur zeu. De specificat că în prezent religiile monoteiste – iudaismul, creștinismul sau islamul – au împreună, un număr de adepți mai mare decât orice altă formă de religie;

– *Idealismul transcendent* – acest tip de religie se bazează pe principii sacre de idei, cu scopul perfecționării spirituale, ființei umane (budismul) [6].

În prezent, la nivel global, există un număr impresionant de religii, pe lângă cele deja consacrate – cum ar fi *iudaismul*, *creștinismul* (cu variantele sale, dintre care amintim aici catolicismul, ortodoxia și protestantismul), *islamul* (cu cele două școli majore ale sale: sunnismul și šiismul), *hinduismul*, *budismul* – existând nenumărate denominații, secte, mișcări și asociații religioase.

Fiecare religie are, în grade variate, caracteristici

ce pot fi catalogate drept pozitive și negative sau pașnice și agresive. Mai mult, există întotdeauna valori care sunt comune. Dintre principalele religii amintim aici: *Creștinismul*; *Iudaismul*; *Islamul*; *Shintoismul*; *Hinduismul*; *Budismul*; *Confucianismul* [7].

Pe lângă religiile principale există și sectele. Etimologie: lat. *secare* – a secționa, a despica, a tăia; *secedere* – separare de ceva; *sequi* – a urma (o doctrină, un profet, mod de viață, reguli), a secunda pe cineva.

Fenomenul sectar capătă, din preajma anului 1800, o tot mai mare amploare. Proliferarea sectelor este până în ziua de azi un fenomen al sferei religioase cu adânci implicații asupra bisericilor și societății. Termenul de „sectă” desemnează de obicei, cu nuanță peiorativă, grupări religioase disidente sau chiar grupări de discipoli sau adepți reuniți în jurul unui lider, învățător.

Dacă biserica privilegiază propria extindere, secta pune accent pe intensitatea vieții membrilor săi. Deci *sectele nu sunt numai o formă de manifestare a religiozității, ci și o formă de comunitate și comportament social, contestat deseori de restul societății* [8].

Din punct de vedere teologic, secta reprezintă o ruptură, o separare față de religia de origine. Trăsăturile definitorii ale comunităților sectare sunt:

1) *Disidența, abaterea de la o situație existentă și promovarea unei noi direcții și orientări*. Viabilitatea sectei este dependentă de alternativa pe care o propune la ceea ce contestă. Cel mai frecvent se contestă religia sau biserica de origine, insistându-se pe ideea că bisericile existente, în special cele oficiale, nu mai satisfac speranța de mântuire a omului contemporan, îndemnând la părăsirea acestora. Argumentele țin de fastul exagerat al celorlalte forme religioase, ceremonialul care nu respectă tiparul biblic, preoți care urmează calea, ruptura creată între ierarhi și credincioși, denaturarea textelor sacre etc.

2) *Alegerea voluntară și reciprocă*. Aderarea la o sectă se face pe bază de voluntariat și reprezintă solicitarea accesului într-o comunitate care îl poate refuza. Participarea la viața grupului implică întreruperea apartenenței anterioare, ceea ce semnifică supunerea la regulile impuse de grup prin excluderea oricărei alte conduite religioase morale sau sociale.

3) *Coeziunea de grup*. Într-un grup sectant totul este subordonat și jertfit sectei: situație materială, faimă, calități fizice și intelectuale. În raport cu restul societății, comunitatea sectantă se delimitează cu severitate. Ceilalți fac parte din „lume”, sunt impuri și prin aceasta nu se vor putea mântui niciodată.

4) *Tendința de izolare față de restul societății*, în scopul de a păstra anumite tradiții și practici abandonate în cadrul lumii civilizate.

5) *Elitism și legitimarea directă de la Dumnezeu*. Fiecare membru al sectei are convingerea că deține un rol providențial prin voința divină care îl îndrumă

în mod direct, aparținând astfel unei elite aleasă de Dumnezeu [9].

Unele secte pot avea roluri sociale negative, ceea ce duce la urmărirea și condamnarea lor (acestea profită de copii, persoane cu handicap, bătrâni, orfani, persoane nevoiașe care nu se pot apăra și a căror naivitate este speculată de către secte). Libertinajul sexual din unele comunități sectante, imoralitatea și abuzurile sexuale ale liderilor (profeți, guru, mesianici) au adus aceste grupuri în atenția poliției. Sunt condamnate și cad sub incidența legii manifestările rituale ale unor secte sau mișcări religioase care presupun mutilarea, castrarea sau aproape complet abandonata practică a sacrificiilor umane în scopul părtășiei.

Disfuncția socială cea mai frecvent discutată, caracteristică tuturor sectelor, este *fanatizarea credincioșilor*, ce poate ajunge până la alienarea morală și psihică a membrilor. Aceștia nu numai că-și abandonează modul de viață anterior, familia, serviciul, dar sunt capabili de orice sacrificiu pentru sectă sau lider, mulți fiind pregătiți pentru sacrificiul suprem la îndemnul „profetului”. *Fanatismul poate fi o caracteristică a stării de religiozitate în general*, dar el se manifestă, mai ales, în tipuri de comunități sectare cu o mare intensitate a vieții religioase. Pe suportul fanatismului religios, credincioșii pot fi folosiți în orice activitate de la dezordine socială, până la infraționalitate.

O caracteristică a vieții spirituale de astăzi rezidă în răspândirea credințelor imprecise sau „*convenabile*”, așa-numitele religii alternative. Adepții acestor credințe întâlnesc în acest fond religios individualismul „democratic”, capitalist. Așa s-ar putea explica succesul unor religii asiatice în care credințele sunt reduse la minim, rolul cel mai important fiind atribuit acțiunii asupra sinelui. Tot aici putem include practicile și religiile fără o dogmă precisă (magie, ocultism, paranormal, parareligie, parapsihologie). Astrologia, prevestirile, chiromanția, cartomanția, vrăjitoria, spiritismul au ca principal obiect „*fericirea*” subiectului (afaceri, iubire, viitor). Altă tendință actuală este de aplecare, preponderent, spre latura mistică, spirituală, ezoterică a religiilor monoteiste: marii mistici ai creștinismului, iudaismului, sufismului, islamului.

Concluzionând, putem spune că ultimele trei decenii ce au precedat trecerea în mileniul trei au fost caracterizate de identitate religioasă vizibil afirmată, religiozitate „expusă”, interesul pentru reprezentări religioase (în film, teatru, literatură). Apoi, pe măsură ce societatea modernă continuă să-și dezvolte organizarea, din ce în ce mai mult, ea imprimă din caracteristicile ei domeniului religios. Într-un fel, chiar secularismul devine matrice pentru noi religii.

De evidențiat că secularizarea este o noțiune și, totodată, o realitate strâns legată de desacralizare, fiind chiar consecința acesteia. Termenul de secularism (secularizare) vine din latinescul *saeculum*, -i (neam,

spțiță, generație, timp nedeterminat, spiritul vremii) și a intrat în terminologia internațională prin filiera franceză, desemnând un fenomen de schimbare a mentalităților în spiritul vremii sau după moda timpului, ceea ce viza direct marginalizarea și eliminarea religiosului din cotidian. Așa s-a ajuns a se înțelege prin secularizare abandonarea valorilor spirituale, în primul rând a celor sacre, și îmbrățișarea sau acceptarea acestei lumi [10].

Secularizarea produce adesea în suflete numai vid spiritual, fragmentare și însingurare, ce toate conduc rapid și eficient spre o adevărată criză spirituală și morală, o insecuritate existențială ce-i determină pe mulți să-și caute salvarea în noile mișcări religioase sau para-religioase și în tot felul de prozelitisme care nu fac altceva decât să manifeste profunda criză a lumii contemporane, criză care în mod paradoxal suscită dorul după o reală comuniune și nevoie de înnoire spirituală în acest început de mileniul III [11].

Religia poate fi un factor de stabilitate sau de *instabilitate* într-o zonă, regiune sau chiar la nivel planetar. Instabilitatea la care dorim să ne referim are în vedere, din punct de vedere evolutiv, amenințarea, riscurile, conflictul, războiul. Pentru foarte mulți oameni, religia este un mod de definire a personalității lor, dar și a apartenenței lor la o anumită comunitate, indiferent unde aceasta este localizată [12].

Astfel, în raport cu atitudinea adepților diferitelor religii și confesiuni față de problemele esențiale ale societății, activitățile religioase se pot clasifica în patru categorii: *culturaliste*; *comunitare*; *sincretice*; *fundamentaliste*. Fiecare din cele patru categorii au în comun doi factori: liderii fiecăreia se folosesc de percepțe religioase pentru a lansa mesaje „*dătătoare de speranță*” și un program de acțiune pentru eventualii adepți, ceea ce poate avea un impact politic; astfel de manifestări religioase pot tinde să aibă caracter opus, liderii lor dorind să câștige avantaje de pe urma unor vechi nemulțumiri ce pot fi manipulate în stări conflictuale actuale.

Conflictele religioase rareori se prezintă în formă pură. În cele mai multe situații, scopurile, obiectivele, formele de materializare ale conflictelor sunt complexe, factorul religios fiind preponderent sau nu.

În cazurile în care apartenența la o religie devine element esențial sau important de identificare a unui grup social (în special a identității naționale), conflictele politico-militare au caracter religios pregnant sau preponderent; și în situația în care grupuri sociale defavorizate în cadrul unor societăți se identifică cu o religie, conflictele violente dintre „favorizați” și „defavorizați” iau forma conflictelor religioase.

În societățile cu nivel redus de maturizare a națiunii moderne, religia oferă susținere ideologică pentru realizarea unor platforme politice în vederea realizării unor coeziuni statale sau regionale (acolo unde pre-

domină încă structurile tribale și de clan). Pe de altă parte, anumite grupuri politice internaționale recurg la religie pentru a-și legitima programele și acțiunile „antimondialiste” și „antiimperialiste”.

Una din cele mai caracteristice mișcări din ultimele decenii (începând cu anii 70) este dezvoltarea unui nou gen de religiozitate. În majoritatea religiilor lumii, această mișcare este numită „fundamentalism”. Spiritualitate cu accent politic, fundamentalismul e caracterizat de o viziune acut literală și intolerantă. Fundamentalistii luptă pentru abolirea legalității avortului și pentru strictete în conduita morală [13]. Activitățile *fundamentalismului religios* au ca scop reformarea societății conform principiilor religioase, schimbarea legilor, moralității, a normelor sociale și uneori chiar și a structurii politice a țărilor.

Fundamentalistii își desfășoară activitatea în centre cu populație densă sau în apropierea acestora și: caută să creeze un tip de societate tradițională mai puțin occidentalizată; luptă împotriva guvernelor pentru că jurisdicția acestora acoperă arii pe care fundamentalistii le văd integrate în construirea societății dorite, incluzând aici sistemul educațional și aparatul polițienesc; luptă totodată împotriva membrilor unor religii percepute de ei ca „rele”, sau chiar satanice.

Fundamentalistii creștini se grăbesc să-i condamne pe cei socotiți „păgâni”, „dușmani ai lui Dumnezeu”. Mult mai cunoscute sunt însă mișcările fundamentaliste din lumea musulmană. Fundamentalistii musulmani au răsturnat guverne, au comis asasinat sau au amenințat cu pedeapsa cu moartea „inamicii Islamului”. Fundamentalistii evrei s-au stabilit în Teritoriile Ocupate din Gaza și Cisiordania cu scopul de a-i îndepărta pe locuitorii arabi chiar și prin folosirea forței, fiind convinși că astfel înlesnesc venirea lui Mesia. În toate formele sale ***fundamentalismul este o credință extrem de restrictivă.***

Precizăm că *fundamentalismul religios* nu este o mișcare extremistă, cum se crede adesea. Dacă neoterorismul se particularizează de fundamentalismul islamic clasic tocmai prin impactul mediatic pe care este capabil să-l realizeze, prin potențialul de intimidare și de inducere în eroare de care dispune, cel din urmă este îndreptat împotriva „necredincioșilor”. Pe de altă parte, fundamentalismul apare ca o ideologie militantă, care implică și acțiuni politice. Astfel, mișcările fundamentaliste s-au transformat în partide politice din care s-au desprins fracțiunile armate. Poziția acestor grupări s-a schimbat în funcție de interesele de moment [14]. Extremismul fundamentalist s-a transformat într-un pericol transnațional, iar radicalii religioși dispun de bani, arme, mijloace de comunicare ultramoderne, mii de adepți și o tot mai mare priză la populația sărăcită [15].

Dacă extremismul religios se proliferază în săvârșirea infracțiunilor motivate de ură religioasă,

atunci fundamentalismul religios ca atare nu constituie nici ideologie extremistă, nici teroristă. La baza extremismului religios se poziționează stârnirea discordiei religioase. Sintagma „*extremism religios*”, fiind o noțiune criminologică și politică, nu se întâlnește în nicio normă a Codului penal din Republica Moldova.

În opinia noastră, *extremismul religios* constituie atitudinea sau doctrina unor curente religioase ori pseudoreligioase, care, pe bază de teorii, idei sau opinii extreme, caută, prin măsuri violente sau radicale, să impună programul lor cu scop de schimbare, prin violență, a bazelor regimului constituțional și violarea integrității statului; subminarea securității statului; uzurparea puterii de stat sau a calităților oficiale; crearea de formațiuni armate ilegale; desfășurarea activității teroriste; provocarea urii religioase; umilirea demnității personale; provocarea dezordinilor în masă; comiterea faptelor de huliganism sau a actelor de vandalism pe motive de ură sau dușmănie religioasă; precum și propagarea exclusivismului, superiorității sau a inferiorității cetățenilor după criteriul atitudinii lor față de religie sau după criteriul religiei.

Atitudinea pozitivă exprimată față de organizații extremiste și personalități din epocile apuse în limitele unui discurs istorico-științific nu constituie formularea ideilor extremiste [16].

Precizăm că extremismul religios stă la baza terorismului religios, el servind o precondiție a acestuia. Iată de ce ignorarea fenomenului de extremism poate tolera și contribui la dezvoltarea și răspândirea terorismului.

Ideologia extremistă promovează atitudini sau doctrine ale unor curente religioase, pseudoreligioase care, pe bază de opinii extreme, caută, prin măsuri violente sau radicale, să impună programul lor. Ura religioasă este un factor de bază în desfășurarea activității teroriste, iar terorismul religios se consideră a fi cel mai periculos, în contextul spălării creierelor viitorilor candidați la grupările teroriste, precum și al îndoctrinării religioase.

Așadar, ***terorismul religios*** este o ideologie bazată pe ura religioasă camuflată sub egida îndoctrinărilor religioase sau pseudoreligioase ce constă în violență (*folosirea sistemică și planificată a forței ori a amenințării cu aceasta*) și practica de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale.

Orice activitate teroristă cu conotație religioasă este desfășurată în două etape:

1. Etapa de prelucrare informațională. Prin metode prozelite persoanei i se formează anumite setări, viziuni, idealuri, stereotipuri de comportament etc. Punctul final al acestei etape este crearea unui „*produs uman*” care se pregătește psihologic pentru a acționa, cu alte cuvinte, persoana se educă într-un

anturaj favorabil, unde o astfel de ideologie religioasă este percepută ca una acceptabilă și necesară. La etapa de prelucrare informațională prin intermediul metodelor și tehnicilor, inclusiv psiholingvistice prozelite, se creează un scop final, persoana supusă unor astfel de manipulări informaționale percepe obținerea acestui scop ca unica ieșire din situație, ea devine fanatică și obsedată de această idee. În majoritatea cazurilor, se impune ideea conform căreia cei care vor lupta pentru „adevăr” vor fi cei mai fericiți, iar obținerea acestui scop va aduce libertate, prosperare, bucurie și mulțumire sufletească.

2. Etapa de implementare sau etapa activă. Persoana „prelucrată informațional” acționează nemijlocit sub imperiul ideologiei religioase proaspăt formată. La această etapă, persoana săvârșește actele de terorism religios, iar comportamentul se justifică prin raționalizarea lui acceptată anterior.

Extremismul corespunde etapei informaționale când persoana se prelucrează informațional. Putem spune că activitatea extremistă anticipează activitatea de terorism, o determină. Nu în toate cazurile desfășurarea activității extremiste poate să crească într-o activitate de terorism, dar este un fundament sigur pentru apariția fenomenului criminalității teroriste.

Grupurile fundamentaliste și culturaliste au ca proprie rațiune de existență o antipatie profundă la adresa guvernelor existente; grupurile comunitare și sincretice, pe de altă parte, au un caracter difuz, cel mai adesea în medii rurale, concentrându-se asupra problemelor prin ajutor reciproc, nu prin opunerea la politicile guvernamentale [17].

Există, desigur, factori ce predispun către violență, inclusiv în nucleul de valori, atitudini acțiuni și credințe ale religiei, cum ar fi:

1) Ideea de „Popor Ales” care poate induce credincioșilor un grad ridicat de autojustificare ce poate duce la apariția unor concepte precum „Război Sfânt” sau „Război Justițiar”. Pe de altă parte, ideea „Poporului Ales” poate genera forme de izolare față de restul lumii pentru simpla motivație că „Poporul Ales” este prea bun pentru această lume barbară, care nu merită nici măcar să fie influențată sau dominată.

2) *Misionarismul agresiv.* Aici trebuie făcută diferența între a fi aderent al unei religii considerată dreaptă și meritând a fi răspândită și împărtășită și altora și a te considera executantul unei comenzi divine de a-ți răspândi credința, mai ales prin camuflarea mesajului, prin folosirea abilității a „momelii”.

Religia, în anumite situații, poate deveni o sursă de conflict armat. *Condițiile suficient necesare pentru transformarea religiei în factor de generare a conflictelor armate* pot fi: existența într-un spațiu, la un moment dat, a unor puternice discriminări religioase; combinarea discriminărilor religioase cu cele etnoculturale și politice și cu decalajele economico-sociale;

prozelitismul religios agresiv și violent; fundamentalismul religios, cu precădere, islamic etc.

Factorii care stimulează și agravează conflictele religioase includ: polaritatea sistemului politic (cristalizarea și funcționarea unei puteri centrale omnipotente și exclusiviste); instituții politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncționale; gradul slab de materializare a coerenței social-economice, diferențe de status; slăbiciunile regimului democratic, ale societății civile și anemica dezvoltare a spiritului public; un grad ridicat de inamicizie între grupările etnoreligioase, între frontierele unui stat, între state sau între provincii din state diferite; orizonturi de așteptare lipsite de realism ale unor grupuri religioase ori etnoculturale și religioase, cu percepții nejuste ale oportunităților și amenințărilor; degradarea sau prăbușirea așteptărilor unor grupuri etnoculturale și religioase; intervenții externe (armate, politice, religioase, teroriste, fundamentaliste) în state sau complexe regionale de securitate; tradiția istorică; voința de conflict a puterii sau a grupurilor sociale, etno-culturale și religioase. În mediile academice se discută frecvent dacă voința de conflict trebuie introdusă sau nu în categoria condițiilor necesare declanșării conflictelor.

Factori inhibitori: regim politic democratic, pluralism etnic, religios și cultural; putere centrală democratică și administrație publică eficientă; spirit public dezvoltat, societate civilă maturizată, coerență social-economică; status social stabil; grad scăzut de inamicizie între grupurile sociale din stat și dintre state; tradiția istorică; lipsa voinței de conflict.

Conflictele armate cu caracter religios pot fi caracterizate în funcție de următoarele criterii:

a) *Scopuri și obiective:* pur religioase (cazuri izolate, întâlnite, în special, în interiorul unor arii cultural-religioase relativ unitare – în lumea islamică, de pildă, sau în zone în care se confruntă grupuri unitar-etnice, dar antagonist-religioase); etnoculturale, etnopolitice și religioase (sunt predominante). De cele mai multe ori se vizează: obținerea egalității etnoreligioase; obținerea independenței politice, exprimată de o ideologie religioasă; edificarea unei societăți și a unui stat fundamentalist religios; susținerea unor „revoluții religioase” (islamică) și combaterea „noilor imperia-lisme” prin mijloace teroriste și de altă natură.

b) *Forme de conflict:* acțiuni paramilitare, inclusiv de tip gherilă sau „intifada”; acțiuni de tip terorist (intern și internațional); război etnoreligios clasic; acțiuni combinate (gherilă, terorism, război etnoreligios clasic).

c) *Timp și spațiu:* în mediul rural, urban sau în ambele; pe spații strict limitate, în interiorul unui stat; pe spații largi, pe teritoriul mai multor state, la nivel regional sau global; limitate în timp; nelimitate în timp.

d) *Gestionarea conflictelor:* gestionarea politică internă, însoțită de reforme democratice (eficientă);

gestionarea politico-militară internă, preponderent violentă (ineficientă); internaționalizarea conflictelor și gestionare internațională, cu mijloace politice sau politico-militare, inclusiv prin operații de pace [18].

Interpretarea incorectă a ideilor religioase precum și propagarea acestora, în special sub forma de prozelitism abuziv, a devenit o amenințare gravă pentru securitatea publică atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

Prozelitismul abuziv a devenit o condiție fundamentală în dezvoltarea extremismului și a terorismului religios. Trebuie să reținem că în ultima perioadă de timp grupările infracționale devin tot mai periculoase datorită faptului că ocupă o importantă poziție geostrategică; grupările criminale au acces nelimitat la tehnologii informaționale și pot angaja experți în diferite domenii, inclusiv în domeniul manipulării în masă prin intermediul religiei; evoluția tot mai puternică, din punct de vedere financiar și informațional religios, a grupărilor infracționale, prin racordarea acestora la rețelele internaționale de crimă organizată.

Indiferent de proveniența și tipul acesteia, concluzionăm că *religia are o putere excepțională de motivare*. Prin religie, nu o singură dată, liderii unor organizații teroriste și-au justificat atacurile, punându-le îndeosebi pe seama „*voinței Domnului*”.

Acțiunile de prozelitism stârnesc discuții controversate între adepții diferitelor confesiuni. S-a observat că o persoană atrasă în sectă devine imediat reticentă tradițiilor naționale, culturale și religioase autohtone. De asemenea, la prozeliți apare xenofobia religioasă și o psihologie cu tentă de violență. În majoritatea cazurilor, adepții lui se izolează, întâi de toate de familie, de prieteni și apoi de societate.

Conform opiniilor formate în societate, prozelitismul contemporan duce la perturbarea sistemului religios, constituit istoricește, neaducând nimic nou și nefiindu-i superior sub aspect moral-teologic. Unele postulate teologice ale noilor confesiuni implică manifestări sociale negative, cum ar fi: refuzul de a satisface serviciul militar și cel de a apela la transfuziile de sânge, fie ca pacient, fie ca donator.

Subliniem importanța respectării pluralismului și a toleranței între diferitele grupuri religioase. Astfel, membrii cultelor trebuie să se respecte reciproc, să respecte legile țării, să cultive bune relații pentru înaintarea credinței lor și atingerea obiectivelor religio-morale, culturale etc., în așa fel încât să se evite prozelitismul agresiv practicat de membrii cultelor de tip extremist și fundamentalist.

Normele internaționale nu protejează orice act motivat sau inspirat de o religie sau credință. Aceasta, de exemplu, nu protejează prozelitismul necorespunzător, cum ar fi oferirea avantajelor materiale sau sociale

sau aplicarea presiunilor necorespunzătoare, cu scopul de a obține noi membri pentru o Biserică.

În opinia noastră, *prozelitismul abuziv* reprezintă o încercare de a influența conștiința religioasă a unei persoane prin violență sau abuz de autoritate. Într-adevăr, în cazul prozelitismului se calcă în picioare darul libertății omului, și se subminează și limitează personalitatea. Propovăduirea religioasă nu poate fi efectuată forțat sau prin metode necinstite cu folosirea minorilor și a persoanelor cu dizabilități.

Prozelitismul ca fenomen criminologic reprezintă orice tentativă directă sau indirectă (camuflată) de influențare exersată asupra unei alte persoane care împărtășește convingeri religioase diferite în scop de a-i submina credința, săvârșită în orice formă, cum ar fi asistența sau promisiunea de asistență, sau acordarea unui suport moral ori a unui ajutor material, prin metode frauduloase sau prin obținerea avantajelor ca urmare a folosirii de către făptuitor a lipsei de experiență, credulității, necesității, nivelului redus de inteligență sau naivității victimei.

Pornind de la studierea literaturii de specialitate, am identificat următoarele forme de prozelitism, stabilirea cărora poate servi un bun suport metodologic în procesul de prevenire și combatere a infracțiunilor cu caracter religios, în special a celor care implică practici interzise de prozelitism abuziv:

1. colaborări suspecte de corupție cu unele autorități locale (spre exemplu, amplasarea de case de rugăciune fără autorizație etc.);
2. distribuirea gratuită de broșuri, pliante, cărți (ediții integrale sau fragmentare), alte materiale de propagandă cu titlu gratuit prin saloane din spitale, săli de conferință, stații de autobuse sau feroviare, inclusiv vizite celebre pentru studii „gratuite” ale scriitorilor sfinți la domiciliu etc.;
3. „vindecări” divine, care uneori eludează știința medicală, în special recuperarea în cadrul unor tabere de vară, unde vin diverși *vindecători*;
4. atacuri la adresa altor religii;
5. atragerea membrilor familiilor și cunoscuților, în special, a copiilor și tinerilor;
6. atragerea adepților prin muzică (unele genuri rock și formații);
7. folosirea de semne și simboluri specifice;
8. relații cu străinătatea (campanii organizate peste hotare; invitarea adepților străini pentru schimb de experiență; organizarea cursurilor gratuite de limba engleză; oferte de job-uri în străinătate);
9. oferte financiare sau materiale (oferirea de burse tinerilor studioși: conservator, medicină etc.; „ajutoare” materiale (alimente, bani, lemne și alte bunuri) și implicarea în proiecte sociale; oferirea cadourilor cu prilejul diferitelor sărbători etc.);
10. organizarea de concerte și spectacole gratuite, prozelitismul cu ținte precise: personalități publi-

ce, mai cu seamă din lumea show-biz; organizarea de congrese pe stadioane; alte locuri publice unde poate să se prezinte un număr nedeterminat de persoane;

11. predica necesară prin misionari bine pregătiți, tineri, elegant îmbrăcați, cu ecusoane în piept etc.

În același timp, ținem să precizăm că prozeletismul abuziv are loc pe parcursul a trei etape:

I) Etapa de convertire (înrolare, căutare, invitare) potențialilor adepți ai unei secte, mișcare sau organizație religioasă ori pseudoreligioasă;

II) Etapa de activitate propriu-zisă a adeptului în cadrul acestui cult;

III) Etapa de părsire a cultului.

Practici de prozeletism abuziv devin tot mai agresive la cea de a II-a și cea de a III-a etape. Pentru a menține dominarea și subordinea în cadrul grupului, liderii cultelor religioase sau pseudoreligioase recurg la practici abuzive, uneori chiar amorale și ilegale care contravin nu doar legislației în vigoare, dar bunului simț omenesc. Scopul unor astfel de tehnici este ținerea unei persoane în frică și, prin urmare, manipularea acesteia.

Le vom aduce cu titlu de exemplu: îndoctrinarea severă; supunere maximă cerută adepților; abstenență; rugăciune; control asupra adepților: mutarea cu domiciliul se face numai cu scrisoare de recomandare; adepții sunt amenințați cu moartea („accidente”), dacă divulgă secretele grupării sau o părăsesc; iertarea păcatelor se dă condiționat de răspândirea publicațiilor; interzicerea căsătoriilor mixte, ci numai cu convertirea prealabilă a soțului/soției; crearea microgrupurilor profesionale; școlilor particulare; interzicerea transfuziilor de sânge, a altor tratamente medicale, vaccinuri, transplanturi; refuzul apărării patriei; nerespectarea drapelului, imnurilor; refuzul exercitării dreptului la vot; izolarea socială, refuzul contactelor cu cei care nu sunt adepții acestui cult în afara întâlnirilor prozeletiste; acuzații de posedare demonică a tuturor organizațiilor religioase, sociale, politice, naționale și internaționale; restricțiile alimentare; refuzul asistenței sanitare; restricții: TV, PC (doar pentru membri); folosirea lor pentru publicitate; profanarea de morminte, realizarea de sacrificii animale sau chiar umane; practicarea promiscuității, vieții comunitare în colonii (ferme); sinuciderea în masă a adepților; încurajarea (inclusiv prin stupefiante) să viseze, să danseze, să cânte, să interpreteze texte apocaliptice; unele semnale de violență, predici imorale; consumul drogurilor și răspândirea otrăvurilor etc.

Totodată, specificăm că învățăturile spirituale pure nu constituie prozeletism, chiar și în cazul în care se vor dezvălui și se vor arăta erorile unor altor religii, precum și în cazul ademenirii posibililor ucenici de partea ei, care își abandonează religiile originale potrivit propriei lor voințe, pentru că învățătura spirituală de fapt se efectuează în mod liber și fără obstacole.

În afara acestor învățături spirituale care pot fi prezentate liber, orice tentativă de a determina ucenicii unei alte religii dominante prin intermediul unor metode ilegale sau amorale constituie prozeletism.

Referințe:

1. Paul A.Gh. Fenomenul actual al secularizării și posibilității lui depășire. În: *Revista Catedrei de Teologie Ortodoxă și Asistență socială. „Studia Universitatis Septentrionis”*, *Theologia Orthodoxa*, 2009, anul I, nr.2, iulie-decembrie. Baia Mare: Editura Universității de Nord, 2009, p.5-20.

2. Burahna C. *Rolul religiei – conflicte religioase*. <https://ru.scribd.com/doc/102923981/ROLUL-RELIGIEI-Conflicte-Religioase> (vizitat: 01.11.2016).

3. Pomian Șt. Participarea naturii la descoperirea și manifestarea sacralului și la liturghisire. În: *Revista Catedrei de Teologie Ortodoxă și Asistență socială. „Studia Universitatis Septentrionis”*, *Theologia Orthodoxa*, 2009, anul I, nr.2, iulie-decembrie. Baia Mare: Editura Universității de Nord, 2009, p.111-133; Clement Ol. Note asupra „teologiei istoriei” la Sfântul Irineu al Lugdunului. *Ibidem*, 2009, p.255-278.

4. *Securitatea națională și religia*. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_nationala_si_religia.pdf (accesat: 30.12.2016).

5. Ioan Paul al II-lea. *Theologia Oecumenica: Familiaris Consortium*. În: *Revista Catedrei de Teologie Ortodoxă și Asistență socială ...*, 2009, anul I, nr.2, iulie-decembrie, p.169-186.

6. *Securitatea națională și religia*. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_nationala_si_religia.pdf (accesat: 30.12.2016).

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*.

10. Paul A.Gh. *Op.cit.*

11. *Ibidem*, p.5-20.

12. Burahna C. *Op.cit.*

13. *Securitatea națională și religia*. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_nationala_si_religia.pdf

14. Andreescu A., Radu N. *Organizațiile teroriste: conceptualizarea teoriei versus securitatea europeană*. București: TIMPOLIS și Editura „M.I.R.A.”, 2008. 196 p.

15. *Ibidem*, p.16.

16. Зеленина О.В., Суслонов П.Е. *Методика выявления признаков экстремизма. Процессуальные исследования (экспертизы) аудио-, видео- и печатных материалов (Научно-практическое пособие)*. Екатеринбург: Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Уральский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации», 2009, с.7-8.

17. *Securitatea națională și religia*. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/securitatea_nationala_si_religia.pdf

18. *Ibidem*.

Recenzent:
Lilia GÎRLA,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

DOCTRINA CLAUZEI *REBUS SIC STANTIBUS* (Efectul schimbării esențiale a circumstanțelor asupra validității tratatelor)

Augustina ȘIMAN,
doctorand, lector (USM)

Rebus sic stantibus represents a theory according to which a substantial change of the circumstances that were involved in concluding a treaty may lead to the ending of the treaty or, at least, affect its juridical power. History knows multiple examples in which this clause was invoked, but the aim of this paper is to analyze the most representative ones in order to elucidate the effect of changing the circumstances on the validity of an international treaty.

Keywords: international treaty; *rebus sic stantibus*; parties will; fundamental change of circumstances; diplomatic practice; legal effect; analysis of international practice.

Rebus sic stantibus reprezintă teoria potrivit căreia o schimbare esențială, în circumstanțele care au fost luate în vedere sau în considerațiunea căroră un tratat a fost încheiat, poate să atragă caducitatea acestui tratat sau, cel puțin, să-i afecteze forța obligatorie. În același sens, clauza *rebus sic stantibus* are la bază ficțiunea că orice tratat include implicit o clauză asupra perpetuării neschimbate a împrejurărilor (*omnis conventio intellegitur rebus sic stantibus*) [1].

Problema validității tratatelor în momentul intervenirii unei schimbări fundamentale și neprevăzute a circumstanțelor a fost abordată de diverși doctrinari, fie ca temei de revizuire (modificare) a tratatului, fie ca temei de încetare a acestuia.

Dacă e să facem o mică incursiune istorică, H. Grotius, influențat de rigorile dreptului roman al contractelor, nu a văzut nicio excepție legitimă pentru partea dezavantajată în urma schimbării circumstanțelor în lumina căroră a fost încheiat contractul și insista asupra obligației îndeplinirii complete a condițiilor din tratat [2]. E. de Vattel, în schimb, a pledat pentru recunoașterea clauzei *rebus sic stantibus*, în condiția faptului că un astfel de tratat (valabil în noile circumstanțe) ar fi „fatal” pentru una dintre părți, prejudiciindu-l, sau ar avea ca și efect neglijarea datoriei suverane a statului față de cetățenii săi [3].

Practica diplomatică a înregistrat, în secolul al XVIII-lea, două situații în care a fost aplicată această clauză, fiind și cele mai timpurii exemple: în primul este vorba despre regele Frederik II al Prusiei care a introdus expres, în Tratatul de neutralitate încheiat cu orașul Breslau în 1741, prevederea conform căreia tratatul era valid doar atâta timp cât situația existentă la data încheierii tratatului va rămâne neschimbată – după câteva luni, situația schimbându-se, l-a abrogat și a invadat orașul (clauza în speță este calificată de unii doctrinari și ca *model de clauză abuzivă*); al doilea exemplu se referă la invocarea făcută de Maica Tereza cu prilejul Tratatului de la Aix la Chapelle în 1748, când a vrut să aibă invalidată soluția teritorială din Tratatul (Concordatul) de la Worms [4], pe care o considera prejudiciabilă, invocând modificări de circumstanțe.

Din istorie reies cazuri în care, conform practicii, clauza *rebus sic stantibus* nu a autorizat o rupere directă și unilaterală a tratatului, fiind necesară intervenția unui acord suplimentar între părți, care să constate modificarea împrejurărilor sau, în lipsa acestuia, o decizie arbitrală sau judiciară. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie Nota Verbală a Rusiei nr.19 din 31 octombrie 1870, prin care aceasta notifica celelalte puteri că ea nu se mai considera legată de art. II, 13 și 14 ale Tratatului de la Paris (semnat la 31 martie 1856) prin care se neutraliza regiunea Mării Negre și se limita forța Rusiei [5]. Este necesar de subliniat faptul că, în acest caz, Rusia a invocat în calitate de motiv de denunțare unilaterală a tratatului încălcări comise de celelalte părți ale prevederilor lui și schimbarea circumstanțelor existente în momentul încheierii. În urma acțiunilor Rusiei, a fost organizată o conferință la Londra cu toate părțile la tratat, drept rezultat al căreia a fost întocmit un nou tratat, conform cerințelor Rusiei. La aceeași conferință, toate părțile au semnat un Protocol prin care au stabilit un principiu de drept internațional public prin care nicio națiune nu putea fi scutită de obligațiile care reies dintr-un tratat, fără consimțământul celorlalte părți la tratat și după încheierea unui acord suplimentar. Rusia a acționat în conformitate cu teoria clauzei *rebus sic stantibus*, dar nu toate statele din acea perioadă i-au recunoscut legalitatea acțiunii.

În lumina prevederilor aceleiași clauze, un exemplu important îl constituie Tratatul de la Frankfurt, semnat în 1871, după încetarea ostilității dintre Franța și Germania. Conform prevederilor acestuia, cetățenilor fiecăreia dintre părți trebuia să le fie permis accesul liber și alegerea reședinței în una dintre cele două țări, și să le fie oferit tratamentul (clauza) națiunii cele mai favorizate. Cu toate acestea, mai târziu, Germania a stabilit condiții extrem de oneroase și de împovărătoare referitoare la intrarea și stabilirea reședinței cetățenilor francezi în Alsacia și Lorena [6]. Acțiunea a fost fundamentată pe schimbarea împrejurărilor (circumstanțelor), mai exact vorbind: presupusa complotare antigermană atât în Franța, cât și în Alsacia și Lorena. Aceste schimbări, au „justificat” Germania să

ignore obligațiile consfințite în tratat, ca o modalitate de protejare a propriei statalități [7]. În același sens, Germania și-a argumentat decizia și prin prisma prevederilor art. 62 al Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (23 mai 1969), complotul reprezentând o schimbare fundamentală a împrejurărilor, care a intervenit în raport cu cele existente în momentul încheierii tratatului.

În ceea ce privește practica judiciară, se subliniază faptul că nu există nicio hotărâre pronunțată de un organ jurisdicțional care să respingă clauza *rebus sic stantibus* ori să pună în discuție justificarea ei (în relațiile internaționale) [8]. În același sens, pot fi exemplificate următoarele poziții ale Curții Internaționale de Justiție în problema efectului schimbării de circumstanțe asupra tratatelor: în două dintre deciziile sale, din 1973, în *Fisheries Jurisdiction Cases*, între Regatul Unit și Islanda [9], și între Republica Federală Germania și Islanda, Curtea a statuat destul de precis faptul că: „dreptul internațional admite că o modificare fundamentală a circumstanțelor care au determinat părțile să accepte un tratat, dacă aceasta a rezultat într-o transformare radicală a întinderii obligațiilor impuse de ea, poate, în anumite condiții, să ofere părții afectate un temei pentru invocarea încetării sau suspendării tratatului” [10].

Acest punct de vedere corespunde, în mod esențial, cu prevederile art. 62 pct. 1) al Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969, conform căreia: *O schimbare fundamentală a împrejurărilor, care a intervenit în raport cu cele existente în momentul încheierii unui tratat și care nu fusese prevăzută de către părți nu poate fi invocată ca motiv de a pune capăt tratatului sau a se retrage din el, afară numai dacă (i) existența acestor împrejurări a constituit o bază esențială a consimțământului de a se lega prin tratat și (ii) această schimbare a avut ca efect transformarea radicală a naturii obligațiilor care rămân de executat în virtutea tratatului.*

Cu referire la practica Curții de Justiție a Americii Centrale, este de menționat că aceasta s-a ocupat, în 1916, de efectele schimbării împrejurărilor asupra unui tratat, în diferendul de frontieră dintre Costa Rica și Nicaragua. Cu referire la acest caz, Curtea a fost de părere că așa-zisul Tratat Canas-Jerez, care stabilea frontiera dintre cele două state, „și-a păstrat în întregime forța sa angajantă până în prezent... datorită naturii însăși a stipulațiilor sale, care sunt cu un caracter permanent”. Curtea a refuzat, prin urmare, să aplice clauza *rebus sic stantibus* unui tratat de frontieră. Ulterior, Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, din 23 mai 1969, avea să consfințească faptul că *o schimbare fundamentală a împrejurărilor nu poate fi invocată ca motiv pentru a pune capăt tratatului sau a se retrage din el dacă este vorba despre un tratat care stabilește o frontieră* (art. 62 pct. 2) lit. a) din Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor).

Cu referire la **natura juridică** a clauzei *rebus sic stantibus*, există câteva repere de analiză pe care le vom elucida în cele ce urmează.

Dacă statele, în general, nu pun la îndoială existența acestei clauze ca una dintre instituțiile dreptului internațional public, situația nu este tot atât de clară și în ceea ce privește condițiile, în care se poate recurge la schimbarea de circumstanțe, pentru ca un tratat să fie abrogat. Cea mai veche opinie, pe marginea acestui subiect, aparține lui Thomas d’Aquino și pornește de la noțiunea de „condiție implicită”. Autorul susține că deși nu este inserată în mod expres și explicit, clauza există sub forma unei condiții tacite pe care părțile contractante o au în vedere, la încheierea tratatului. Astfel, clauza *rebus sic stantibus* se subînțelege în orice tratat.

În afară de această teorie, în literatură s-a mai vorbit fie despre o clauză *rebus sic stantibus* care ar exista în tratat prin efectul dreptului care ar opera automat, fie despre faptul că principiul ar constitui o regulă obiectivă de drept, aplicându-se însă nu în mod automat, ci trebuind să fie invocată [11].

O altă doctrină este mai recentă și radical opusă celor două menționate anterior. Aceasta vede o regulă obiectivă de drept internațional public în caluză *rebus sic stantibus*, prin care părților contractante le este recunoscută libertatea de a invoca regula, independent de stabilirea intenției lor la încheierea tratatului. Conform acestei doctrine, în dreptul internațional există o regulă cu o valoare generală, care operează independent de acordul părților la încheierea tratatului, care, în cazul schimbării radicale de circumstanțe existente în momentul încheierii tratatului, autorizează pe oricare dintre părți să înceteze tratatul. Prin urmare, clauza *rebus sic stantibus* capătă valoarea unei reguli de drept internațional care guvernează domeniul tratatelor. Această doctrină și concept analitic a fost îmbrățișat în proiectul Comisiei de Drept Internațional și, într-un final, a fost consfințit în Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor.

Curtea Internațională de Justiție, inclusiv, a recunoscut clauza *rebus sic stantibus* ca fiind o regulă obiectivă de drept internațional, declarând în *Fisheries Jurisdiction cases* că art. 62 al Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor „poate în multe privințe să fie considerat ca o codificare a dreptului internațional cutumiar existent la problema încetării unei relații convenționale pe baza schimbării circumstanțelor”.

Există o multitudine de teorii curioase în această materie, dar vom explica-o pe cea mai veridică teorie, conform căreia instituția clauzei *rebus sic stantibus* este asociată cu drepturile fundamentale ale statelor. În acest sens, poate fi exemplificat dreptul la autocoservare al statelor (*preservation*) care, imperativ, cere ca executarea unui tratat să nu depășească anumite limite, iar în cazul în care aplicarea lui pune în pericol existența

statului, atunci tratatul trebuie să fie lovit de nulitate. Această opinie a fost enunțată de Vattel în 1927.

Dacă e să analizăm **domeniul de aplicare** a clauzei *rebus sic stantibus*, per general, este considerat faptul că aceasta operează doar în tratatele încheiate pe durată nelimitată, or în cauza *Decretes de nationalite* [12], guvernul francez a susținut că tratatele încheiate pe durată nelimitată sunt oricând supuse încetării în baza clauzei *rebus sic stantibus*. Totodată, se consideră, de către unii doctrinari, că această clauză se aplică, mai des, normelor internaționale de natură politică, în detrimentul altor norme de drept internațional.

Acest fapt nu poate fi considerat totuși ca prezentând o veridicitate juridică deplină, or este mult mai judicios să afirmăm faptul că „schimbarea fundamentală a circumstanțelor” – o condiție obligatorie a existenței clauzei, trebuie să fie dificil sau aproape imposibil de prezis și să nu depindă de voința părților. Altminteri, un tratat încheiat prin admiterea posibilității schimbării de circumstanțe și, prin urmare, încetat în viitor, reprezintă o dovadă clară a consimțământului viciat al părții care insistă asupra încheierii acestuia și este vorba despre o conduită frauduloasă a acelei părți sau, mai bine zis, despre „dol”. În același sens, amintim despre faptul că dolul reprezintă un viciu de consimțământ și, prin urmare, o condiție de nulitate a tratatelor.

Prin urmare, clauza *rebus sic stantibus* poate interveni atât în tratatele încheiate pe durată nedeterminată, cât și în cele încheiate pe o durată determinată. Totuși, vizavi de normele cărora aceasta se aplică, este imperativ să atragem atenția asupra faptului că, în lumina prevederilor art. 62 al Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, clauza nu poate fi invocată ca motiv de a pune capăt tratatului sau de a se retrage din el: când tratatul conține norme cu referire la stabilirea unei frontiere și când schimbarea fundamentală a împrejurărilor rezultă dintr-o violare, de către partea care o invocă, a unei obligații din tratat sau a unei alte obligații internaționale față de oricare parte a aceluși tratat. Prin urmare, analizând cele enunțate anterior, este dificil să enumerăm expres căror norme se poate aplica clauza *rebus sic stantibus*.

Totodată, Ion M. Anghel, în lucrarea sa *Dreptul Tratatelor* (vol. II), consideră că istoria cunoaște modele în care clauza a fost introdusă expres în textul unor tratate și, în acest sens, exemplifică art. 29 al Convenției de la Montreux privind regimul strămtorilor turce (1936), care prevede faptul că la fiecare 5 ani de la data încheierii Convenției, părțile pot să înainteze propuneri de modificare a acesteia. Totuși, acest fapt nu se încadrează în interpretarea prevederilor art. 62 al Convenției de la Viena din 1969, dacă susținem faptul că schimbarea circumstanțelor trebuie să aibă un caracter spontan, aproape imposibil de prezis și, prin urmare, poate interveni oricând.

Este important să subliniem faptul că Comisia de

Drept Internațional a formulat o serie de condiții care trebuie să fie întrunite pentru ca clauza *rebus sic stantibus* să fie aplicabilă: Schimbarea să fie fundamentală; Circumstanțele trebuie să fie de o asemenea natură, încât existența lor, în momentul încheierii tratatului, să fi constituit baza existențială a consimțământului părților; Această schimbare să aibă ca efect transformarea radicală a naturii obligației care rămâne de executat; Schimbarea să nu fi fost prevăzută de părți.

Într-un final, nemijlocit cu referire la întinderea **efectelor juridice**, și întru continuarea celor menționate mai sus, aplicarea clauzei poate fi operată față de ansamblul tratatului sau numai față de unele clauze ale tratatului. Diverși autori consideră că în baza clauzei poate fi cerută revizuirea sau încetarea tratatului (W. L. Gould) sau chiar suspendarea acestuia (W. Wengler). Alții consideră că aplicarea clauzei duce, mai curând, la revizuirea tratatului decât la încetarea lui (D.P. O’Connell). Totuși, în cadrul Comisiei de Drept Internațional s-a conchis (în 1963) că aplicarea clauzei implică revizuirea și doar în cazuri rare – încetarea tratatului. În caz de diferend pe această problemă, se va da prioritate revizuirii tratatului. Tot Comisia a afirmat faptul că se va opera încetarea tratatului dacă menținerea acestuia a devenit imposibilă sau a creat o situație de nepermis.

Nici practica diplomatică nu a căzut de acord cu efectul automat al clauzei, or Adunarea Societății Națiunilor nu a considerat că schimbarea de circumstanțe antrenează direct caducitatea acestuia. Astfel, s-a argumentat că declarația unilaterală a părții interesate în încetarea tratatului nu poate rezolva problema, în acest sens fiind necesare: consimțământul celeilalte părți contractante, prezentarea dovezilor asupra schimbărilor de circumstanțe care au avut loc și a efectului acestora asupra tratatului (privind încetarea lui). O singură parte la tratat nu poate califica schimbarea, în mod unilateral, ca având efect definitiv și obligatoriu, atâta timp cât la încheierea tratatului a fost implicată și voința unei alte părți.

În cauza *Free Zoness Upper Savoy and the District of Gex* (1929-1932), Curtea nu a acceptat invocarea clauzei *rebus sic stantibus*, judecătorul Negulescu făcând observații, în opinia sa personală, asupra aplicării clauzei în cazul denunțării Rusiei a clauzelor referitoare la Marea Neagră, din 1856, și cu privire la relația dintre clauză și art. 19 din Pactul Societății Națiunilor „Când Rusia, în 1870, (...) a declarat că ea nu se mai consideră legată prin prevederile Tratatului de la Paris din 1856 privind Neutralizarea Mării Negre, Puterile întrunite la Londra au proclamat principiile incluse în Protocolul din 17 ianuarie 1971. Puterile au recunoscut dreptul de a invoca clauza *rebus sic stantibus* ca un temei pentru stingerea tratatelor, dar totodată au respins pretenția Rusiei de a putea să denunțe în mod unilateral un tratat. Art. 19 al Tratatului de la Versailles permite modificarea

sau abrogarea unui tratat care a devenit inaplicabil din cauza unei situații noi care s-a produs, dar numai ca un rezultat al unui vot unanim al Adunării Societății Națiunilor, și nu pe calea unei declarații unilaterale”.

În concluzie, este imperativ să analizăm legătura dintre *clauza rebus sic stantibus*, art. 62 al Convenției de la Viena (care elucidează cazurile când poate și când nu poate fi invocată schimbarea fundamentală a împrejurărilor ca temei de a pune capăt unui tratat sau de a se retrage din el) și art. 27 al aceleiași Convenții (potrivit căruia, o parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat). Astfel, deși dreptul internațional public cere o stabilitate privind tratatele valabil încheiate și în vigoare, privind respectarea normelor de drept internațional (a căror funcție primordială este organizarea și reglementarea raporturilor juridice dintre subiecții dreptului internațional), uneori păstrarea anumitor raporturi juridice ar putea aduce un pericol suveranității statului (care a fost inițial antrenat în încheierea tratatului propriu-zis). Deși, per general, un stat nu poate invoca normele legislației naționale pentru a nu aplica prevederile unui tratat, *clauza rebus sic stantibus* formează o excepție de la această regulă (mai ales în situația în care schimbarea fundamentală a împrejurărilor încheierii unui tratat ține de un specific național care a determinat încheierea tratatului) și, totodată, formează o excepție directă de la principiul *Pacta sunt servanda* (privind obligația părților de a executa prevederile tratatului).

Prin urmare, în cazul în care noile împrejurări apărute pun în pericol existența unui stat sau îl prejudiciază, *clauza rebus sic stantibus* nu numai că poate, ci chiar trebuie să fie aplicată și să aducă la revizuirea tratatului sau, în cazuri grave, la nulitatea acestuia, prin implicarea consimțământului tuturor părților la tratat (or Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor enunță expres în art. 54 lit b) că stingerea unui tratat sau retragerea unei părți poate avea loc în orice moment, prin consimțământul tuturor părților, după consultarea celorlalte state contractante).

Referințe:

1. Adagiu latin care semnifică faptul că în orice tratat există o clauză tacită care presupune că lucrurile rămân așa cum sunt.
2. Grotius. *De jure belli act pacis*. Lib. II, ch. XVI, § XXV, p. 2.
3. Vattel. *Le droit des gens*. Liv. II, ch. XII, p. 372, 378.
4. Concordatul de la Worms a fost încheiat în data de 23 septembrie 1122 între trimișii Papei Calixt al II-lea și împăratul Henric al V-lea al Sfântului Imperiu Roman.

Prin Concordatul de la Worms se pune capăt sistemului de sprijinire a regalității germane pe instituția bisericească catolică imperială, care existase pe parcursul dinastiilor ot-

toniene și salice. Puterea papală se despărțea semnificativ în Sfântul Imperiu Roman de cea a împăratului romano-german, devenind pentru următoarele două secole o putere de prim rang în Europa de Vest și Europa Centrală. Scaunul Papal a încheiat ulterior înțelegeri asemănătoare celei de la Worms cu Aragon în anul 1208, cu Anglia în 1213 și cu Franța în 1268.

5. Tratatul de la Paris din 1856 a pus capăt, în mod oficial, Războiului Crimeii (1853-1856) dintre Imperiul Rus, pe de o parte, și o alianță a Imperiului Otoman, Regatului Piemontului, Celui de-al Doilea Imperiu Francez și Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, pe de altă parte. Tratatul a fost semnat la 30 martie 1856 (18 martie 1856 pe stil vechi), principalele lui prevederi privind transformarea Mării Negre în teritoriu neutru, închis tuturor navelor militare, pe țărmul mării fiind interzise construirea de fortificații sau prezența armamentelor de orice fel. Tratatul a marcat un uriaș pas înapoi pentru Rusia și pretențiile sale de dominație a regiunii.

6. Teritoriul Imperial Alsacia și Lorena a fost un teritoriu creat de Imperiul German în 1871 după ce a anexat cea mai mare parte din Alsacia și departamentul Moselle din Lorena după victoria în războiul franco-prusac.

7. Rolin-Jacquemyns. *La question des passeports en Alsace-Lorraine*. 20 Rev. de dr. IxT. ET LEGis. CoMP., p. 615-623.

8. Haraszi G. *Questions of international law*. Budapest: Akademiai Kiado, 1977, p. 34.

9. Problema schimbării circumstanțelor s-a pus la Curtea Internațională de Justiție referitor la competența în materia pescuitului. Islanda invoca, privind un Acord din 1961 (în care era prevăzut o competență obligatorie a Curții), o schimbare de circumstanțe în ceea ce privește pescuitul și tehnicile de pescuit și o schimbare, în opinia juriștilor, privind competența în materie de pescuit. Pentru Islanda, clauza de jurisdicție ar fi constituit compensația acceptabilă pentru a face să admită, la acea perioadă, limita de 12 mile pentru pescuit (această limită este astăzi cvasiunanim recunoscută). Dat fiind faptul că contrapartida a dispărut, această schimbare de circumstanțe putea elibera Islanda de angajamentul privind acceptarea jurisdicției Curții. În opinia Curții, prin hotărârea din 1974, clauza de jurisdicție are o întindere mai generală, fiind vorba despre un mijloc care să permită părților să soluționeze problematica validității oricărei pretenții ulterioare. Curtea a subliniat că afirmația Islandei „ar corespunde ideii tradiționale că schimbările de circumstanțe, care trebuie să fie considerate ca fundamentale sau vitale, dacă acestea ar pune în pericol existența în viitor sau în prezent a uneia dintre părți”. Curtea a considerat că obligația de jurisdicție obligatorie nu a fost afectată de schimbarea de circumstanțe („schimbarea trebuia să fi antrenat o transformare radicală a întinderii obligațiilor”).

<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=304&p1=3&p2=3&case=55&p3=5>

10. International Court of Justice Reports, 1974, p. 18 și 63.

11. Brownline Jan. *Principles of Public International Law*. Third edition. Oxford 1979, p. 617.

12. C.P.J.I Serie C, no 2, p. 187-188.

Recenzent:

Nicolae OSMOCHESCU,
doctor în drept, profesor universitar

SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA UNOR MIJLOACE TEHNICO-CRIMINALISTICE ȘI REACTIVI DE DETECȚIE A URMELOR MATERIALE INFRAȚIONALE

Adrian BADIA,
doctorand (Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova),
lector (USEM)

The author enumerates the main technical-criminalistical methods and means of searching and revealing material latent traces on the crime scene: fingerprints, human biological traces as well as those revealed by criminalistical markers.

Keywords: technical-criminalistical methods and means; human biological traces; fingerprints; criminalistical markers.

Căutarea surselor de informație relevantă în plan criminalistic este considerată, pe drept, începutul străngerii probelor. Savantul rus R. Belkin observă cu acest prilej: „Doar după ce obiectele purtătoare de informație sunt stabilite, apare posibilitatea fixării, ridicării, examinării lor în scopul obținerii, prelucrării, verificării și utilizării datelor ce le conțin” [10, p.117]. Aceeași idee este promovată și de prof. moldovean I. Dolea: „Strângerea probelor – activitate a organului de urmărire penală, a procurorului și a instanței privind descoperirea unui mijloc (date de fapt), constatarea unei informații necesare și fixarea acesteia...” [4, p.198]. Deci, probatoriul ca atare pornește de la strângerea materialelor de probă, căutarea și fixarea lor.

Printre mijloacele și echipamentele folosite în scopul căutării și descoperirii urmelor și altor materiale de probă la fața locului (mijloace de iluminare, instrumente optice etc.) un rol important îl joacă echipamentele tehnico-criminalistice, metodele și reactivii chimici destinați relevării urmelor materiale latente. Acestea pot fi convențional divizate în câteva grupe: 1) Metode și mijloace de descoperire și relevare a urmelor papilare; 2) Metode, preparate și mijloace de detectare a urmelor de natură biologică umană; 3) Mijloace tehnice de procesare a urmelor lăsate de marcherii criminalistici. Să le analizăm succint.

1) **Metodele și mijloacele de descoperire și relevare a urmelor papilare** de pe palma mâinii și planta piciorului pot fi, la rândul lor, clasificate în vizuale, fizice și chimice. Fiecărei metode din aceste grupe îi sunt caracteristice mijloacele tehnico-criminalistice respective.

Metodele vizuale presupun examinarea urmelor slab vizibile (de suprafață, de adâncime etc.) cu ajutorul unor aparate optice, diverse lupe și mijloace de iluminare.

Urmele slab vizibile pot fi descoperite, observând obiectele (cioburi de sticlă) în transparență, în lumină laterală sau sub diferite unghiuri de incidență a luminii (suprafețe lucioase). Această metodă deține unele avantaje comparativ cu altele, deoarece permite a păstra urmele în starea lor inițială. Însă pe suprafețele mate sau porozitate ele se relevă numai cu ajutorul unor coloranți prin diverse procedee și tehnici. Astfel, urmele de adâncime se descoperă cu surse de lumină oblică, cele de suprafață – cu lumină difuză, folosind filtre de lumină, radiații invizibile [6, p.34].

Metodele fizice sunt destinate descoperirii urmelor

digitale latente. Ele se bazează pe capacitatea substanțelor de a-și păstra pentru o anumită perioadă calitățile lor de alipire și de excitație a luminiscentei (fenomen fizic), ceea ce a determinat și componența mijloacelor de descoperire și relevare a urmelor papilare. Mai frecvent, în aceste scopuri se aplică diverse prafuri și amestecuri din ele, vapori de iod metallic, reactivi chimici, pelicule adezive de tip „folio” ș.a. Dintre prafurile dactiloscopice tradiționale pot fi enumerate: nitrat de cupru, nitrat de zinc, nitrat de plumb, pudră de aluminiu (argenterat), grafit, colofoniu, funingină obișnuită ș.a., care presupun utilizarea pensulei simple, confecționate din fire de păr moale (fibre sintetice de carbon sau fire de păr din coadă de veveriță) ori pulverizarea acestora cu sprayuri speciale [8, p.126].

O răspândire largă au obținut și prafurile magnetice pe bază de fier redus cu hidrogen (tip: „Рубин” (rubin), „Малахит” (malahit), „Топаз” (topaz), „Агат” (agat), „ПМЛД-С” ș.a.) [11, p.6], care se aplică cu ajutorul pensulei magnetice (un pivot magnetic introdus într-un corp de plastic). Această pensulă cu praful alipit de capătul magnetizat al ei se „plimbă” pe suprafața obiectului pe care se presupune că există amprente papilare, praful aderând la grăsimea din urmă, fondul rămânând curat.

Tot în aceste scopuri, se folosesc și prafurile fluorescente pe bază de rodamină, sulfură de zinc, antracen ș.a. care, fiind excitate de radiațiile UV luminează, oferind astfel posibilitatea de a releva și fixa urmele papilare localizate pe suprafețe multicolore.

Metodele chimice se bazează pe reacția chimică dintre componentele substanței sudorale și reactivii ce produc colorarea urmelor sau luminiscenta lor. Tratarea cu soluții chimice conduce la relevarea urmelor papilare de o vechime mai mare. În aceste scopuri, se aplică: aburirea cu vapori de iod, soluții de ninhidrină în spirt sau acetonă, soluție de azotat de argint, metoda cianocilărilor ș.a. Vaporizatorul de iod este folosit mai frecvent pentru a scoate în evidență urmele latente pe hârtie, carton, pereții vopsiți cu soluție de var, lemn și alte suporturi cu suprafața poroasă. Acesta acționează asupra obiectului presupus a purta urme papilare prin mijlocirea unui curent de aer injectat cu para de cauciuc. Firele de iod metallic din retorta de sticlă a vaporizatorului se încălzesc de la temperatura mâinii specialistului, provocând vaporizarea intensivă a iodului. Reacția dintre vaporii de iod și componentele substanței sudorale din urmă determină apariția unei colorații cafenii a

acesteia. Procedul este nociv, reclamă echipament de protecție (pentru a evita inhalările de vapori de iod) și rapiditate în fixare, întrucât vizualizarea urmei este de scurtă durată.

Destul de eficientă este și metoda aburirii cu vapori de cianocriilați, care se bazează pe însușirea lor de a se polimeriza, intrând în contact cu substanța sudorală. Aburirea cu cianocriilați – componente ale unor supercleiuri (ciacrină), colorează albicios urma papilară. Cianocriilații sunt de asemenea nocivi, relevarea urmelor se produce în instalații închise, la temperatura camerei. Procesul durează 10-12 ore, însă poate fi urgentat prin încălzirea suportului.

Dintre alți reactivi chimici mai solicitați sunt *soluția de ninhidrină*, care intră în reacție cu aminoacizii din substanța sudorală, colorând-o în violet, și *soluția de azotat de argint*, ce colorează urma în negru. Aplicarea acestor soluții permite relevarea urmelor papilare de o vechime sporită. Reactivii se aplică pe suport cu un tifon umezit, urmele colorându-se treptat, în funcție de temperatura soluției și a mediului.

În cazul imposibilității relevării urmelor prin metodele sus-amintite, poate fi aplicată metoda laserului de argon (spre exemplu, „Лазек-1”) [15, p.38]. Observarea luminiscentei urmelor de mâini relevate se face prin ochelari cu filtre speciale. Metodica evidențierii amprentelor digitale cu ajutorul acestui laser se bazează pe fenomenul luminiscentei, chiar și a cantităților foarte limitate de substanțe organice, sub acțiunea radiațiilor optice, monocromatice, de înaltă intensitate. Aplicarea razelor puternice a laserului cu lungimea de undă 532 nm permite a detecta urme latente pe o mare diversitate de materiale, prezintă o metodă inofensivă, nedestructivă, ceea ce permite a examina urma în cadrul diverselor expertize.

Prof. Em. Stancu semnalează o metodă modernă de relevare a urmelor papilare latente denumită *metalizarea într-o cameră cu vid*, aceasta constând în evaporarea unui amestec de aur-cadmiu, vaporii aderând selectiv la urma creștelor sau a șanțurilor papilare. Procedul este folosit la relevarea urmelor de pe obiectele cu asperități, inclusiv a cărămizilor [8, p.126].

De menționat, în acest context, încă o metodă relativ modernă – *autoradiografia* – metodă de marcarea cu izotopi radioactivi a proteinelor din sudoarea aflată în urma creată pe suporturi textile, făcându-se distincte detaliile desenului papilar.

Tot în contextul dactiloscopiei trebuie menționate și *mijloacele tehnice de amprentare a persoanelor*. Pentru obținerea amprentelor persoanelor ce urmează a fi verificate, se aplică truse specializate. Acestea cuprind: tub cu vopsea tipografică, placă din masă plastică (sticlă) cu suprafața netedă de dimensiunile 15x20 cm, acoperită cu o peliculă de protecție, rulou de cauciuc; dispozitive pentru amprentarea cadavrelor; fișe-formulare dactiloscopice, mănuși chirurgicale; șervețele igienice ș.a. [7, p.34].

2) **Metode, preparate și mijloace de relevare a urmelor de natură biologică umană.** În complexul general de sarcini legate de colectarea probelor în scopul descoperirii infracțiunilor, mai cu seamă a celor ce

sunt însoțite de violență, problema depistării, fixării și ridicării urmelor de natură biologică ocupă un loc deosebit, lămurit prin actualitatea și importanța lor probantă pentru aflarea adevărului în cauzele penale. Recoltarea a astfel de urme necesită cunoștințe speciale cu privire la mecanismul și situațiile formării urmelor biologice, dar și calități profesionale ale organului de urmărire penală. Aici însă trebuie să se țină cont și de faptul că depistarea și examinarea urmelor biologice trebuie realizată cu concursul specialistului medic-legist [1, p.21] și cu respectarea unor reguli stricte, cele mai semnificative fiind: purtarea obligatorie a echipamentului de protecție și folosirea instrumentarului steril; urmele provenite de la suspecți și de la victime vor fi separate; fiecare urmă descoperită va fi recoltată, ambalată și etichetată separat, nu se vor manipula simultan mai multe urme; urmele biologice aflate în stare umedă vor fi uscate, se vor feri de lumina solară directă, căldură, umiditate.

Dacă urmele sunt uscate și nu pot fi răzuite ori obiectul nu poate fi ridicat ca atare, se vor utiliza pentru colectare tampoane sterile din bumbac (bețișoare de curățat urechea) umezite cu apă distilată sau alcool etilic 100%; pentru urmele în cantitate suficientă și a căror natură permite răzuirea, se va utiliza un bisturiu steril pentru a transfera urmele direct într-un ambalaj din hârtie curată; pentru obiectele textile care pot fi tăiate, se decupează urma, după ce aceasta a fost fotografiată iar poziția sa notată în detaliu; țesuturile biologice moi, osoase, fragmentele de organe, urină lichidă sau alte materiale biologice trebuie ambalate separat în recipiente etanșe – eprubete, cutii, sticle etc. din material plastic sau sticlă. Recipientul se etichetează și se congelează imediat. Nu se utilizează pentru conservare formol (formaldehidă), deoarece conduce la degradarea ADN-ului; urmele de sânge recoltate de la persoane diagnosticate cu HIV sau hepatită urmează a fi depozitate în recipiente speciale și marcate distinct cu inscripția: „CONȚINE SÂNGE INFECTAT CU HIV” sau „CONȚINE SÂNGE INFECTAT CU HEPATITĂ” [9, p.112-113].

Cât privește, echipamentele speciale necesare manipulării urmelor de natură biologică umană, acestea prezintă anumite specificități, după cum se observă și din lista aproximativă: pensete, foarfeci, bisturii, seringi de 5 ml sterile, tampoane recoltare sterile din bumbac, ambalaje sterile cu dimensiuni diferite, etichete, frigider (2-4°C), congelator (-20°C), dar și echipamente de protecție: vestimentație sterilă (costume de unică folosință sau sterilizabile, inclusiv pentru protecția încălțăminteii, mănuși de unică folosință, sterile, fără pudră, mască de protecție pentru gură, bonetă, ochelari de protecție) [9, p.120].

Pe lângă mijloacele tehnico-criminalistice de căutare a obiectelor cu destinație generală, pentru diagnosticarea urmelor de natură biologică, se folosesc tehnici și metodici particulare aplicate atât în condiții de teren, cât și în cadrul laboratoarelor. Acestea sunt menite mai cu seamă pentru a realiza testări prealabile (orientative), dar și examinări sigure de laborator ale urmelor în scopul determinării a însăși existenței ma-

teriiilor biologice pe anumite suporturi ori apartenența lor generică. Se are în vedere folosirea, în primul rând, a unor metode fizice – examinarea în radiații UV și aplicarea unor pulberi dactiloscopice în cazul urmelor sudoripare (funingina, grafitul, oxidul de cupru, oxidul de zinc, prafurile feromagnetice ș.a.). Acestea din urmă aderă la grăsimea substanței sudorale, scoțând în evidență desenele papilare pe diferite suprafețe și care nu împiedică efectuarea expertizelor biologice ulterioare, întrucât prafurile sus-amintite nu intră în reacție cu componentele biologice ale substanței sudoripare, oferind posibilitatea de a stabili grupa de sânge după sistemul AB0. Utilizarea vaporizatorului de iod este contraindicată din motiv că acestea produc modificări în substanța sângelui [16, p.16].

O altă grupă de metode sunt cele chimice – diverse substanțe și reactivi de detecție a materiilor de natură organică. Cele mai frecvent indicate în manualele de criminalistică și alte publicații de specialitate sunt cele ce țin de detectarea sângelui și a spermei:

■ Proba cu apă oxigenată, care permite a valorifica însușirile peroxidaze ale sângelui. Depunerea unei picături de soluție ce conține apă oxigenată (3%) pe marginea petei examinate face ca, în cazul pozitiv al reacției, să apară un dâmbușor de spumă, caracteristic eliminării oxigenului din sânge. Aici însă trebuie să avem în vedere că reacția nu este specifică doar sângelui, fiind dată și de peroxidaza existentă în sucrici de fructe, varză, cartof, salivă, vin ș.a. [16, p.16].

■ Reacția cu soluția „Voskoboinikov” conținutul căreia este mai complex: 10 părți de acid citric, 5 părți de peroxid de bariu, 2 părți de benzidină. O porțiune din acest amestec se dizolvă în 10 părți de apă distilată și cu o bucățică de vată înfășurată pe un bețișor sau chibrit se umezește cu solventul obținut marginea petei supuse examinării. Prezența sângelui în pată va da naștere culorii albastre a acestui tampon [7, p.75].

■ Reacția cu luminol (triaminofthalhidrazidă cu carbonat de sodiu în raport de 7:1) este sensibilă și poate fi folosită la suprafețe mari. Soluția de luminol se prepară la fața locului: la 1 litru de soluție se adaugă 100 ml de apă oxigenată cu concentrația de 3% [16, p.25].

Pentru a efectua examinările preliminare, încăperea se întunecă și cu solventul pregătit se pulverizează obiectele și suporturile susceptibile de a fi purtătoare de urme sangvine.

Luminiscenta albăstruie apărută, care dispare peste un minut, indică prezența sângelui, însă nu trebuie scăpat din vedere că soluția folosită, odată nimerind pe obiecte metalice, poate genera luminiscentă falsă. Trebuie să avem în vedere și faptul că luminolul influențează și rezultatele expertizelor ulterioare de laborator ale sângelui, de aceea luminolul se aplică pe porțiuni și suprafețe mici ale suportului. De îndată ce s-a obținut reacție pozitivă (iluminare specifică), aplicarea luminolului trebuie întreruptă.

■ Aplicarea lamelelor indicatoare „HemoPHAN” – preparat foarte sensibil (folosit în laboratoarele clinice ale spitalelor pentru a detecta impuritățile de sânge în urină) produs industrial de firma SUA „Tritech Forensics” ș.a. în formă de lamele polimerice, la unul din

capetele cărora se află zona indicatoare (hidroperoxid și O-tolidin).

În cadrul investigațiilor criminalistice, pentru a se face uz de HemoPHAN, pe marginea eventualei pete de sânge se presează pentru 3-5 sec capătul plăcuței indicatoare ce conține acest reactiv, umezită în prealabil cu apă distilată. Dacă suprafața ei se colorează în albastru, reacția se consideră pozitivă. Intensitatea culorii depinde de concentrația sângelui în pată și de etapa de descompunere a hemoglobinei în ea. Trebuie de menționat că preparatul în cauză permite a testa pete și cantități foarte mici de sânge, însă e necesar a avea în vedere că microcantitățile de substanță biologică se ridică de la fața locului, de regulă, cu purtătorul lor pentru analizele de laborator, fără testări prealabile în condiții de teren [13, p.193].

Avantajul acestui test este sensibilitatea înaltă, caracterul nedestructiv asupra substanței sângelui, simplitatea și posibilitatea de a-l folosi în condiții de teren. În acest context, trebuie constatat, cu regret, că proba cu lamela indicatoare HemoPHAN nu este amintită în manualele și tratatele de criminalistică din spațiul vorbitorilor de limbă română. Mai frecvent ea se regăsește în publicațiile apărute în Rusia [12, p.151] ș.a. țări. De menționat că, actualmente, firma „Seratec diagnostica” (Germania) produce test-lamele asemănătoare celor de HemoPHAN pentru relevarea hemoglobinei în sânge prin metoda imunocromatografică [5].

■ Aplicarea lamelelor indicatoare „Фосфотест” în scopul testării prealabile a urmelor de spermă. Proba se bazează pe detectarea fosfatazei în petele suspecte. Stratul indicator îmbibat cu reagentul respectiv se umezește și se presează pe marginea petei. În alternativa existenței spermei, peste 20-30 sec pe suport apare culoarea violetă [16, p.26].

3) **Mijloace tehnice de procesare a urmelor materiale create de marcherii criminalistici.** Este cunoscut că eficacitatea examinării locului faptei sporește odată cu descoperirea și ridicarea unui număr cât mai mare de urme materiale din scena infracțiunii. Făptuitorii, nu de puține ori însă, adoptă măsuri destul de discutate ce exclud crearea urmelor de către ei în câmpul infracțional. De aceea, aplicarea procedurilor și MMTC, ce contribuie la formarea urmelor activității infracționale de către autorii faptei, are o mare importanță pentru demascarea și curmarea acestor activități, dar și în aspect profilactic-criminalistic. Prof. L.Cârjan definește aceste mijloace de creare artificială a urmelor (în opinia noastră, inadecvat) – ca și capcane criminalistice [2, p.177]. Și autorii *Dicționarului de criminalistică* întrebuintează, la fel, sintagma „capcană criminalistică”, definind-o „procedeu științific care constă în utilizarea unor substanțe sau soluții chimice, după caz, într-un loc precis determinat, pe unele obiecte, pe bani etc., în vederea marcării acestora, în scop de prevenire, cât și pentru identificarea persoanei care a venit în contact cu locul sau obiectul marcat” [3, p.32].

Deci, este vorba de anumite compoziții chimice – marcheri criminalistici, care au obținut răspândire, mai cu seamă, în activitatea specială de investigații. Însă trebuie de notat că ofițerii de urmărire penală, în cadrul

cercetării locului faptei în multiple cazuri, legate de furturi din depozite, unități comerciale, farmacii etc., precum și la investigarea infracțiunilor de corupție, se confruntă cu efectele folosirii acestor substanțe. Astfel de compoziții, nimerind pe vestimentație, corpul uman, alteori fiind aplicate intenționat pe ambalaje, banii de hârtie, documente etc. – toate, în ansamblul lor, ajută la stabilirea pătrunderii ilicite a infractorului în încăperi, contactul lui cu anumite obiecte, sursele materialelor furate și canalele de desfășurare, darea sau luarea de mită ș.a. Compoziția substanțelor folosite include amestecurile de bază cu anumite suplimente (în funcție de zonele teritoriale). Nimerind pe obiect, marcherii criminalistici provoacă apariția de pete intens colorate și complicat de spălat. Deci, menirea acestor marcheri este crearea pe corpul și vestimentația infractorului a urmelor care pot fi ușor observate și greu de înlăturat, acestea facilitând căutarea și reținerea făptuitorului, demascarea lui ulterioară. Tot în aceste scopuri se aplică substanțe luminescente în radiații UV, precum și alte compoziții cu însușiri ce fac posibilă descoperirea lor.

Pentru o depunere masivă pe obiecte, aceste compoziții de prafuri se încarcă în dispozitive de împrăștiere, numiți marcheri criminalistici activi. Mecanismul aruncător al acestora poate fi mecanic (cu arc) sau pus în acțiune de substanța explozivă a pirotușului. (Spre exemplu, marcherul criminalistic „Кошелек” are aspectul unui portmoneu, la deschiderea căruia substanța colorantă se dispersează rapid în mediul înconjurător, acționându-se totodată și o sirenă cu capacitatea de 80 dB [14, p.42]).

Construcția marcherilor criminalistici pasivi presupune crearea urmelor în momentul interacțiunii făptuitorului cu substanța colorantă. Aceasta, fiind în formă de amestec de prafuri sau de unguente, se aplică nemijlocit pe obiectul ce poate atrage atenția făptuitorului sau în alt mod, camuflându-se în genți de încălzire a banilor, ambalaje bancare, cutii de suvenire, de substanțe narcotice etc. La deschiderea a astfel de obiecte, praful respectiv se revărsă, căzând pe corpul și hainele răufăcătorului. Alteori, pe bază de vaselină și coloranți se creează creme cu care se prelucrează covorașe special pregătite. Acestea, la finele zilei de lucru, se amplasează la ușa de intrare și în cazul pătrunderii infractorului prin acest loc, talpa încălțăminteii acestuia se colorează viu, putându-se urmări direcția deplasării lui de la fața locului (Spre exemplu, marcherul criminalistic „Ковер” prezintă un covoraș în care sunt implantate microcapsulele cu substanță mirositoare „СП-80 МС” [14, p.43]. În cazul în care făptuitorul calcă pe covoraș, capsulele se distrug, iar preparatul nimerit pe încălțăminteaa lui sporește capacitatea de muncă a câinelui de urmărire).

În cazul amplasării de către angajatul operativ al poliției a marcherului criminalistic la un anumit obiect (magazin, unitate comercială etc.), acesta alcătuiește un act, la care anexează mostra respectivă de compoziție specială folosită în marcherul respectiv. Dacă autorul furtului este reținut și este pornită urmărirea penală, se efectuează examinarea corporală a acestuia, se verifică hainele, încălțăminteaa și alte obiecte ce-i aparțin, se efectuează percheziția corporală, la domiciliu și la locul lui de muncă. În cazul în care sunt depistate resturi de

compoziție specială pe corpul bănuțului, acestea se ridică cu ajutorul unui tampon de tifon umectat, la fel se ridică și obiectele vestimentare, alte lucruri purtătoare de urme chimice și împreună cu mostra de compoziție chimică, actul de amplasare a marcherului la obiectul respectiv, se expediază la expertiza criminalistică a materialelor, substanțelor și articolelor ce se realizează, de regulă, în instituțiile de expertiză judiciară a MAI RM. Experții formulează concluzii cu privire la zona teritorială a republicii în care au fost amplasați marcherii respectivi cu compozițiile de genul celor ridicate de pe corpul și hainele bănuțului, precum și faptul dacă acestea provin sau nu de la masa substanței, mostra căreia este prezentată pentru comparație.

Referințe:

1. Baci Gh. Valoarea informațiilor cu caracter medico-legal în procesul de urmărire penală. În: *Avocatul poporului*. Chișinău, 2007, nr.12, p.20-22.
2. Cârjan L. *Tratat de criminalistică*. București: PIN-GUIN BOOK, 2005. 828 p.
3. *Dicționar de criminalistică*. Coordonatori: N. Dan, I. Anghelescu. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984. 222 p.
4. Dolea I. Administrarea probelor. În: *Drept procesual penal. Partea generală*. Ed. a 2-a, rev. și adăug. Chișinău: Cartdidact, 2005, p.197-199.
5. Forensic biology. www.seratec.com/node/59
6. Golubenco Gh. *Criminalistică: Cercetarea urmelor materiale ale infracțiunii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 116 p.
7. Golubenco Gh. *Urmele infracțiunii. Teoria și practica examinării la fața locului*. Chișinău: Garuda-Art. 1999. 159 p.
8. Stancu E. *Tratat de criminalistică*. Ediția a V-a. București: Universul juridic. 2010. 840 p.
9. Voinea D., Drăghici C., Necula I. *Categorii de urme care fac obiectul de studiu al tehnicii criminalistice*. București: H.G.Chimics S.R.L., 2011. 220 p.
10. Белкин Р.С. *Курс криминалистики*. Т.2. Москва: Юридическая литература, 1997. 290 с.
11. Ивашков В.А. *Работа со следами рук на месте происшествия: Учебное пособие*. Москва: ЭКЦ МВД России, 1992. 78 с.
12. Коршунов В.М. *Следы на месте происшествия*. Москва: Экзамен, 2001. 288 с.
13. *Практическое руководство по производству судебных экспертиз для экспертов и специалистов*. Под ред. Т.В. Аверьяновой, В.Ф.Статкуса. Москва: Юрайт, 2011. 720 с.
14. Чернышов В.Н., Сысоев Э.В., Селезнев А.В., Терехов А.В. *Технико-криминалистическое обеспечение следствия. Учебное пособие*. Тамбов: ТГТУ, 2005. 80 с.
15. Чистова Л.Е. *Технико-криминалистическое обеспечение осмотра места происшествия. Учебное пособие*. Москва: МЮИ МВД России, 1998. 90 с.
16. Шамонова Т.Н., Уалерианова Л.П., Стегнова Т.В. *Особенности участия специалиста-криминалиста в расследовании преступлений против личности: Учебное пособие*. Москва: ЭКЦ МВД России, 1966. 56 с.

Recenzent:

Gheorghe GOLUBENCO,
doctor în drept, profesor universitar

IMPACTUL ȘI NECESITATEA APLICĂRII PREVEDERILOR NOILOR DIRECTIVE EUROPENE PRIVIND ACHIZIȚIILE PUBLICE ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ LA ETAPA ACTUALĂ

*Alina CODREANU,
doctorand (ULIM), lector universitar (ASEM)*

European directives create european acquis of public procurement, the purpose being promoting and implementing legislative changes at national level. The provisions of directives must control procedures of public procurements, so that they become more simple to offer better results in the outcome of the process, to ensure the highest quality and effective price-quality ratio, to facilitate access of participants in tenders. Thus it is necessary to explore practical ways in which the common market, regulated at the legislative level, can be turned everyday into a practical reality in which the implicated people can access in real time to all offers, published by public entities, in a standardized and understandable way.

Keywords: European directive; the national juridical framework; public procurement; contracting authorities; economic operators; public procurement procedures.

Achizițiile publice reprezintă un domeniu foarte important, având în vedere faptul că implică o putere economică și cheltuieli din bugetul autorităților contractante, devenind totodată un factor de risc pentru practici incorecte. Așadar, după procese îndelungate, care au durat aproape patru ani, Parlamentul European a aprobat un set de trei noi directive, după cum urmează:

- Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE;
- Directiva 2014/25/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transportului și serviciilor poștale și de abrogare a Directivei 2004/17/CE;
- Directiva 2014/23/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind atribuirea contractelor de concesiune.

Scopul modificărilor legislative este acela de a asigura o calitate superioară și un raport calitate-preț mai bun, de a fluidiza procedurile și de a facilita accesul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-urilor) care participă la licitații, introducând, în același timp, condiții de subcontractare mai severe. În acest sens, procedurile de achiziții publice ar trebui să devină mai simple și mai puțin birocratice, oferind rezultate mai bune în urma procesului, documentația de achiziție – unificată, fiind promovate noi tipuri de proceduri și parteneriate.

Astfel, noile directive au adus anumite modificări în sistemul european al achizițiilor publice care pun în lumină unele avantaje. Una dintre aceste modificări este **simplificarea regulilor și accesul mai facil la proceduri**. În acest sens, a fost introdus Documentul unic european standardizat pentru achiziții publice, un sistem care reduce birocrăția datorită faptului că numai

câștigătorul licitației trebuie să prezinte documentația doveditoare pentru informațiile furnizate la înscriere (declarații pe proprie răspundere). Consecința acestei măsuri este reducerea poverii administrative și a intervalelor, astfel, sarcinile companiilor sunt reduse cu până la 80%. Pe de altă parte, vorbim și de împărțirea autorităților contractante – în două categorii: cele centrale și cele subcentrale (regionale și locale), așa încât al doilea tip va oferi reguli mai flexibile referitoare la limitele maxime/minime, publicitate și poate stabili termene procedurale, de comun acord cu potențialii ofertanți. Pentru un grad de inovație mai înalt și pentru a asigura protecția mediului, noile reguli impun o utilizare mai intensă a mijloacelor electronice. Comunicarea electronică devine obligatorie, iar implementarea sistemului e-procurement este și ea impusă, așa încât, odată cu implementarea și transpunerea prevederilor directivelor europene, depunerea ofertelor în format electronic (e-submission) va deveni obligatorie pentru toate autoritățile contractante.

De asemenea, sunt sesizabile și **modificări de logică a procesului decizional: orientarea asupra priorităților sociale și de mediu**. Aceasta presupune că autoritățile contractante vor trebui să aibă în vedere necesitățile de angajare ale grupurilor vulnerabile și dezavantajate [2]. Astfel, autoritățile publice pot rezerva contracte atelierelor sau companiilor care lucrează cu grupuri dezavantajate, cu mențiunea că aceștia să reprezinte 30% din forța de muncă a entității respective (în prezent, 50%). Aceste criterii de selecție a ofertei câștigătoare trebuie să includă și reguli privind utilizarea unor practici netoxice și ecologice, iar autoritățile contractante pot solicita anumite etichetări care atestă caracteristici de mediu sau sociale specifice.

Accesul îmbunătățit al IMM-urilor la piața achizițiilor [5] – o altă modificare impusă de directivele europene ce descrie că autoritățile contractante sunt încurajate să acorde contracte mai multor IMM-uri,

în loc să acorde un singur contract de mare anvergură companiilor mari. Prin urmare, contractul mare trebuie împărțit în loturi mai mici, iar beneficiarul trebuie să prezinte public motivul pentru care contractul nu a fost divizat, dacă este posibil. Cifra de afaceri impusă pentru participarea la procedură va reduce la maximum dublul valorii estimate a contractului. Dacă este necesară o limită mai mare, beneficiarul are obligația de a prezenta o motivație.

Reguli mai severe de transparență și integritate.

În general, transparența ar putea fi definită ca orice situație în care membrii personalului autorității contractante, care sunt implicați în derularea procedurii sau îi pot influența rezultatul, au, direct sau indirect, interese financiare, economice, politice sau alte interese personale care ar putea să le compromită imparțialitatea și independența, în contextul procedurii de achiziții publice. Așadar, această modificare impune ca statele să aibă obligația de a implementa măsuri mai eficiente pentru prevenirea și combaterea conflictelor de interese [9]. Ofertanții care furnizează informații false, distorsionând concurența sau acționând pentru a influența o decizie, pot fi excluși din procedură. De asemenea, companiile care au înregistrat performanțe slabe în cadrul unui contract anterior pot face obiectul excluderii dintr-o procedură ulterioară, cu precădere în situația în care contractul anterior a fost reziliat înainte de termen. Participanții care transmit oferte anormal de mici vor fi excluși din procedură. La fel, se vor lua măsuri pentru prevenirea și identificarea cazurilor de modificare a contractului după atribuirea acestuia, fără o nouă procedură (cu excepțiile menționate).

Modificarea procedurilor și regimului ofertelor.

Una dintre noutățile semnificative în acest domeniu este regimul simplificat, direct asociat distincției dintre serviciile cu prioritate (Partea A) și cele fără prioritate (Partea B); a doua categorie include servicii care fac în mai mare măsură obiectul concurenței transfrontaliere și care beneficiau de reguli mai flexibile, în vechile directive. Conform noilor prevederi, distincția nu se mai aplică, dar există reguli specifice pentru serviciile medicale, sociale și culturale, precum și pentru serviciile juridice și de ospitalitate. Așadar, regimul simplificat include:

1. un prag mult ridicat, de 750 000 €;
2. regulile care implementează procedurile naționale corespunzătoare nu mai trebuie să se supună reglementărilor UE privind specificațiile tehnice aplicabile în prezent serviciilor din categoria „B” („fără serviciu, produs sau a unor lucrări, precum și achiziția conform anumitor caracteristici de conformitate. Ambele soluții sunt orientate către parteneriate și au drept scop soluționarea problemei prin dialog și colaborare, având astfel mai mari șanse de a găsi o soluție adecvată contractului, respectiv prioritate”);

3. pe lângă principiile UE general valabile, singurele obligații care trebuie respectate sunt cele referitoare la transparență și publicitate, mai exact: anunț de informare prealabilă, cel existent și anunțul de atribuire a contractului [10].

În Croația, de exemplu, pentru eliminarea practicii creșterii succesive a prețului contractului, după semnarea acestuia, legea prevede obligativitatea efectuării unor analize de piață pentru a determina prețul aproximativ pentru contractul care se are în vedere (atunci când acesta nu poate fi estimat cu ușurință de către autoritatea contractantă) [4]. Așadar, în cazul achizițiilor complexe, se poate utiliza o procedură în doi pași: întâi se definesc criteriile esențiale care vor fi folosite în evaluare, iar apoi se organizează procedura de achiziție publică respectivă, bazată pe criteriile anterior definite.

O însemnătate aparte are și introducerea *procedurii competitive cu negociere* care poate fi aplicată atunci când anumite circumstanțe juridice sau legate de complexitate sunt justificate sau ca urmare a faptului că procedurile/soluțiile standard nu corespund. Ofertele sunt depuse, negociate și apoi redepuse în forma finală. O altă procedură este *parteneriatul pentru inovație*, care include dezvoltarea unui *dialog competitiv* ce a fost simplificat și este accesibil în aceleași condiții ca și procedura competitivă, negocierile oferind, autorității contractante, libertate deplină de alegere.

Având în vedere noile priorități europene referitoare la achizițiile electronice și transparență, trebuie luate mai multe măsuri pentru îmbunătățirea accesului publicului la procedurile de achiziții publice. Prin urmare, toate contractele și anexele acestora trebuie să fie publicate și accesibile publicului. Logica site-ului centralizat de achiziții publice trebuie modificată, pentru a facilita participarea la proceduri, inclusiv un sistem mai performant de introducere a datelor care va ajuta la prevenirea fraudelor sau erorilor, datelor statistice și va oferi o interfață mai accesibilă, atât pentru utilizatori, cât și pentru public.

În această ordine de idei, dacă e să accentuăm unele vulnerabilități, putem menționa că una dintre problemele recurente se referă la tipul criteriilor utilizate pentru achiziție. Aceasta deoarece statisticile oficiale arată că majoritatea procedurilor de achiziții publice se bazează pe criteriul „cel mai mic preț”. Acest tip de criteriu determină numeroase obstacole în calea implementării contractului. În primul rând, calitatea serviciilor, bunurilor sau a produselor poate fi compromisă din cauza calității reduse sau lipsei capacității de implementare a ofertantului. În al doilea rând, competiția poate fi afectată de prețurile de dumping practice de o parte dintre participanții la licitație. Noua directivă [1] impune „oferta cea mai avantajoasă din punct de vedere economic” (MEAT) drept criteriu pre-

ferat, datorită avantajelor care includ: calitatea superioară, echilibrul mai bun dintre preț și oferta tehnică, posibilități mai bune de formulare a contractului. Cu toate acestea, instrumentul vizat poate crește și numărul de nereguli, în cazul în care formula de calcul nu este clar stabilită și corect aplicată. Un alt aspect care trebuie clarificat în noul cadru se referă la regulile de subcontractare. Legislația națională, în momentul actual, nu stipulează decât că ofertantul poate include în propunerea de licitație posibilitatea de subcontractare a unor părți din contract. De asemenea, compania trebuie să furnizeze informații referitoare la posibilitățile subcontractanților.

Făcând o paralelă cu legislația din Croația, atât aceasta, cât și noile Directive relevă că subcontractanții trebuie să fie menționați în cadrul procedurii, iar componentele specifice care urmează să fie implementate trebuie detaliate. În plus, plata va fi efectuată direct companiei de către autoritatea contractantă și nu contractantului principal. Această decizie va crește competitivitatea pieței și va crește caracterul echitabil al ofertelor, având în vedere că, în prezent, există companii care se ocupă exclusiv de gestionarea contractului, fiind foarte puțin implicate în implementarea proiectului și aceste companii blochează sau întârzie plățile către subcontractant, în mod nejustificat.

În contextul respectiv, este important de menționat și faptul că una dintre problemele sistemului existent și care este strâns legată de actele de corupție este lipsa evaluării managementului și performanțelor. O carență majoră a legislației curente, care nu este acoperită nici prin directiva europeană, se referă la lipsa de perspectivă asupra întregului ciclu de implementare a proiectului, inclusiv programarea, procedurile de achiziție, coordonare și evaluare/audit. Numeroase controale ale Curții de Conturi pun la iveală, anual, un număr mare de deficiențe la nivelul funcționării instituțiilor publice care implementează contractele, manifestate prin nereguli și chiar care comit fraude. Deși instituțiile responsabile vizate mai sus efectuează diferite tipuri de control, nu există instituții care să realizeze o evaluare a execuției corespunzătoare. Prin urmare, trebuie acordată mai multă atenție implementării contractului, pentru a verifica dacă fondurile sunt investite pe serviciile, bunurile sau lucrările corespunzătoare, din perspectivă calitativă.

În prezent, nu există nicio instituție care deține informații centralizate, referitoare la implementarea contractelor și, prin urmare, nu există niciun mecanism de monitorizare a utilizării publice. Chiar dacă se obțin rezultate și procedurile sunt respectate, este în continuare nevoie de un audit orientat spre rezultatul, impactul și sustenabilitatea contractului/proiectului implementat. Conform legislației, autoritatea contractantă trebuie să realizeze documente care includ informații referitoare la executarea contractelor și

prejudiciii, dacă este cazul. Pe de altă parte, legislația specifică în mod clar că un ofertant poate fi eliminat din procedura de atribuire a contractului public dacă, în ultimii doi ani, nu și-a îndeplinit sau și-a îndeplinit obligațiile contractuale în mod necorespunzător, din motive imputabile ofertantului respectiv, prejudiciind sau putând prejudicia astfel beneficiarii. Cu toate acestea, nu există mijloace de consultare a informațiilor centralizate referitoare la participanții care nu au respectat regulile.

O altă problemă ce ține de consecvența sistemului este **formarea specialiștilor în achiziții** [7]. După cum arată cifrele oficiale, instruirile, în domeniul achizițiilor publice, nu reprezintă o prioritate în administrația publică din Republica Moldova. Prin urmare, considerăm că specializarea funcționarilor publici, în domeniul respectiv, este absolut esențială. Responsabilitatea și deci răspunderea pentru coordonarea dezvoltării profesionale aparține Agenției Achiziții Publice, dar fără competențe exclusive pe tema instruirii. Prin urmare, serviciile pot fi externalizate, iar această decizie ar fi de mare impact, chiar mai importantă, având în vedere transpunerea noilor Directive. Așadar, reiterăm o dată în plus că pregătirea experților în achiziții publice care lucrează în instituții publice este un pas important în profesionalizarea funcționarilor din administrație. Pregătirea acestor experți ar trebui să fie continuă și să conste anual din stagii de pregătire teoretică și practică. Construirea unui corp de experți în achiziții, în administrația publică, protejează atât bugetul public, cât și conducătorul autorității contractante care trebuie să semneze, la finalul procedurii, contractele de achiziție publică. Acolo unde resursele umane ale entităților publice nu permit alocarea unor persoane specializate, pentru acest domeniu, ar trebui să se procedeze la centralizarea nevoilor care urmează să fie satisfăcute printr-o procedură de achiziție publică. Acest lucru se va face la nivelul unei entități care dispune de suficientă capacitate administrativă care va colecta banii de la mai multe entități mici, iar apoi va distribui produsele achiziționate către acestea.

Reiterăm că Uniunea Europeană este, întâi de toate, o piață comună. Achizițiile publice sunt reglementate, în primul rând, pentru a se asigura că, pe piață, banii publici sunt cheltuiți după reguli corecte, uniforme și transparente. Piața este deschisă tuturor companiilor care îndeplinesc criteriile de eligibilitate și reunește toate ofertele entităților publice din UE. Totodată, am putea să punctăm că legislația privind achizițiile publice include în subsidiar și elemente care sunt relevante din perspectiva politicilor anticorupție: obligativitatea transparenței privind procedurile de achiziții publice, verificări efectuate la anumite momente ale procedurii de achiziții publice, reducerea marjei de discreție privind modificările contractului inițial după semnare, sancțiuni administrative sau penale pentru

încălări ale legislației, posibilitate de a elimina, din procedurile de achiziții publice, anumite companii care au încălcat grav legislația.

Noua Lege a Republicii Moldova [3] privind achizițiile publice este orientată spre transpunerea directivelor UE. De exemplu, este importantă crearea unui organ de examinare a contestațiilor, o inovație relevantă pentru lupta împotriva corupției, conform unor opinii ale specialiștilor în domeniu. Cu toate acestea, cadrul juridic pentru prevenirea corupției, în domeniul achizițiilor publice, este solid și urmează cele mai bune practici internaționale. Prevederile cuprinzătoare din legislația națională, la etapa actuală, definesc actele de corupție și comportamentul coruptibil, prevăd sancțiuni corespunzătoare. Singura lacună juridică majoră, în opinia experților, rezultă din faptul că întreprinderile publice și parteneriatele publice-private (PPP) nu fac obiectul Legii privind achizițiile publice [6, p. 5].

Participarea scăzută a operatorilor economici la procedurile de achiziții publice – care rezultă din dimensiunea mică a comunității de afaceri din Republica Moldova și experiența limitată a operatorilor săi economici – la fel reprezintă un obstacol în calea concurenței și duce la un număr excesiv de contracte atribuite unui număr mic de operatori economici. Acest lucru întărește prezența conflictelor de interese și descurajează operatorii economici să participe la procedurile de achiziții publice.

Principala problemă pe care noua directivă încă nu o rezolvă este lipsa oricăror norme care să vizeze verificarea executării contractelor de achiziție publică. Există o multitudine de prevederi care privesc etapa de pre-contractare și contractare, proceduri care permit contestarea diferitelor etape din procesul de achiziție publică, instituții competente să verifice respectarea prevederilor legale, dar nimic după semnarea contractului. Se consideră că de verificarea corectei executări a contractului de achiziție publică se ocupă autoritatea contractantă, teoria punând accent că aceasta fiind cea mai interesată ca lucrurile să se întâmple conform contractului. Problema apare însă atunci când există o înțelegere reciproc profitabilă pentru contractor și pentru conducătorul autorității contractante care privesc achiziția publică exclusiv ca pe un mecanism, prin care sume din bugetul public să fie direcționate „spre buzunare private”, și nu ca pe un mecanism care să asigure obținerea celor mai bune produse pentru comunitate în schimbul banilor publici [5]. În plus, dacă banii europeni sunt protejați de norme care incriminează încălcarea legii în utilizarea lor, în cazul banilor naționali, nu beneficiem de infracțiuni de sine stătătoare care să incrimineze neregulile în achizițiile

publice. Acest tratament sancționatoriu explică și „apetitul scăzut” pentru atragerea fondurilor europene, fiind preferate fondurile naționale mai puțin protejate, mai ales atunci când este vorba despre proiecte profund discutabile.

În concluzie, cadrul legislativ autohton tinde să implementeze noutățile și schimbările la nivelul instituțiilor principale, jucând un rol important în dezvoltarea și controlul sistemului achizițiilor publice, schimbări ce sunt absolut necesare în vederea armonizării legislației naționale cu acquisul european.

Referințe:

1. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE.
2. Directiva 2014/25/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transportului și serviciilor poștale și de abrogare a Directivei 2004/17/CE.
3. Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 3 iulie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.197-205/31.07.15, în vigoare din 01.05.2016.
4. Jelena Budak, Edho Rajh. *The Public Procurement System: A Business Sector Perspective*. Zagreb, 2013.
5. Măsuri antifraudă cu privire la achizițiile publice de pe piața unică a Uniunii Europene. Soluții legislative, instituționale și tehnice (Raport Expert-Forum, inclus în raportul România între UE și Eurasia: fonduri publice, ordinea de drept și economia reală, publicat de EFOR în cadrul proiectului Comunitatea bunei guvernări: think tank deschis către public finanțat din granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG România).
6. Raport de evaluare a riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice în Republica Moldova (responsabili Ilse Schuster, Serghei Merjan). Chișinău, februarie 2016.
7. <http://expertforum.ro/wp-content/uploads/2013/03/Conflicts-of-interest-and-incompatibilities-in-Eastern-Europe.-Romania-Croatia-Moldova.pdf>
8. http://ec.europa.eu/enlargement/taieux/dyn/create_speech.jsp?speechID=24487&key=0570260d9cbbd3a797c041428626539e – despre achizițiile publice din Croația.
9. http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/modernising_rules/reform/fact-sheets/fact-sheet-10-transparency_en.pdf - despre achiziții publice ale UE.
10. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-20_en.htm?locale=en – Comisia Europeană, MEMO, Bruxelles, 15 ianuarie 2014, Revizuirea Directivelor privind achizițiile publice.

Recenzent:
Sava MAIMESCU,
doctor în drept, conferențiar universitar